

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

БАШУРИН НАТАЛІЯ ЯРОСЛАВІВНА

УДК 347.15/.17:614.256

Дисертація

**НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ІНФОРМАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ
ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН**

Спеціальність 081 Право
Галузь знань 08 Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання результатів, ідей і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Н. Я. Башурин

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор
КОСТРУБА АНАТОЛІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

Івано-Франківськ – 2021

АНОТАЦІЯ

Башурин Н. Я. Науково-технічна інформація як об'єкт цивільних правовідносин. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Івано-Франківськ, 2021.

Дисертація присвячена теоретико-правовому дослідженню наукових позицій, ідей та підходів до визначення правового регулювання науково-технічної інформації як об'єкта цивільних правовідносин, адаптації європейського законодавства у сфері інформаційного права та права інтелектуальної власності до національних нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини, котрі виникають з приводу науково-технічної інформації. Також у роботі розглядається поняття та специфічні особливості науково-технічної інформації, її співвідношення з суміжними об'єктами цивільного права, а також види науково-технічної інформації.

У дисертації на підставі аналізу наукових напрацювань вказується на комплексний характер науково-технічної інформації як об'єкта цивільних правовідносин, у зв'язку з чим за різних умов науково-технічна інформація може регулюватися нормами різних галузей права, з пріоритетністю застосування приватноправового інструментарію.

Імплементация в національну правову площину положень європейського законодавства в частині НТІ стосується таких напрямків як: 1) оцифрування результатів науково-технічної діяльності, що перейшли у суспільне надбання; 2) відтворення і трансляція результатів творчої та науково-технічної діяльності за допомогою технічних засобів з метою публічної презентації.

У роботі визначено специфічні ознаки науково-технічної інформації, серед яких: 1) це відомості, отримані в результаті окремих сфер діяльності – науки та техніки; 2) перебуває у відкритому доступі, за загальним правилом, з можливістю в окремих випадках бути в обмеженому чи закритому доступі; 3)

регулюється та охороняється нормами цивільного права за умови її об'єктивізації; 4) при наявності у ній ознак об'єкта права інтелектуальної власності на неї поширюються норми законодавства у сфері інтелектуальної власності. Виходячи з цих ознак, виведено визначення науково-технічної інформації як відомостей та/або даних про вітчизняні чи зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-технічної, науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та іншої діяльності, які можуть бути збережені на будь-яких носіях інформації і, набувши матеріального виразу чи електронної форми, мають здатність набувати ознак об'єкта майнових та/або зобов'язальних відносин, або об'єкта права інтелектуальної власності, відповідаючи при цьому ознакам новизни, оригінальності і творчого характеру.

У дослідженні науково-технічна інформація класифікується за сукупністю таких критеріїв як: 1) правовий режим доступу до такої інформації; 2) вид науково-технічної діяльності, результатом якої є така інформація; 3) спосіб передачі прав на неї; 4) оборотоздатність; 5) момент виникнення права на науково-технічну інформацію.

На підтримку приватноправової концепції регулювання науково-технічної інформації, остання розглядається як об'єкт цивільних правовідносин в трьох іпостасях: як особисте немайнове благо, для якого характерні непорушність, невідчужуваність, невіддільність від особи, позбавленість майнового змісту, безстроковий та абсолютний характер; як об'єкт права інтелектуальної власності, для якого характерний творчий характер; оригінальність; новизна; об'єктивна форма вираження; як інформаційний продукт (ресурс), що має вартісну оцінку, характеризується індивідуально визначеними ознаками речі та виступає предметом правочинів.

В дисертації сприйнято концепцію виключних майнових прав щодо науково-технічної інформації як об'єкта права інтелектуальної власності, що виявляється у незалежності одне від одного права на науково-технічну інформацію та права власності на річ, в якій втілена науково-технічна

інформація; у тому, що при переході права на науково-технічну інформацію не відбувається переходу права власності на форму, в якій вона уречевлена, і навпаки; у тому, що річчю, яка виступає формою уречевлення науково-технічної інформації, виступає документ, інформаційний продукт, інформаційних ресурс.

У роботі виділено договори щодо використання науково-технічної інформації, в яких вона відіграє основне значення: договори на проведення інформаційних та патентних пошуків, місце яких проявляється в тому що: за типом – це договори про надання послуг; за видом – це договори про надання інформаційних послуг.

Застосування цивільно-правової відповідальності, у зв'язку порушенням прав щодо НТІ здійснюється на основі концепції, за якою єдиною підставою застосування заходів відповідальності у приватному праві є факт порушення суб'єктивного цивільного права особи; також констатується можливість поєднання різних форм цивільно-правової відповідальності в межах одного порушення суб'єктивного цивільного права особи щодо НТІ; презюмується можливість застосування ст. 23 ЦК України, незалежно від наявності у законі чи договорі щодо науково-технічної інформації прямої вказівки на можливість застосування матеріальної компенсації моральної шкоди.

Захист прав щодо науково-технічної інформації здійснюється у неюрисдикційній (самозахист, переговори, претензійний порядок захисту) та юрисдикційній формах в рамках судового та спеціального порядків захисту (у тому числі альтернативних способів вирішення спорів шляхом залучення третьої незалежної сторони до вирішення конфлікту).

На основі проведеного дослідження сформульовано теоретичні висновки і пропозиції щодо вдосконалення норм чинного законодавства. *Уперше:* 1) обґрунтовано, що НТІ може містити ознаки об'єкта права інтелектуальної власності основного чи допоміжного характеру, що впливає на підбір законодавчих норм, які слід застосовувати у відносинах щодо НТІ (інформаційне законодавство, законодавство у сфері інтелектуальної власності або ж комплексно); 2) доведено, що НТІ входить до структури науково-технічного

ресурсу, зберігаючи при цьому самостійне значення як об'єкт цивільного права;

3) авторський підхід стосовно групування договорів щодо НТІ за критерієм значення у них НТІ на такі: а) договори щодо НТІ, у яких вона відіграє основне значення (договори на проведення інформаційних та патентних пошуків); б) договори щодо НТІ, в яких вона носить допоміжний характер; 4) визначено перелік договорів щодо НТІ, в яких вона носить допоміжний характер, а саме: а) ліцензійний договір та договір про передання прав, якщо НТІ містить ознаки об'єкта права інтелектуальної власності; б) договори щодо використання і розпорядження об'єктом ноу-хау (в тому числі договір комерційної концесії та договір трансферу технологій), якщо НТІ містить ознаки ноу-хау чи комерційної таємниці; в) договори на виконання НДДКР, якщо НТІ отримується у процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної діяльності; 5) висловлено авторський підхід щодо проблематики юрисдикції у спорах щодо захисту прав на НТІ, а саме: а) цивільна юрисдикція, критерієм визначення якої виступає суб'єктний склад та наявність спору про цивільне інформаційне право; б) господарська юрисдикція, у разі якщо НТІ є особистим немайновим благом юридичних осіб; в) адміністративна юрисдикція, у разі, якщо позов поданий до суб'єкта владних повноважень та в своїй основі містить вимогу публічно-правового характеру (при цьому вимога приватноправового характеру у цьому обумовлює вирішення спору за правилами цивільного судочинства); г) юрисдикція Вищого суду з питань інтелектуальної власності у разі, якщо НТІ має ознаки об'єкта права інтелектуальної власності.

Удосконалено: 1) перелік цивільно-правових критеріїв поділу НТІ на види, а саме: а) правовий режим доступу до такої інформації; б) вид науково-технічної діяльності, результатом якої є така інформація; в) спосіб передачі прав на НТІ; г) оборотоздатність НТІ; д) момент виникнення права на НТІ; 2) поняття «інформаційний ресурс» як самостійний об'єкт інформаційних відносин, що структурно включає в себе такі елементи як інформація, форма її матеріалізації та доступ до неї; 3) ідентифікуючі ознаки НТІ: а) це відомості, отримані у результаті окремих сфер діяльності – науки та техніки; б) за загальним правилом,

перебуває у відкритому доступі, проте у законодавчо визначених випадках – бути в обмеженому чи закритому доступі; в) регулюється та охороняється нормами цивільного права за умови її об'єктивізації; г) може регулюватися нормами права інтелектуальної власності за умови відповідності ознакам новизни, оригінальності, творчого чи винахідницького характеру; д) місце договорів з використання НТІ, у яких вона відіграє основне значення, у системі цивільно-правових договорів: за типом – це договори про надання послуг; за видом це – договори про надання інформаційних послуг; за підвидом це – договори про забезпечення НТІ та договір на проведення патентного пошуку.

Набули подальшого розвитку: 1) підхід щодо доцільності розмежування таких категорій справ як справи про захист гідності, честі та ділової репутації, які вирішуються шляхом спростування недостовірної інформації від справ, що пов'язані з інформаційними правами, для яких не характерний вищезазначений спосіб захисту; 2) положення щодо недоцільності ототожнення категорій «досудове» та «альтернативне» врегулювання спорів, адже перше поняття є спеціальною визначеною у законі процедурою, яка є передумовою звернення до суду з вимогою про вирішення спору по суті, а друге - примирною процедурою, яка дозволяє сторонам вирішити спір шляхом посередництва третьої сторони без звернення до суду; 3) аргументація того, що комплексний характер відносин з використання НТІ обумовлює: а) можливість застосування норм споживчого законодавства до регламентації відносин виробників і споживачів НТІ; б) застосування норм, які регулюють охорону та захист інформації з обмеженим доступом, якщо НТІ є державною таємницею чи комерційною таємницею; 4) положення про те, що: істотними умовами договору на проведення інформаційних пошуків є предмет, ціна та строк; предметом досліджуваного договору виступає надання послуг з пошуку і забезпечення НТІ; за своєю правовою природою даний договір належить до консенсуальних, взаємних, оплатних договорів; 5) науковий підхід, за яким НТІ як об'єкт цивільного права розкривається через її розуміння в якості: особистого немайнового блага; об'єкта права інтелектуальної власності; інформаційного

продукту (ресурсу); б) положення про те, що ефективними способами захисту прав на НТІ регулятивного характеру, що реалізуються у юрисдикційній формі виступають: а) визнання права, яке застосовується, коли належне особі право НТІ не визнається чи оспорується; б) визнання договору щодо використання прав на НТІ недійсним, у разі, коли договір щодо НТІ має дефекти дійсності, тобто у разі недотримання умов його дійсності; в) визнання договору щодо НТІ неукладеним у разі відсутності домовленості щодо його істотних умов; г) визнання договору щодо НТІ дійсним, коли однією з умов його дійсності є письмова форма, проте її не було дотримано (проте сторони договору не заперечують факту погодження істотних умов договору; усної домовленості та вчинення певних дій на її виконання).

Ключові слова: інформація, науково-технічна інформація, науково-технічна діяльність, цивільні правовідносини, інтелектуальна власність, авторське право, патентне право, комплексний об'єкт, трансфер технологій, договір на проведення інформаційних пошуків, договір на проведення патентних пошуків, ноу-хау, комерційна таємниця, захист прав на науково-технічну інформацію.

SUMMARY

Bashuryn N.Y. Scientific and technical information as an object of civil law. - Qualification scientific work on the right of the manuscript.

Dissertation in support of the Doctor of Philosophy in Law, specialty 081 Law. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Ivano-Frankivsk, 2021.

The dissertation is devoted to theoretical and legal research of scientific positions, ideas and approaches to definition of legal regulation of scientific and technical information as an object of civil legal relations, adaptation of the European legislation in the field of information law and intellectual property law to the national normative legal acts regulating legal relations, arise in connection with scientific and technical information. The author also considers the concept and specific features of scientific and technical information, its relationship with related objects of civil law, as well as types of scientific and technical information.

The dissertation on the basis of the analysis of scientific developments indicates the complex nature of scientific and technical information as an object of civil law, in connection with which under different conditions scientific and technical information can be regulated by different branches of law, with priority of private law tools.

The implementation in the national legal plane of the provisions of European legislation in terms of STI relates to such areas as: 1) digitization of the results of scientific and technical activities that have passed into the public domain; 2) reproduction and translation of the results of creative and scientific and technical activities with the help of technical means for the purpose of public presentation.

The investigation identifies specific features of scientific and technical information, including: 1) information obtained as a result of certain areas of activity - science and technology; 2) it is in open access, as a general rule, with the possibility in some cases to be in limited or closed access; 3) it is regulated and protected by the norms of civil law under the condition of its objectification; 4) in the presence of signs of the object of intellectual property rights, the norms of the legislation in the field of

intellectual property apply to it. Based on these features, the definition of scientific and technical information as information and / or data on domestic or foreign achievements of science, technology and production, obtained during scientific and technical, research and development, design and technological, production and other activities that can be stored on any media and, having acquired a material expression or electronic form, have the ability to acquire the characteristics of the object of property and / or obligation, or the object of intellectual property rights, while meeting the characteristics of novelty, originality and creativity

In the dissertation scientific and technical information is classified according to a set of criteria such as: 1) the legal regime of access to such information; 2) type of scientific and technical activity, the result of which is such information; 3) the method of transfer of rights to it; 4) turnover; 5) the moment of origin of the right to scientific and technical information.

In support of the private law concept of regulation of scientific and technical information, this information is considered as an object of civil law in three guises: as a personal intangible asset, characterized by inviolability, inalienability, inseparability, deprivation of property, indefinite and absolute; as an object of intellectual property rights, which is characterized by a creative nature; originality; novelty; objective form of expression; as an information product (resource) that has a value, is characterized by individually defined features of the thing and is the subject of transactions.

The dissertation adopted the concept of exclusive property rights to scientific and technical information as an object of intellectual property rights, which is manifested independently of the right to scientific and technical information and ownership of the thing in which the scientific and technical information is embodied; that at transfer of the right to the scientific and technical information there is no transfer of the property right to the form in which it is materialized, and on the contrary; that the thing that acts as a form of materialization of scientific and technical information is a document, information product, information resource.

Also in the work there are contracts on the use of scientific and technical information, in which it plays a key role: contracts for information and patent searches,

the place of which is manifested in the fact that: by type - these are contracts on the provision of services; by type - these are contracts for the provision of information services.

The application of civil liability in connection with the violation of rights to STI is carried out on the basis of the concept that the only basis for the application of liability in private law is the fact of violation of the subjective civil rights of the individual; it is also stated the possibility of combining different forms of civil liability within one violation of a person's subjective civil rights in relation to STI; presumed the possibility of applying Art. 23 of the Civil Code of Ukraine, regardless of the presence in the law or agreement on scientific and technical information direct instructions on the possibility of material compensation for non-pecuniary damage.

Protection of scientific and technical information rights is carried out in non-judicial (self-defense, negotiations, claims protection) and judicial forms within judicial and special protection procedures (including alternative dispute resolution by involving an independent third party in resolving the conflict).

On the basis of the conducted research the theoretical conclusions and offers on perfection of norms of the current legislation are formulated. *For the first time:* 1) it is substantiated that STI may contain features of the object of intellectual property of the main or auxiliary nature, which affects the selection of legislation to be applied in relation to STI (information legislation, legislation in the field of intellectual property or complex); 2) it is proved that STI is part of the structure of scientific and technical resources, while maintaining its independent significance as an object of civil law; 3) the author's approach to the grouping of STI agreements by the criterion of their STI value into the following: a) STI agreements, in which it plays a key role (agreements for information and patent searches); b) agreements on STI, in which it is ancillary; 4) the list of agreements on STI in which it has an auxiliary character is defined, namely: a) the license agreement and the agreement on transfer of rights, if STI contains features of the object of intellectual property rights; b) agreements on the use and disposal of know-how (including a commercial concession agreement and a technology transfer agreement), if the STI contains signs of know-how or trade secrets; c) contracts for the

implementation of R & D, if the STI is obtained in the process of research, development, design and technological activities; 5) the author's approach to the issue of jurisdiction in disputes concerning the protection of rights to STI is expressed, namely: a) civil jurisdiction, the criterion for determining which is the subject composition and the existence of a dispute about civil information law; b) economic jurisdiction, if the STI is a personal intangible asset of legal entities; c) administrative jurisdiction, if the claim is filed with a subject of power and basically contains a requirement of a public law nature (the requirement of a private law nature determines the resolution of the dispute under the rules of civil procedure); d) the jurisdiction of the Supreme Court on intellectual property issues if the STI has the characteristics of an object of intellectual property rights;

Improved: 1) the list of civil law criteria for the division of STI into types, namely: a) the legal regime of access to such information; b) type of scientific and technical activity, the result of which is such information; c) the method of transfer of rights to STI; d) turnover of STI; e) the moment of emergence of the right to STI; 2) the concept of "information resource" as an independent object of information relations, which structurally includes such elements as information, the form of its materialization and access to it; 3) identifying features of STI: a) it is the information received as a result of separate spheres of activity - science and technology; b) as a general rule, is in open access, but in cases specified by law - to be in limited or closed access; c) is regulated and protected by the norms of civil law under the condition of its objectification; d) may be regulated by the rules of intellectual property law, provided that they meet the criteria of novelty, originality, creative or inventive nature; e) the place of contracts for the use of STI, in which it plays a major role, in the system of civil law contracts: by type - these are contracts for the provision of services; by type it is - contracts for the provision of information services; by subspecies it is - agreements on providing STI and the agreement on carrying out patent search.

Further developed: 1) the approach to the expediency of distinguishing such categories of cases as cases on protection of dignity, honor and business reputation, which are resolved by refuting unreliable information from cases related to information

rights, which are not characterized by the above method of protection; 2) the provision on the inexpediency of identifying the categories of "pre-trial" and "alternative" dispute resolution, because the first concept is a special procedure defined by law, which is a prerequisite for going to court to resolve the dispute on the merits, and the second - conciliation procedure resolve the dispute through a third party without going to court; 3) argumentation that the complex nature of relations on the use of STI determines: a) the possibility of applying the rules of consumer law to the regulation of relations between producers and consumers of STI; b) application of the rules governing the protection and protection of information with limited access, if the STI is a state secret or a trade secret; 4) the provision that: the essential terms of the contract for information searches are the subject, price and term; the subject of the researched contract is the provision of services for the search and provision of STI; by its legal nature, this agreement belongs to consensual, mutual, payment agreements; 5) scientific approach, according to which STI as an object of civil law is revealed through its understanding as: personal intangible property; object of intellectual property rights; information product (resource); 6) the provision that effective ways to protect the rights to STI of a regulatory nature, which are implemented in the jurisdictional form are: a) recognition of the right that applies when the right of a person STI is not recognized or disputed; b) recognition of the agreement on the use of rights to STI invalid, if the agreement on STI has defects of validity, ie in case of non-compliance with the conditions of its validity; c) recognition of the STI agreement as not concluded in the absence of an agreement on its essential terms; d) recognition of the STI agreement as valid, when one of the conditions of its validity is a written form, but it was not observed (however, the parties do not deny the fact of agreeing on the essential terms of the agreement; verbal agreement and taking certain actions to implement it).

Keywords: information, scientific and technical information, scientific and technical activity, civil legal relations, intellectual property, copyright, patent law, complex object, technology transfer, contract for information searches, contract for patent searches, know-how, trade secret, protection of rights to scientific and technical information.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бартків Н.Я. Поняття та особливості науково-технічної інформації в цивільному праві України. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2018. №46. С. 45-56.
2. Башурин Н.Я. Специфіка договорів на проведення інформаційних пошуків та договорів на здійснення (проведення) патентних пошуків. *Visegrad Journal on Human Right*. 2019. №5 (3). С. 26-31.
3. Башурин Н.Я. Правова характеристика юрисдикційної форми захисту науково-технічної інформації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №4. С. 92-95. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/25.pdf.
4. Башурин Н.Я. Правовий захист прав на науково-технічну інформацію. *Право і суспільство*. Дніпро. 2020 р. №1. С. 139-145.
5. Башурин Н.Я. Неюрисдикційні форми захисту науково-технічної інформації. *Підприємництво, господарство і право*. 2020 р. №1. С. 5-11.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Бартків Н.Я. Поняття та специфіка науково-технічної інформації в цивільному праві України. *Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених і аспірантів (м. Івано-Франківськ, 28 квітня 2017 р.)*. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2017. С. 33-36.
7. Бартків Н. Я. Структура та види науково-технічної інформації в цивільному праві. *Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали Всеукраїнської науково-практичної*

конференції молодих вчених і аспірантів (м. Івано-Франківськ, 27 квітня 2018 р.). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2018. С. 3-6.

8. Башурин Н.Я. Науково-технічна інформація як об'єкт договірних правовідносин. *Договір як універсальна форма правового регулювання: збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Івано-Франківськ, 1-2 квітня 2019 року). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. С. 68-70.

9. Башурин Наталія Ярославівна. Договірне регулювання використання ноу-хау як складової науково-технічної інформації. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова та 20-річчю з дня створення каф. цив. права № 2* (м. Харків, 29 листоп. 2019 р.). Харків: Право, 2019. С. 39-43.

10. Башурин Н.Я. Правова характеристика договору про забезпечення науково-технічною інформацією. *Договір як універсальна форма правового регулювання: збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Івано-Франківськ, 20 березня 2020 року). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. С. 66-69.

11. Башурин Н.Я. Способи захисту прав на науково-технічну інформацію. *Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених і аспірантів* (м. Івано-Франківськ, 30 квітня 2020 р.). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. С. 45-48.

12. Nataliia Bashuryn. Contract Regulation of Scientific and Technical Information. *Evolution of Private Law – new challenges*. (Katowice (Poland), 19 червня 2020 р.). Katowice (Poland), 2020. P. 43-53.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	16
ВСТУП	17
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	27
1.1. Генезис і сучасний стан правового регулювання науково-технічної інформації в Україні	27
1.2. Правове регулювання науково-технічної інформації: досвід країн ЄС	44
1.3. Поняття та ознаки науково-технічної інформації в законодавстві України та в доктрині	55
1.4. Види науково-технічної інформації	79
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВО- ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ	95
2.1. Науково-технічна інформація як об'єкт права інтелектуальної власності	95
2.2. Науково-технічна інформація як об'єкт зобов'язальних правовідносин	114
РОЗДІЛ III. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СПОСОБІВ ТА ФОРМ ЗАХИСТУ НАУКОВО- ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	136
3.1. Поняття та особливості способів захисту науково-технічної інформації	136
3.2. Форми захисту прав на науково-технічну інформацію	158
ВИСНОВКИ	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	181
ДОДАТОК А СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ	204

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГК України – Господарський кодекс України

ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЄТ – Європейське товариство

ЗУ – Закон України

КУ- Конституція України

НДДКР – науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи

НТІ – науково-технічна інформація

Угода про асоціацію - Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р.

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

ЦК України – Цивільний кодекс України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. В сучасних умовах перелік об'єктів цивільних прав, а також перелік об'єктів права інтелектуальної власності постійно потребує вдосконалення, враховуючи появу нових видів діяльності, нових договірних конструкцій, діджиталізації, можливості реалізовувати ту чи іншу діяльність дистанційно тощо. Інформація є одним із тих об'єктів, що мають комплексний характер, здатність трансформуватися і набувати абсолютно різноманітних форм і характеристик, залежно від яких і здійснюється правове регулювання відносин, котрі виникають з приводу неї.

Зважаючи на те, що наука і техніка знаходяться у постійному прогресі, варто зазначити, що такий вид інформації, як науково-технічна, є фундаментом і, часто, рушійною силою такого процесу, а тому має неабияке значення у сучасному суспільстві. З огляду на зазначене, науково-технічна інформація, звичайно, потребує максимального дослідження її специфіки, визначення її правового регулювання, механізму її захисту, способів її правомірного використання і передачі тощо.

В умовах стрімкого розвитку сучасного інформаційного суспільства в межах науково-технічного прогресу можемо стверджувати, що науково-технічна інформація є результатом впровадження новітніх технологій, інноваційних методів роботи, творчої, винахідницької праці, науково-технічної діяльності. Саме тому цей вид інформації не може підлягати правовому регулюванню лише з боку інформаційного права і розглядатися у вузькому розумінні. Володіючи певними характеристиками оригінальності і новизни, науково-технічна інформація може набувати ознак об'єкта авторського або патентного права.

Відповідно існує необхідність, перш за все, на теоретичному рівні визначити місце науково-технічної інформації серед об'єктів інформаційного, цивільного права та права інтелектуальної власності, розмежувати їх. Адже сьогодні науково-технічна інформація, будучи об'єктом комплексним і складним, може підлягати як правовому регулюванню з боку інформаційного

законодавства, так і цивільного, а зокрема – законодавства в галузі права інтелектуальної власності. Власне кажучи, як зазначає Стефанчук Р.О., Цивільний кодекс України фактично є конституцією громадянського суспільства, життям, перекладеним на мову законодавства, оскільки регулює надзвичайно широкий спектр відносин: від власності до особистих немайнових прав і їх захисту [181]. До спектру цих відносин ми також сміливо відносимо інформаційні.

Оскільки науково-технічна інформація, порівняно з іншими видами інформації, має свою специфіку, необхідним є з'ясування історії її правового регулювання, правової природи, змісту, спеціальних ознак, що вирізняють її з-поміж інших видів інформації тощо. В умовах євроінтеграції в Україні також є потреба проаналізувати відповідні рекомендовані до імплементації директиви ЄС, а також досвід правового регулювання правовідносин, що можуть виникати з приводу науково-технічної інформації як об'єкта права інтелектуальної власності зокрема, в деяких країнах ЄС, аби зрозуміти, які саме положення і який саме досвід буде корисно запозичити у нас щодо регулювання цих правовідносин.

Також на сьогодні науково-технічна інформація у вигляді інформаційного продукту чи послуги стала доволі поширеним предметом різноманітних договорів. Це зумовлює потребу глибокого теоретичного дослідження системи відповідних договорів, їх ознак, видів та специфіки.

Враховуючи те, що нині в Україні інформаційна безпека і реалізація прав на науково-технічну інформацію не знаходиться на достатньо високому рівні на практиці, є сенс дослідити існуючий механізм захисту права на науково-технічну інформацію, судову практику щодо такого захисту, визначити основні недоліки і виділити напрямки удосконалення способів захисту прав на науково-технічну інформацію.

В українській правовій науці відсутні комплексні дослідження науково-технічної інформації як об'єкта цивільних правовідносин, однак є ряд кандидатських дисертаційних досліджень щодо поняття і видів інформації

загалом: Кохановська О. В. «Цивільно-правові аспекти регулювання відносин у сфері використання інформаційних систем» (1998 р.), Петров Є. В. «Інформація як об'єкт цивільно-правових відносин» (2003 р.), Нестеренко О. В. «Право на доступ до інформації в Україні: конституційно-правовий аспект» (2008 р.), Марценюк О. Г. «Теоретико-методологічні засади інформаційного права України: реалізація права на інформацію» (2009 р.), Водяхін С. А. «Документи як об'єкти цивільних прав» (2012 р.), Політанський В. С. «Право на інформацію як фундаментальне право людини» (2016 р.), Терещенко Х. Я. «Інформація як об'єкт цивільних правовідносин у сфері медичного обслуговування» (2019 р.). Окремо потрібно виділити докторську дисертацію Кохановської О. В. «Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні» (2006 р.).

Науковий фундамент дослідження також складатимуть роботи вчених, присвячені вивченню особливостей об'єкта цивільного права, договірному праву, речового права, інформації як правового явища загалом, поняттю науково-технічної інформації, а також поняттю та способам захисту інформації, а саме: Белякова К. І., Брижко В. М., Васильєвої В. А., Гейнц Р. М., Гоголя Б. М., Дідух А. Г., Зеліско А. В., Зінича Л. В., Зозуляк О. І., Йоффе О. С., Кодинця А. О., Кормича Б. А., Коссака В. М., Коструби А. В., Кулініч О. О., Лапач О. В., Магазинер Я. М., Мазіної О. О., Спасибо-Фатєєвої І. В., Стефанчука Р. О., Тихомирова О. О., Толстого Ю. К., Харитоновна Є. О., Харитоновної О. І., Шимон С. І., Шишки Р. Б., Щербини В. С., Яворської О. С., Ясечко С. В. та інших.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» від 27.12.2016 року (протокол №12) й уточнена Вченою радою Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» від 27.06.2017 року (протокол №7). Дисертаційна робота виконана на кафедрі цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника» в межах науково-дослідної роботи на тему «Правові проблеми здійснення майнових та особистих немайнових прав в умовах ринкової економіки» (номер державної реєстрації 0110U001557).

Мета і завдання дослідження. Виходячи із сучасного стану розробки проблеми, *мета* дисертаційного дослідження полягає у визначенні особливостей правового регулювання науково-технічної інформації як об'єкта цивільних правовідносин та формулюванні наукових висновків і практичних рекомендацій щодо вдосконалення цивільного законодавства у сфері регулювання правовідносин, що виникають з приводу науково-технічної інформації.

Для досягнення сформульованої мети було поставлено і вирішено ряд наступних *завдань*:

- висвітлити історичний аспект становлення і розвитку правового регулювання науково-технічної інформації;
- охарактеризувати сучасний стан національного та європейського правового регулювання науково-технічної інформації;
- з'ясувати поняття та ознаки науково-технічної інформації;
- здійснити класифікацію видів науково-технічної інформації за цивільно-правовими критеріями;
- виявити особливості виключних прав щодо науково-технічної інформації і порядок їх реалізації;
- з'ясувати правову природу договорів, предметом яких може бути науково-технічна інформація;
- визначити особливості способів захисту науково-технічної інформації;
- проаналізувати форми захисту науково-технічної інформації;
- надати пропозиції щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства України, що регулює правовідносини, які виникають з приводу науково-технічної інформації.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають з приводу створення, використання, передачі та захисту науково-технічної інформації.

Предметом дослідження є науково-технічна інформація, сукупність нормативно-правових актів, що регулюють такі правовідносини, правозастосовна практика, іноземне законодавство, а також вітчизняна й зарубіжна правова доктрина за досліджуваням напрямом.

Методи дослідження вибрані з урахуванням поставленої мети та завдань дослідження, його об'єкта та предмета. У дисертаційній роботі використано загальнонаукові (діалектичний, історичний, системно-структурний, логіко-семантичний, формально-логічний) та спеціальні (порівняльно-правовий, техніко-юридичний, спеціально-юридичний) методи наукового пізнання.

За допомогою *історичного* методу було проаналізовано історичні чинники і закономірності розвитку законодавства про науково-технічну інформацію (*підрозділ 1.1.*). *Діалектичний* метод забезпечив якісний аналіз правової природи і змісту науково-технічної інформації як комплексного об'єкта цивільних правовідносин (*підрозділ 1.3.*). *Логіко-семантичний* метод дозволив чітко визначити поняття та особливості науково-технічної інформації, а також здійснити її класифікацію (*підрозділи 1.3, 1.4.*). *Формально-логічний* та *системно-структурний* методи застосовувались під час викладення суджень, проміжних висновків, позицій, аналізі змісту чинних національних та іноземних нормативно-правових актів, котрі здійснюють правове регулювання науково-технічної інформації та відносин, що виникають з приводу неї (*підрозділи 1.1., 1.2., 1.3., 1.4.*).

За допомогою спеціального *порівняльно-правового* методу пізнання здійснено аналіз наукової літератури, нормативно-правових актів, судової практики іноземних держав (*підрозділ 1.2., 2.2., 3.2.*). *Техніко-юридичний* метод застосовано при дослідженні елементів договорів, предметом яких є науково-технічна інформація (*підрозділ 2.2.*). *Спеціально-юридичний* метод застосовано під час дослідження наукових праць фахівців суміжних галузей знань щодо поняття «науково-технічна інформація», її видів, захисту науково-технічної інформації (*підрозділи 1.3., 1.4., 3.1., 3.2.*).

Наукова новизна одержаних результатів обумовлена тим, що в результаті проведеного дослідження сформульовано наступні положення, висновки й пропозиції, що володіють науковою новизною та виносяться на захист:

уперше:

1) обґрунтовано, що НТІ може містити ознаки об'єкта права інтелектуальної власності основного чи допоміжного характеру, що впливає на підбір законодавчих норм, які слід застосовувати у відносинах щодо НТІ (інформаційне законодавство, законодавство у сфері інтелектуальної власності або ж комплексно);

2) доведено, що НТІ входить до структури науково-технічного ресурсу, зберігаючи при цьому самостійне значення як об'єкт цивільного права;

3) авторський підхід стосовно групування договорів щодо НТІ за критерієм значення у них НТІ на такі: 1) договори щодо НТІ, у яких вона відіграє основне значення (договори на проведення інформаційних та патентних пошуків); 2) договори щодо НТІ, в яких вона носить допоміжний характер;

4) визначено перелік договорів щодо НТІ, в яких вона носить допоміжний характер, а саме: 1) ліцензійний договір та договір про передання прав, якщо НТІ містить ознаки об'єкта права інтелектуальної власності; 2) договори щодо використання і розпорядження об'єктом ноу-хау (в тому числі договір комерційної концесії та договір трансферу технологій), якщо НТІ містить ознаки ноу-хау чи комерційної таємниці; 3) договори на виконання НДДКР, якщо НТІ отримується у процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної діяльності;

5) висловлено авторський підхід щодо проблематики юрисдикції у спорах щодо захисту прав на НТІ, а саме: а) цивільна юрисдикція, критерієм визначення якої виступає суб'єктний склад та наявність спору про цивільне інформаційне право; б) господарська юрисдикція, у разі якщо НТІ є особистим немайновим благом юридичних осіб; в) адміністративна юрисдикція, у разі, якщо позов поданий до суб'єкта владних повноважень та в своїй основі містить вимогу публічно-правового характеру (при цьому вимога приватноправового характеру

у цьому обумовлює ирішення спору за правилами цивільного судочинства); г) юрисдикція Вищого суду з питань інтелектуальної власності у разі, якщо НТІ має ознаки об'єкта права інтелектуальної власності;

удосконалено:

б) перелік цивільно-правових критеріїв поділу НТІ на види, а саме: 1) правовий режим доступу до такої інформації; 2) вид науково-технічної діяльності, результатом якої є така інформація; 3) спосіб передачі прав на НТІ; 4) оборотоздатність НТІ; 5) момент виникнення права на НТІ;

7) поняття «інформаційний ресурс» як самостійний об'єкт інформаційних відносин, що структурно включає в себе такі елементи як інформація, форма її матеріалізації та доступ до неї;

8) ідентифікуючі ознаки НТІ: 1) це відомості, отримані у результаті окремих сфер діяльності – науки та техніки; 2) за загальним правилом, перебуває у відкритому доступі, проте у законодавчо визначених випадках - бути в обмеженому чи закритому доступі; 3) регулюється та охороняється нормами цивільного права за умови її об'єктивізації; 4) може регулюватися нормами права інтелектуальної власності за умови відповідності ознакам новизни, оригінальності, творчого чи винахідницького характеру;

9) місце договорів з використання НТІ, у яких вона відіграє основне значення, у системі цивільно-правових договорів: за типом – це договори про надання послуг; за видом це – договори про надання інформаційних послуг; за підвидом це – договори про забезпечення НТІ та договір на проведення патентного пошуку;

набули подальшого розвитку:

10) підхід щодо доцільності розмежування таких категорій справ як справи про захист гідності, честі та ділової репутації, які вирішуються шляхом спростування недостовірної інформації від справ, що пов'язані з інформаційними правами, для яких не характерний вищезазначений спосіб захисту;

11) положення щодо недоцільності ототожнення категорій «досудове» та «альтернативне» врегулювання спорів, адже перше поняття є спеціальною визначеною у законі процедурою, яка є передумовою звернення до суду з вимогою про вирішення спору по суті, а друге – примирною процедурою, яка дозволяє сторонам вирішити спір шляхом посередництва третьої сторони без звернення до суду;

12) аргументація того, що комплексний характер відносин з використання НТІ обумовлює: а) можливість застосування норм споживчого законодавства до регламентації відносин виробників і споживачів НТІ; б) застосування норм, які регулюють охорону та захист інформації з обмеженим доступом, якщо НТІ є державною таємницею чи комерційною таємницею;

13) положення про те, що: істотними умовами договору на проведення інформаційних пошуків є предмет, ціна та строк; предметом досліджуваного договору виступає надання послуг з пошуку і забезпечення НТІ; за своєю правовою природою даний договір належить до консенсуальних, взаємних, оплатних договорів;

14) науковий підхід, за яким НТІ як об'єкт цивільного права розкривається через її розуміння в якості: особистого немайнового блага; об'єкта права інтелектуальної власності; інформаційного продукту (ресурсу);

15) положення про те, що ефективними способами захисту прав на НТІ регулятивного характеру, що реалізуються у юрисдикційній формі виступають: 1) визнання права, яке застосовується, коли належне особі право НТІ не визнається чи оспорується; 2) визнання договору щодо використання прав на НТІ недійсним, у разі, коли договір щодо НТІ має дефекти дійсності, тобто у разі недотримання умов його дійсності; 3) визнання договору щодо НТІ неукладеним у разі відсутності домовленості щодо його істотних умов; 4) визнання договору щодо НТІ дійсним, коли однією з умов його дійсності є письмова форма, проте її не було дотримано (проте сторони договору не заперечують факту погодження істотних умов договору; усної домовленості та вчинення певних дії на її виконання).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дослідженні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальшої розробки проблематики визначення місця науково-технічної інформації серед об'єктів цивільних прав;
- у правотворчості – з метою використання отриманих результатів у процесі внесення змін до деяких законодавчих актів, що регулюють питання науково-технічних інформаційних договорів та захисту науково-технічної інформації;
- у навчальному процесі – при викладанні дисципліни «Цивільне право України», а також спецкурсів цивільно-правового циклу.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, містить власні авторські висновки і практичні рекомендації. Усі праці виконані без співавторства.

Апробація матеріалів дисертації. Положення дисертації доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Основні положення дисертаційного дослідження оприлюднені в доповідях на наукових конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених і аспірантів «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 28 квітня 2017 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених і аспірантів «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 27 квітня 2018 р.), Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Договір як універсальна форма правового регулювання» (м. Івано-Франківськ, 1-5 квітня 2019 р.), науково-практична конференція, присвячена пам'яті проф. Ч. Н. Азімова та 20-річчю з дня створення кафедри цивільного права №2 (м. Харків, 29 листопада 2019 р.), Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Договір як універсальна форма правового регулювання» (м. Івано-Франківськ, 20 березня 2020 р.),

Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених і аспірантів «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 30 квітня 2020 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Evolution of Private Law – new challenges» (Katowice (Poland), 19 червня 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 12 наукових публікаціях, з яких: 4 наукові статті у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, 1 наукова стаття опублікована в науковому періодичному фаховому виданні іншої держави, яка входять до Організації економічного співробітництва та розвитку і Європейського Союзу, з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію та тези 7 доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою й завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації складає 206 сторінок. Список використаних джерел містить 202 найменування і викладений на 23 сторінках. Один додаток міститься на 3 сторінках.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

1.1. Генезис і сучасний стан правового регулювання науково-технічної інформації в Україні.

Науково-технічна інформація є одним із специфічних видів інформації, що має свої особливості, характерні ознаки, правове регулювання та є окремим об'єктом різноманітних правовідносин на сьогоднішній день. Оскільки науково-технічна інформація є результатом творчої та наукової діяльності, вона швидко поширюється, щодня з розвитком технологій знаходить все ширші простори свого використання, а тому потребує захисту, правової охорони і належного правового регулювання. До того ж, слід зауважити, що в країнах Європейського Союзу інформаційні об'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності знаходяться під якісною правовою охороною, а в умовах євроінтеграції України та адаптації українського законодавства до європейського, вважається за необхідне ґрунтовно дослідити нормативно-правові акти, що містять норми стосовно науково-технічної інформації як об'єкта цивільних прав в історичному та порівняльно-правовому аспектах.

Для того, щоби глибоко дослідити питання правового регулювання науково-технічної інформації, необхідно звернутися до його витоків, а саме – до історичних періодів розвитку цивільного законодавства України, яке в процесі свого стрімкого прогресу давало основу для формування у майбутньому нормативно-правових актів, що регулюватимуть питання інформації як правової категорії та інформаційних правовідносин, звідки згодом з технічним та інформаційним зростанням суспільства виникло і саме поняття «науково-технічна інформація».

Умовно можна виділити таку періодизацію розвитку законодавства про науково-технічну інформацію в Україні за аналогією поділу на історичні періоди процесу становлення інформаційного суспільства, що запропонований науковцями В.Г. Пилипчуком і В.С. Цимбалюком [130, с. 32]:

1. **Фундаментальний період:** закладення основ для розвитку цивільного та інформаційного законодавства (1529-1806 рр.).

2. **Докібернетичний період:** розвиток цивільного законодавства в частині регулювання речових та договірних правовідносин, що стало фундаментом для правового регулювання інформації та науково-технічної інформації як об'єкта цих правовідносин (1807-1921 рр.).

3. **Кібернетичний період:** поява в межах цивільного законодавства правового регулювання авторського права, права інтелектуальної власності і підготовка до створення нормативно-правових актів, що регулюють інформаційні відносини (1922-1991 р.р.).

4. **Посткібернетичний період:** прийняття надважливих перших нормативно-правових актів, що регулюють інформаційні правовідносини та відносини, що виникають у сфері науково-технічної діяльності і у зв'язку з науково-технічною інформацією (1992 р.-донині). У свою чергу посткібернетичний період слід поділити на такі етапи:

- з 1992 по 2003 роки (етап прийняття Конституції України та ключових нормативно-правових актів, що регулюють інформаційні відносини та відносини, що виникають з приводу прав інтелектуальної власності)

- з 2003 по 2014 роки (етап прийняття Цивільного кодексу України та оновлення чинних нормативно-правових актів, що регулюють інформаційні відносини, а також відносини, котрі виникають з приводу прав інтелектуальної власності)

- з 2014 року і донині (етап підписання Україною Угоди про асоціацію, період рекодифікації та реформування інформаційної сфери та сфери права інтелектуальної власності).

Перш за все варто розпочати з **фундаментального періоду**. Як відомо, формування цивільного права та законодавства в цілому науковці пов'язують з прийняттям Статутів Великого Князівства Литовського. Найсучасніші на той період зводи законів 16 століття утворювали єдину базу цивільного, військового, земельного, сімейного, процесуального, державного права. Статути проголошували однакові права для усіх верств населення. Попри зосередженість Статутів на правах та привілеях шляхти і князів, вони водночас були і кодексами прогресивного на той час суспільства із новими правовими ідеями епохи Ренесансу: право на юридичний захист, перш за все персональну, а не субсидіарну, відповідальність перед законом, рівноправ'я тощо [47]. Тому варто зазначити, що на той час мови про правове регулювання інформаційних правовідносин безпосередньо, звісно, не було. Відповідно даний період можемо охарактеризувати як загальний і базовий для усіх галузей права в нашій державі. Відповідно, основними чинниками, що створили на той час основи розвитку інформаційного законодавства в тому числі, стали соціально-економічні і правові, завдяки яким було здійснено перші кроки на шляху правового регулювання усіх майнових та немайнових правовідносин, а також захисту порушених прав та інтересів. Отже презюмуємо, що тогочасне українське законодавство підготувало фундамент для подальшого створення і розвитку нормативно-правових актів у сфері тих чи інших правовідносин, в тому числі інформаційних.

Наступним ключовим етапом розвитку і вдосконалення цивільного законодавства України, що стало ще одним так званим поштовхом для досконалого правового регулювання цивільних правовідносин, став **докібернетичний період**, де відбулося розроблення і прийняття «Зібрання цивільних законів, чинних у Малоросії». Цей нормативно-правовий акт поділявся на 3 ключові частини: 1) правові норми, що визначали право- та дієздатність особи, порядок взяття шлюбу, майнові та особисті взаємовідносини подружжя, батьків і дітей; 2) право зобов'язань, тобто те, що стосується осудності, виявлення волі, договорів та зобов'язань, які з них випливають; 3)

правові норми, що регулювали майнові відносини, відносини власності, способи її набування, спадкові відносини, поземельне право, строк давності тощо [127].

В науці ХІХ століття в цілому називають докібернетичним періодом той, котрий пов'язаний з традиційним (на філософському рівні) розумінням передумов існування інформаційної взаємодії як такої. За цих умов, можемо вважати, також виникло й інформаційне право. Як приклад можна назвати фаціальне право (від *fas* – сам), що регулювало в межах божественної волі доступ до використання інформації [130, с. 32]. Однак можемо зауважити, що такий порядок речей зовсім не означає те, що в Україні на законодавчому рівні велася мова про повноцінне регулювання, охорону та захист інформаційних прав. Це пояснюється також тим, що «Зібрання малоросійських прав» в основному закріплювало лише ряд майнових прав осіб, серед яких прав на інформацію не виділялося. Проте в цілому даний нормативно-правовий акт дав більш деталізоване розуміння речових та договірних правовідносин (а інформація і науково-технічна інформація як її вид надалі за тих чи інших умов виступатиме об'єктом подібних правовідносин), створивши тим самим законодавчі передумови для врегулювання права на інформацію в наступному – кібернетичному періоді розвитку суспільства. А отже так званий докібернетичний період дає лиш першу появу поняття «інформація» у правовому полі, тим самим підтверджуючи необхідність законодавчого забезпечення реально існуючих інформаційних правовідносин у суспільстві на рівні з іншими майновими та немайновими правовідносинами, що і стало основним чинником розвитку цивільно-правового та інформаційно-правового регулювання відносин, що виникатимуть з приводу науково-технічної інформації надалі.

Що стосується так званого **кібернетичного періоду** розвитку законодавства про науково-технічну інформацію, то вже у 1922 році прийнято Цивільний кодекс УРСР. Як ми знаємо з історії, більшовики не визнавали поділу права на публічне і приватне, але під час НЕПу пішли на тимчасовий відступ. Майнові права приватних осіб вважалися поступкою, яка підпорядковувалася загальній ідеї про домінуючу роль соціалістичної власності. Предметом приватної

власності за цим кодексом було невилучене з цивільного обороту майно, а про особисті немайнові права мови не було взагалі [11, с. 4-5]. Відповідно, право на інформацію й інформація як повноцінний об'єкт правовідносин не згадувалося, а тому не врегульовувалося на законодавчому рівні.

Більшої конкретики питання правового регулювання дотичних до інформаційних правовідносин у сфері права інтелектуальної власності набуває всередині ХХ століття. В цей період приймається «модельний закон» – «Основи цивільного законодавства Союзу РСР і Союзних Республік», котрий мав вже повному сформовану структуру, порівняно із попереднім Цивільним кодексом УРСР. У свою чергу сформований і прийнятий на їх базі у 1963 році новий Цивільний кодекс Української РСР мав зовсім інший характер і врегульовував нові цивільні правовідносини. У його структурі були: Розділ II «Право власності», Розділ III «Зобов'язальне право», Розділ IV «Авторське право», Розділ V «Право на відкриття», Розділ VI «Винахідницьке право» [11, с. 6].

Отже, можемо сміливо стверджувати, що за рахунок включення до даного нормативно-правового акту положень щодо авторського права та суміжних прав на ті чи інші об'єкти права інтелектуальної власності, було покладено ґрунт приватно-правового регулювання інформаційних правовідносин, зокрема правовідносин, що виникають з приводу створення, обробки, передачі науково-технічної інформації, а також розгляду її з точки зору об'єкта зобов'язальних відносин та відносин права інтелектуальної власності [195].

Основним чинником для такого порядку речей визначаємо те, що науково-технічна інформація, включаючи в себе, безумовно, наукову інформацію і технічну інформацію, могла вже на той час набувати ознак об'єкта авторського права у складі того чи іншого твору науки або ж інформації, що передувала створенню винаходу, або була віднесена до раціоналізаторської пропозиції тощо. Проте в період прийняття і чинності Цивільного кодексу УРСР 1963 року спеціальних нормативно-правових актів, що найбільш ґрунтовно врегульовували би правовідносини, що виникають у зв'язку зі створенням, набуттям, обробкою, передачею тієї чи іншої науково-технічної інформації, ще не було.

Отже, можна зробити проміжний висновок про те, що усі вище згадані періоди розвитку українського законодавства є доволі умовними і довготривалими. Відповідно, в межах цих історичних періодів вбачається те, що поступово, завдяки різного роду соціально-економічним, політичним, правовим чинникам, було створено основу правового регулювання інформаційних правовідносин у вигляді прийняття відповідного цивільного законодавства, що закріплювало основні майнові та немайнові права громадян, питання авторського права, права промислової власності, договірного права, майнових прав, об'єктом яких і є науково-технічна інформація в різноманітних своїх варіаціях і за тих чи інших умов.

З 1990-х рр. розпочався і до сьогодні триває так званий **посткібернетичний період** – період масового освоєння високотехнологічних інформаційно-комунікаційних систем, інформаційних технологій, ресурсів, продуктів і послуг та їх впровадження в усіх сферах життя суспільства. У вказаний посткібернетичний період в процесі так званої інформаційної революції в цілому роль інформації та технологій набула неабиякого значення. Згідно з наданим у 1993 р. визначенням Комісії Європейського Союзу, інформаційним є суспільство, у якому діяльність людей здійснюється завдяки наданню послуг, що відбувається завдяки інформаційним технологіям і технологіям зв'язку [130, с. 33].

Отже, за умов стрімкого поступу інформатизації суспільства у світі та в Україні виникла гостра необхідність якісного врегулювання інформаційних правовідносин на законодавчому рівні. Стартував процес створення такої законодавчої бази з прийняття 02.10.1992 року Закону України «Про інформацію», котрий вперше закріпив у своїй статті 1 юридичне визначення поняття «інформація» [159]. З 1992 року і розпочався так званий *перший етап розвитку* законодавства про інформацію в межах історичного періоду, про який іде мова.

Закон України «Про інформацію» у першій своїй редакції поділяв інформацію на види за критерієм виду діяльності, результатом якої може бути

створення інформації, а також розглядав інформацію в якості об'єкта права власності (у вигляді інформаційної продукції, що може визначатися, як товар), яким можна володіти, користуватися і розпоряджатися. До того ж в даному нормативно-правовому акті мова йшла вже про інформаційні послуги, а відтак щодо надання таких послуг, а також щодо передачі інформаційної продукції у власність іншим особам, тут же передбачалася можливість укладення відповідних договорів між суб'єктами таких правовідносин [159].

І, нарешті, оскільки в межах наукового дослідження найбільшу зацікавленість викликає саме правове регулювання правовідносин, що виникають з приводу науково-технічної інформації, неможливо не відзначити прийняття базового для такого регулювання нормативно-правового акта – ЗУ «Про науково-технічну інформацію» 25.06.1993 року. Він визначав ключові засади політики держави щодо НТІ, механізм її формування і застосування «в інтересах науково-технічного, економічного і соціального прогресу в державі». Цей закон був покликаний забезпечити правову базу для створення, передачі та використання НТІ [160].

Закон України «Про НТІ» дав перше законодавче визначення даного виду інформації у своїй статті 1. Окрім визначення, він встановив ще й правовий режим такої інформації у Розділі II, де фігурували такі поняття, як «право на інформацію» та «право власності на інформацію» [160]. Зауважмо, що ці два поняття, звичайно не тотожні, а суміжні, відповідно до положень тодішньої редакції Закону, і за своєю суттю мали різний зміст і значення.

Отож, статтею 5 Закону України «Про науково-технічну інформацію» редакції 1993 року мова йшла про чотири класичні правомочності права на інформацію – «одержання, зберігання, використання і поширення». У свою чергу стаття 6 цього ж закону говорила про те, що «науково-технічна інформація відповідно до чинного законодавства є об'єктом права власності» [160].

Логічно, що слід звернутися до цивільного законодавства того часу, що регулювало відносини власності, а отже, варто розглянути деякі положення Закону України «Про власність», що був прийнятий 07.02.1991 року. В даному

законі, насправді, про науково-технічну інформацію і про інформацію взагалі не згадувалося, проте ст. 13 було віднесено до об'єктів індивідуальної власності твори науки, відкриття, винаходи, промислові зразки і ряд інших об'єктів інтелектуальної діяльності [149]. Якщо вважати, що твори науки і техніки включають в себе науково-технічну інформацію, тоді справді є підстави стверджувати, що такий вид інформації належав до об'єктів права приватної власності за умови відповідності ознакам результату інтелектуальної діяльності і підтверджував так звану «прорієтарну» теорію, про яку мова ще йтиме у другому розділі дисертації.

Повертаючись до положень Закону України «Про науково-технічну інформацію», слід зауважити, що в тій же статті 6 йшлося ще про підставу виникнення права власності на науково-технічну інформацію [160]. Тобто по суті даний нормативно-правовий акт цілком і повністю такий об'єкт, як науково-технічна інформація, відносив до об'єктів цивільних приватних правовідносин, хоча безпосередньо цивільне законодавство того часу ще настільки чітко не прив'язувало об'єкт такого типу до приватно-правової сфери.

Отже бачимо, що нарешті у 1993 році з'явилися перші спроби безпосереднього нормативно-правового регулювання правовідносин, що виникають з приводу створення, передачі і використання науково-технічної інформації, а також її захисту на державному рівні. Відповідно акцент на даному етапі було здійснено на правове регулювання науково-технічної інформації як об'єкта перш за все інформаційного права і частково цивільного права. Проте цим все не обмежилось.

Оскільки стаття 2 ЗУ «Про науково-технічну інформацію» в частині 4 констатувала, що «науково-технічна інформація, котра є продуктом інтелектуальної творчої праці, становить об'єкт права інтелектуальної власності, а відносини щодо її придбання, зберігання, переробки, використання і поширення регулюються чинним законодавством» [160], вважаємо за необхідне звернути увагу на положення ЗУ «Про авторське право і суміжні права», що був прийнятий 23 грудня 1993 року. Вже у пункті 1 статті 5 цього Закону серед

об'єктів його правової охорони було визначено літературні письмові твори белетристичного, наукового, технічного або практичного характеру [146]. Отож, можна стверджувати, що в межах охорони творів наукового і технічного характеру, даним законом здійснювалася охорона, відповідно, наукової та технічної інформації, що безперечно могла в них міститися, будучи результатом інтелектуальної творчої діяльності. До того ж ч.2 ст.14 Закону передбачала майнові права автора на усі твори, що охоронялися його нормами, і він був невичерпний; окрім того, зважаючи на законодавче закріплення майнових прав на науково-технічну інформацію в рамках творів наукового чи технічного характеру, можна вважати, що тут цей вид інформації подавався як об'єкт майнових правовідносин. Хоча цей же Закон у статті 13 передбачав також ряд немайнових прав автора [146].

Також, враховуючи те, що у наступному підрозділі науково-технічна інформація розглядатиметься в якості об'єкта не лише авторського права, але й патентного, то не можна позбавити уваги прийняття в межах цього історичного етапу ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 року. Цей нормативно-правовий акт закріпив ті об'єкти, котрі можуть отримати патентну охорону і ті, що не можуть її отримати, що таке патент, порядок його отримання тощо [163].

Тобто наявні усі підстави вважати, що відповідно до обох вище згаданих законів, літературні письмові твори наукового чи технічного характеру по суті містять в собі науково-технічну інформацію, яка є результатом інтелектуальної творчої діяльності і, відповідно, набуває ознак об'єкта права інтелектуальної власності і патентного права і підлягає спеціальній правовій охороні.

До того ж, в межах згаданого першого етапу посткібернетичного періоду надважливим кроком не тільки для інформаційного, цивільного законодавства, а для правової системи України загалом, стало прийняття першої в незалежній Україні Конституції 28 червня 1996 року. У тодішній найпершій редакції Основного Закону у ч. 2 ст. 34 визначалося право кожного «вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в

інший спосіб». Також стаття 41 Конституції закріпила право будь-кого «володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності», а ст. 54 передбачила, що громадянам гарантується «свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності». До того ж Конституція встановила право кожного на захист порушених прав, що гарантовані нею [87]. Враховуючи те, що науково-технічна інформація знову ж таки є результатом інтелектуальної діяльності, твором науки та одним із видів інформації, усі ці конституційні положення заклали основу сучасного правового регулювання відносин, що виникають з приводу неї.

Далі варто сказати декілька слів з приводу *другого умовного етапу* розвитку законодавства про науково-технічну інформацію в межах посткібернетичного періоду.

Варто зазначити, що центральне місце в даному етапі розвитку законодавства про науково-технічну інформацію належить ключовому нормативно-правовому акту, що регулює майнові та особисті немайнові відносини фізичних та юридичних осіб, – Цивільному кодексу України. В час становлення і розвитку незалежної української держави оновлений і вдосконалений Цивільний кодекс з'явився аж у 2003 році. Порівняно з кодексом 1963 року, новий – виявився справді прогресивним, збагаченим різноманітними положень, що забезпечують охорону приватних відносин на законодавчому рівні.

В процесі дослідження питання правового регулювання інформації, а зокрема – науково-технічної інформації, через призму історичного розвитку українського законодавства, варто зазначити, що у першій редакції Цивільного кодексу України 2003 року законодавче закріплення знайшло визначення поняття інформації у ст. 200. У цій же статті мова йшла про застосування відповідальності за порушення права на інформацію [193].

Стаття 302 Цивільного кодексу України у свою чергу визначила правомочності, що складають право на інформацію, серед яких: вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати таку інформацію [193]. Що стосується загальних положень про інформацію, то, власне, норми Цивільного кодексу обмежувалися двома вище названими статтями. Проте, судячи з положень статті 302, Цивільний кодекс 2003 року розглядав її в якості об'єкта цивільних майнових правовідносин. Враховуючи те, що науково-технічна інформація визнається положеннями Закону України «Про інформацію» одним із видів інформації, можемо стверджувати, що безумовно усі положення Цивільного кодексу України щодо інформації застосовуються і до неї.

Вважаємо, що науково-технічна інформація є не простим видом інформації, а належить до результатів перш за все наукової, технічної авторської творчості, про що йтиме мова у одному з наступних підрозділів, а тому неможливо залишити поза увагою статтю 201 Цивільного кодексу України 2003 року, де зазначено, що «авторство, свобода наукової і технічної творчості належить до особистих немайнових благ, котрі охороняються цивільним законодавством» [193]. Тобто процес створення науково-технічної інформації має так звану «немайнову» складову і інформація як така розглядається як благо, а сам результат – науково-технічна інформація, зафіксована на матеріальному носії, може бути об'єктом майнових правовідносин.

Окрім того Цивільний кодекс України 2003 року закріпив значне різноманіття договірних конструкцій, котрі також однозначно застосовуються у практичному врегулюванні відносин, пов'язаних із науково-технічною діяльністю і науково-технічною інформацією, в якості її результату. Ключовими у цій сфері правовідносин варто вважати: договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт (Глава 62), договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності (Глава 75), серед яких договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності та інші договори щодо розпоряджання

майновими правами інтелектуальної власності [193], в тому числі на науково-технічну інформацію в якості об'єкта права інтелектуальної власності.

Надважливою заслугою Цивільного кодексу України для правового регулювання науково-технічної інформації є передбачений порядок захисту прав на неї як на об'єкт цивільних прав (Глава 3) [193]. Тут, власне, було визначено порядок і способи захисту порушених будь-яких цивільних прав у юрисдикційній та неюрисдикційній формах, про що йтиме мова у останньому розділі дисертації.

Окрім того в 2011 році було прийнято нормативно-правовий акт публічного характеру – Закон України «Про доступ до публічної інформації». Враховуючи те, що згідно з положеннями Закону України «Про науково-технічну інформацію», цей вид інформації може знаходитися як у публічному (відкритому) доступі, так і обмежуватися у доступі, то даний нормативно-правовий акт теж мав неабияке значення у процесі формування законодавства про науково-технічну інформацію. У цьому законі, власне, було вперше визначено основні засади реалізації доступу до публічної інформації, порядок доступу до такої інформації, перелік суб'єктів здійснення такого доступу, порядок застосування відповідальності у випадку відповідних порушень щодо доступу до публічної інформації тощо [152].

Потрібно зазначити, що в «Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні», затвердженій «Розпорядженням Кабінету Міністрів України» від 15 травня 2013 року, мова йшла про те, що одним із ключових завдань України на перспективу з 2013 по 2020 роки є вдосконалити, покращити законодавчу основу для реалізації прогресу інформаційної сфери, а також пришвидшити адаптацію цього законодавства до європейських правових стандартів» [166].

Також у Постанові Верховної Ради України від 03.07.2014 року «Про Рекомендації парламентських слухань на тему «Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні», а саме в Рекомендаціях безпосередньо вказано, що у євроінтеграційних процесах Україні неабиякого значення набуває питання дослідження досвіду розвитку інформаційного

суспільства у країнах ЄС та імплементації європейських правових норм в до інформаційного законодавства України. До пріоритетних напрямів стратегічного розвитку нашої держави належать: охорона і захист прав та забезпечення безпеки людини і громадянина у інформаційному суспільстві, уникнення ідей інформаційного контролю, а також вдосконалення інформаційних технологій в Україні, забезпечення надання інформаційних послуг і створення інформаційної продукції» [164]. Тобто можна вважати, що, відповідно до цих положень, забезпечення захисту інформаційних прав та розвитку індустрії інформаційних технологій стосується відносин, що виникають з приводу будь-якої інформації, включно з науково-технічною.

Відповідно, досліджуючи питання правового регулювання науково-технічної інформації в умовах євроінтеграції, варто звернутися до європейських правових норм, що регулюють правовідносини з приводу даного виду інформації, а також проаналізувати практику Європейського Суду з прав людини у сфері, що розглядається, аби визначити напрямки адаптації відповідного українського інформаційного законодавства до європейського. Власне, такий аналіз буде здійснено у наступному підрозділі дисертації.

Початком *третього етапу* посткібернетичного періоду слід вважати підписання «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони», котра була ратифікована Україною 16.09.2014 року і набрала чинності 01.09.2017 року. Зокрема, у статті 394 Угоди вказується, що «сторони сприяють поступовому наближенню до права і нормативно-правової бази ЄС у галузі регулювання інформаційного суспільства і електронних комунікацій». Окрім того, у статті 159 Угоди йдеться про те, що «Сторони домовились обмінюватись думками та інформацією щодо своєї національної та міжнародної практики і політики стосовно передачі технологій. Зокрема, це включає заходи щодо спрощення інформаційних потоків, ділового партнерства, ліцензійних та субпідрядних угод на добровільній основі». Також Угода включає в себе спеціальну главу 9 під назвою «Співробітництво у сфері

науки та технологій», де мова йде про взаємний обмін і підвищення рівня наукових та технічних досягнень, розробок, а також застосування заходів захисту результатів наукової та технічної діяльності, а саме – науково-технічної інформації [183].

Власне, можна вважати, що як для України, так і для Європейського Союзу важливим є максимальне забезпечення вдосконалення правового регулювання функціонування інформаційного суспільства, інформаційної, наукової та технічної діяльності, охорони та захисту інформації, в тому числі науково-технічної, а також взаємний обмін науково-технічними досягненнями, ноу-хау тощо. З підписанням і набрання чинності Угодою про асоціацію отримав свій старт процес активної імплементації європейських норм і європейських стандартів до українського інформаційного законодавства, а тому у згаданих вище профільних нормативно-правових актах про науково-технічну інформацію з часів їх прийняття відбувся ряд суттєвих змін, пов'язаних ще й зі стрімким розвитком інформаційних технологій протягом останніх років загалом. До того ж про питання імплементації норм європейського права щодо науково-технічної інформації до українського мова йтиме більш детально у наступному підрозділі.

Варто також зазначити, що ті спеціалізовані інформаційно-правові нормативно-правові акти, що згадувалися на першому етапі (початок 90-х років) посткібернетичного періоду, досі залишаються чинними, із внесеними протягом років відповідними змінами.

Що стосується ще одного нерозривно пов'язаного з ЗУ «Про НТІ» нормативно правового акта – Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 2015 року, то по суті безпосередньо науково-технічній інформації в ньому приділено небагато уваги. В рамках цього Закону науково-технічна інформація розглядається в якості об'єкта отримання, передачі та поширення (за умов її відкритості) суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності, про що перш за все йдеться в пункті 7 частини 1 статті 5. Також стаття 63 цього ж Закону містить положення про систему науково-технічної інформації, де відсилає до проаналізованого вище спеціалізованого нормативно-правового акта – ЗУ «Про

НПІ» [161], що вважаємо цілком логічним, зважаючи на те, що ЗУ «Про наукову та науково-технічну діяльність» регулює правовідносини, що виникають між суб'єктами такої діяльності у процесі її здійснення, а науково-технічна інформація за своєю суттю є результатом такої діяльності.

Загалом, як визначено у аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень «Проблеми інформаційного законодавства України в сфері створення, поширення та використання інформації та шляхи їх вирішення», зовнішня перевірка інформаційного законодавства України (в тому числі спеціалістами ОБСЄ) не раз підтверджувала факт загальної відповідності цих нормативно-правових актів європейським стандартам. Однак все ще важливою і невирішеною проблемою залишається відсутність системності державної та юридичної інформаційної політики, враховуючи те, що дуже часто нормативно-правові акти в інформаційній сфері приймаються в Україні без урахування стратегічного підходу і об'єктивних правових та практичних умов нашої держави. У цій же записці йде мова про необхідність покращення механізму захисту об'єктів права інтелектуальної власності в мережі Інтернет [86]. Відповідно можемо вважати за доцільне попередити в тих чи інших питаннях відповідний європейський законодавчий досвід, про який також йтиме мова у наступному підрозділі.

Варто також додати, що ще з 2001 року в доктрині правової науки йде мова про потребу систематизації інформаційного законодавства шляхом прийняття інформаційного кодексу, аби таким чином організувати воедино систему інформаційних нормативно-правових актів і уніфікувати спеціалізовану термінологію, проте така ідея і досі залишається на рівні наукових дискусій.

Однак, оскільки в межах дослідження науково-технічна інформація розглядається як об'єкт цивільних правовідносин перш за все, то варто звернути увагу, що на сучасному етапі точаться дискусії з приводу рекодифікації цивільного законодавства України. Зокрема, Харитонов Є.О. та Харитонova О.І. вважають, що враховуючи той факт, що Цивільний кодекс України, відповідаючи характеристикам кодексу приватного права, становить поєднання

східної і західної європейських правових традицій, це дає можливість надіятися на «успішну адаптацію його норм до концепції європейського приватного права» [189, с. 7]. Цілком погоджуємося з такою тезою.

В умовах такої рекодифікації у перспективі, беручи за основу правового регулювання науково-технічної інформації Цивільний кодекс України і Закон України «Про науково-технічну інформацію», вважаємо за необхідне в оновленому Цивільному кодексі розширити поняття інформації як немайнового блага, закріпити її поняття як інформаційного ресурсу, інформаційної продукції, інформації як результату творчої (інтелектуальної діяльності), систему інформаційних договорів (приватно-правових), суб'єктів інформаційних правовідносин і механізми захисту інформації і права на інформацію, а також відповідальність порушення права на інформацію в приватно-правовому контексті. В такому разі однозначно і науково-технічна інформація як вид інформації знайде своє загальне правове регулювання у Цивільному кодексі і спеціальне правове регулювання у Законі України «Про НТІ».

На підтримку висловленої позиції вважаємо за необхідне звернути увагу на пропозиції Кохановської О.В. в контексті рекодифікації цивільного кодексу з приводу того, що перелік об'єктів особистих немайнових прав, інформаційних прав та прав інтелектуальної власності може бути значно доповнений, враховуючи стрімкий розвиток інформаційного суспільства, технологій, науки і людської творчості. До того ж, на думку науковця, є сенс ввести в оновлений ЦК ряд принципів сучасного громадянського суспільства, таких як, наприклад: свобода інформації та інформаційного обміну, свобода інтелектуальної творчої діяльності, вільне поширення відкритої інформації і пріоритет прав фізичної особи на отримання, поширення, зберігання для власних потреб відкритої інформації, неприпустимість свавільного звуження кола осіб, які можуть отримувати інформацію, і свавільного розширення переліку інформації, яка перебуває у спеціальних режимах, пропорційність і необхідність захисту інформації в інформаційних мережах та ряд інших [98].

До того ж, що стосується сучасної редакції, власне, Закону України «Про науково-технічну інформацію», вбачається сенс у тому, аби закріпити в його положеннях основні принципи правовідносин, що виникають з приводу науково-технічної інформації. Враховуючи те, що Закон України «Про інформацію» у статті 2 визначає загальні принципи інформаційних правовідносин, то однозначно слід сказати що ці ж принципи застосовуються і до правовідносин, що виникають з приводу науково-технічної інформації, про що варто зазначити у Законі України «Про науково-технічну інформацію» із посиланням на вказану вище статтю. Окрім того, вважається за доцільне закріпити у Законі України «Про науково-технічну інформацію» додаткові спеціальні принципи правовідносин, що виникають з приводу науково-технічної інформації, а саме: 1) інтернаціональність і забезпечення міжнародного обміну цінною науково-технічною інформацією, 2) забезпечення захисту авторського права на науково-технічну інформацію, що відповідає вимогам оригінальності і творчості, 3) забезпечення можливості оцифрування відкритої науково-технічної інформації для поширення у мережі Інтернет; 4) комерціалізація науково-технічної інформації, що набула ознак інформаційного продукту, котрий може бути предметом цивільних договорів.

Отже, на найсучаснішому етапі посткібернетичного періоду розвитку законодавства про науково-технічну інформацію є сенс вести мову про те, що справді наразі є суттєва необхідність продовжити вдосконалення згаданих нормативно-правових актів згідно з вимогами сучасності та імплементацію найнеобхідніших європейських норм стосовно науково-технічної інформації в національні нормативно-правові акти, враховуючи всю специфіку такої інформації, новітні способи оперативного її поширення і створення, захисту, передачі тощо.

Виходячи із вище зазначеного у підрозділі, можемо зробити проміжний висновок про те, що українським законодавством у різні історичні періоди науково-технічна інформація розглядалася і продовжує розглядатися сьогодні з точки зору публічного права, інформаційного права, цивільного права і права

інтелектуальної власності. Тобто правове регулювання інформації і науково-технічної інформації зокрема мало і досі має комплексний характер.

У цьому контексті, якщо звернутися до загальнотеоретичних положень щодо механізму правового регулювання будь-якого об'єкта цивільних прав, слід погодитись із позицією С. Погрібного, що функціональний «розподіл завдань» між нормами права, їх функціональна спеціалізація надають нормам права таку якість, як системність, якість, яка засвідчує не стільки віднесення норм права до окремих його частин, скільки зв'язок норм права з іншими нормами відповідного інституту, нормами інших інститутів і галузей права та їх тісний зв'язок у процесі регулювання суспільних відносин [135, с. 169].

Виходячи з цього на сьогодні можемо відобразити таку трьохланкову систему правового регулювання науково-технічної інформації: 1) Цивільний кодекс України в частині правового регулювання науково-технічної інформації як об'єкта цивільних прав; 2) ЗУ «Про інформацію», ЗУ «Про науково-технічну інформацію» в частині спеціального правового регулювання науково-технічної інформації; 3) ЗУ «Про авторське право і суміжні права», ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» в частині правового регулювання науково-технічної інформації в якості об'єкта авторського і патентного права.

1.2. Правове регулювання науково-технічної інформації: досвід країн ЄС.

Аналіз європейського правового регулювання науково-технічної інформації вимагає дослідження відповідних актів законодавства Європейського Парламенту та Ради Європи, до яких належать директиви.

Під час дослідження європейського законодавства виявлено, що в цілому відповідних правових актів, якими регулюються відносини безпосередньо з приводу науково-технічної інформації доволі небагато, проте достатньо уваги нормативно-правові акти ЄС приділяють регулюванню відносин, що виникають

з приводу об'єктів права інтелектуальної власності, а також трансферу технологій.

Перш за все цікаві положення містяться в Директиві 2001/29/ЄС Європейського Парламенту та ради «Про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві». Даний нормативно-правовий акт Європейського Союзу згадується у п.100-106 «Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію» [148] і є основою для імплементації європейських норм до законодавства України стосовно ряду прав інтелектуальної власності, зокрема: правомірного використання об'єктів авторського права та суміжних прав, запобігання плагіату, піратству, будь-яким спробам копіювання об'єктів авторського права і суміжних прав, запровадження електронних, цифрових механізмів захисту таких об'єктів від порушень прав на них, застосування відповідальності за порушення авторських та суміжних прав тощо [51]. Повністю підтримуємо такий підхід і вважаємо за доцільне перейняти європейський досвід у згаданій сфері з урахуванням правових традицій і особливостей правового регулювання цих відносин в Україні.

«План заходів з виконання Угоди про асоціацію» передбачає в рамках імплементації вказаної директиви у національне законодавство України прийняття відповідного законопроекту стосовно внесення змін до ЗУ «Про авторське право і суміжні права» до кінця 2023 року [148].

Наприклад, у статті 4 Директиви зазначено, що «держави-члени передбачають, що авторам належить виключне право дозволяти або забороняти будь-яку форму розповсюдження серед публіки як способом продажу, так і будь-яким іншим способом оригіналів чи копій їх творів. Право на розповсюдження стосовно оригіналу або копій творів не вичерпується у Співтоваристві, якщо не відбувся перший продаж або інша передача власності на об'єкт суб'єктом права або за його згоди.» [51]. Оскільки, як вище нами було зазначено, науково-технічна інформація за певних умов може набувати ознак об'єкта права інтелектуальної власності, ми можемо застосовувати вище зазначені положення директиви стосовно права на розповсюдження твору науки

або техніки. Ці ж положення на сьогодні по суті включені до норми статті 15 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», де йдеться про майнові права автора. Також надзвичайно цінним моментом під час імплементації норм цієї директиви до ЗУ «Про авторське право і суміжні права» є впровадження ефективного механізму захисту авторських та суміжних прав відповідних суб'єктів відповідно до європейських стандартів, зокрема, подання позову про відшкодування збитків та/або заяви про застосування забезпечувальних заходів і, у разі необхідності, про конфіскацію контрафактного матеріалу (матеріалізованого твору науки і техніки), а також можливість володільців прав на твір науки чи техніки подати заяву щодо застосування заходів забезпечення стосовно посередників, котрі надають послуги третій особі для порушення авторських чи суміжних прав, що однозначно забезпечить, на наш погляд, якісний механізм захисту науково-технічної інформації як об'єкта авторського права чи патентного права.

Не можна оминати увагою також п. 1892 «Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію», котрий має назву «Створення умов для інтеграції національної мережі трансферу технологій до європейських мереж» [148] і спрямований на приведення українського законодавства в галузі науки, технологій та інновацій до вимог ЄС. Даний пункт покликаний реалізувати положення Угоди про співробітництво України та країн Європейського Союзу в галузі науки і технологій. До того ж тут підіймаються питання щодо розробки і прийняття законопроекту стосовно внесення змін до тих чи інших законів України, котрі стосуються актуальних питань сприяння діяльності у сфері трансферу технологій; забезпечення можливості установам і організаціям державної системи отримувати НТІ та патентну інформацію, кон'юнктурно-економічну інформацію з іноземних джерел, а також баз даних; заповнення Міжрегіональної мережі трансферу технологій інформацією і необхідного фінансування її роботи та ін [148]. Вважаємо ці положення стратегічно важливими для подальшого розвитку України в галузі науки і технологій, а також для належного правового

регулювання правовідносин, що виникають у цій галузі, в тому числі щодо науково-технічної інформації.

Нещодавно Міністерством освіти і науки України було розроблено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання діяльності у сфері трансферу технологій», яким передбачається: 1) надання доступу до джерел і баз даних інших країн; 2) надання можливості здійснення патентування за кордоном (за кошти держбюджету); 3) розробка механізму погоджувальних дій щодо передання і реєстрації технологій, що створені чи придбані за кошти держбюджету, котрі передаються до іноземних юридичних осіб; 4) визначення особливостей закупівлі технологій за кошти бюджету тощо. Головним завданням державного регулювання вважається створення належних умов для «комерціалізації результатів наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних розробок), трансферу технологій» [168]. Варто зазначити, що вище сказане свідчить про те, що Україна готова розширювати можливості науки та технологій до виходу на міжнародний ринок і взаємообміну науково-технічною інформацією з державами Європейського Союзу, враховуючи зроблені вагомні кроки у напрямку належної нормативно-правової регламентації цих процесів. В тому числі нам видається, що є сенс у впровадженні в даному законопроекті змін до ЗУ «Про НТІ» в частині розробки механізму погодження передачі та реєстрації технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються іноземним юридичним особам.

Також одним з нормативно-правових актів, на які варто звернути увагу, це Директива 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку». Оскільки в розділі IV ЗУ «Про НТІ» часто використовується термін «інформаційна послуга» (очевидно науково-технічна), то можемо проаналізувати деякі норми Директиви з приводу даного терміну. При визначенні терміну «інформаційна послуга» Директива 2000/31/ЄС відсилає нас у статті 1 до аналогічної 1(2) статті Директиви 98/34/ЄС, де зазначено, що «послуга є будь-якою послугою інформаційного суспільства, тобто будь-якою

послугою, яка надається за винагороду, дистанційно, за допомогою електронного зв'язку та за індивідуальним запитом» [50].

Якщо розглянути поняття «інформаційна послуга», що згадується у Законі України «Про науково-технічну інформацію» і врегульоване в Директиві 2000/31/ЄС, то варто зазначити, що у чинному Законі України «Про електронну комерцію» воно також присутнє і визначає інформаційні електронні послуги в якості платних або безоплатних послуг щодо оброблення та зберігання інформації, що надаються дистанційно з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем за індивідуальним запитом їх одержувача [153]. Бачимо, що справді таке визначення не суперечить положенням вище згаданої Директиви, а тому хоч імплементації норм про електронну комерцію в Українське законодавство за Угодою про асоціацію і «Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію» ще не відбулося в оновленому варіанті, проте Закон України «Про електронну комерцію» наразі відповідає європейським стандартам у частині визначення «інформаційної послуги», що має неабияке практичне значення для реалізації норм Закону України «Про науково-технічну інформацію». У зв'язку з тим, що у зазначеному законі термін «інформаційна послуга» згадується часто, зокрема у розділі IV «Ринок науково-технічної інформації», варто в ньому ж у межах ст.1 закріпити запозичене з аналізованої директиви визначення інформаційної послуги з урахуванням особливостей послуги у сфері саме науково-технічної інформації, а саме «Інформаційна послуга в галузі науки і технологій – це послуга інформаційного суспільства з приводу створення чи надання, передачі науково-технічної інформації, котра надається за релевантну винагороду, може надаватися дистанційно чи за допомогою електронного зв'язку, а також за індивідуальним запитом».

Ще одним цінним європейським нормативно-правовим актом, котрий стосується регулювання авторських прав на твори науки чи техніки, котрі містять науково-технічну інформацію, є Директива Ради 93/98/ЄС «Про гармонізацію строку охорони авторського права і деяких суміжних прав» (ця директива не передбачена «Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію»,

але є цікавою для нас в рамках запозичення деяких норм). У своїй статті 1 для літературних та художніх творів Директива встановлює строк правової охорони – протягом цілого життя автора, а також 70 років після його смерті, посилаючись на норму статті 2 Бернської конвенції. У свою чергу стаття 28 Закону України «Про авторське право і суміжні права» дублює положення Директиви, проте в ній мова йде про охорону усіх видів творів, не лише літературних чи художніх, а отже – робимо висновок, що строк чинності авторських прав на науковий чи технічний твір, котрий містить науково-технічну інформацію, за українським законодавством – аналогічний. Директива ж в свою чергу окремою статтею 5 виділяє правову охорону критичних публікацій і наукових праць, де зазначає, що держави-члени можуть охороняти видані критичні публікації творів і наукові праці, які надійшли до публічної сфери. Максимальний строк охорони таких прав повинен становити 30 років від моменту, коли твір було вперше правомірно опубліковано [52]. Тобто Директива Ради 93/98/ЄЕС у своїх нормах не застосовує узагальнений термін «твір», але передбачає окремо строк правової охорони для літературних і художніх творів, і окремо – для наукових праць. Зважаючи на те, що, власне, наукові праці однозначно можуть містити в собі науково-технічну інформацію і бути об'єктом авторського права, вважаємо за доцільне запозичити практику виділення серед творів окремо наукових праць і в Законі України «Про авторське право і суміжні права» передбачити окремий строк правової охорони для них – 30 років від моменту першого опублікування.

Окрім директив ЄС, варто звернути увагу на практику Європейського суду з прав людини щодо питань інформації та об'єктів прав інтелектуальної власності.

Однозначно у практиці ЄСПЛ знайти справи, у котрих Суд чітко визначає поняття науково-технічної інформації чи навіть майнових або немайнових прав на неї, доволі складно. Однак, оскільки ми знову ж таки такий вид інформації за критерієм оригінальності і творчості відносимо до об'єктів прав інтелектуальної власності, тут можна навести декілька прикладів. У рішенні *Neijand Sunde Kolmisoppi v. Sweden* [7] ЄСПЛ визнав втручання у право на свободу вираження

поглядів правомірним у контексті захисту авторських прав під час неправомірного обміну файлами, що містять об'єкт права інтелектуальної власності, на сайті Pirate Bay. В даному випадку ЄСПЛ повинен був витримати баланс між інтересом заявників у вільному доступі і праві на поширення інформації, і охороною авторського права відповідних суб'єктів. Враховуючи те, що національними судами у цій справі було встановлено, що заявники не вжили заходів щодо усунення порушення авторських прав на об'єкти, що підлягали вільному обміну на сайті, а також беручи до уваги зміст інформації, котра знаходиться в цих файлах, Суд прийняв рішення, що згідно з ч. 2 ст. 10 ЄКПЛ, «втручання» у свободу вираження поглядів виявилось правомірним [24, с.137].

Ще одним прикладом є рішення *Akdeniz v. Turkey* [1], де йшлося про блокування доступу до сайтів *myspace.com* і *last.fm* задля захисту авторського права виробників звукозапису. Однак позивач, що користувався цими сайтами, подав вимогу щодо несправедливості і непропорційності такого блокування, враховуючи положення ст. 10 Конвенції. Суд у даній ситуації вказав, що заблоковані сайти здійснювали поширення музики з порушенням вимог законодавства про авторське право. Як користувач цих сайтів, позивач користувався їхніми послугами раніше й був позбавлений лише одного засобу слухати музику з багатьох інших. ЄСПЛ зауважив, що інтерес щодо «права на свободу отримання інформації» і щодо «захисту авторського права» повинні співвідноситися справедливо і збалансовано національними судами і, виходячи з цього, суд не вирішив, що становить в даному випадку право на свободу отримання інформації переважає і має достатній суспільний інтерес [24, с. 138].

Можемо стверджувати, що в усіх проаналізованих випадках ЄСПЛ дотримується однакового підходу щодо визнання права інтелектуальної власності винятком із права на інформацію. Проводячи аналогію із зазначеними судовими справами, можна зауважити, що науково-технічна інформація в мережі інтернет за загальним правилом повинна бути захищена від порушення авторських прав на неї, проте водночас, якщо це інформація, що необмежена в

доступі, вона повинна бути доступна для усіх охочих ознайомлюватися з нею в законний спосіб, в тому числі на інтернет-сайтах і платформах.

В умовах євроінтеграції і наближення українського законодавства до європейських стандартів вважаємо за доцільне розглянути нормативно-правові акти деяких країн-членів ЄС у сфері науково-технічної інформації, аби проаналізувати механізм правового регулювання відповідних правовідносин у порівняльно-правовому аспекті. Варто зупинитися на відповідних нормативно-правових актах Франції. Першим із них слід виділити Закон «Про науково-дослідну діяльність і вищу освіту» 2013 року [5]. Даний нормативно-правовий акт передбачає зміну цілей державної політики Франції з акцентом на бюджетне забезпечення науково-технічної діяльності, інноваційної діяльності, а також із зосередженням особливої уваги на процесі розвитку інформаційних технологій, програмного забезпечення, новітніх проєктів тощо. Також звернімо увагу на Стратегічну програму «Франція-Європа 2020» [3], яку спрямовано на перетворення французької економіки в рамках ЄС, яка є членом Європейського Союзу, визнаючи в якості одних із ключових напрямків діяльності розвиток інновацій, інформаційного суспільства, трансфер технологій, мережу Інтернет, кібербезпеку, відкриті дані тощо [71, с. 72-73]. Власне, що стосується кібербезпеки та політики відкритих даних (зокрема у мережі Інтернет), то в Україні існують проблеми законодавчого регулювання, які варто вирішити, запозичивши відповідні норми французьких програмних нормативно-правових актів, про що йтиме мова далі.

Слід також звернутися до Кодексу інтелектуальної власності Франції, оскільки саме цей нормативно-правовий акт є регулятором тих правовідносин, що можуть виникати з приводу створення, використання і передачі науково-технічної інформації в якості об'єкта права інтелектуальної власності. Цікавим є той факт, що у французькому Цивільному кодексі не містяться положення щодо права інтелектуальної власності взагалі. В Україні, до прикладу, відсутня, на наш погляд, необхідність прийняття Кодексу інтелектуальної власності, враховуючи те, що питання прав інтелектуальної власності достатньо логічно і структуровано

врегульовано у Книзі IV Цивільного кодексу України, а також у профільних законах України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» тощо.

Французький Кодекс інтелектуальної власності у своїй статті L112-2 в перелік об'єктів авторського права включає твори науки, так само, як це передбачено в Законі України «Про авторське право і суміжні права». Також згаданий кодекс у ст. L121-8 зазначає: «Тільки автор має право збирати свої статті й твори в збірниках і публікувати або санкціонувати їх публікацію в цій формі», що свідчить про безумовне право автора лиш на власний розсуд розпоряджатися своїми правами на твір [2]. З цього приводу потрібно сказати, що українське законодавство про право інтелектуальної власності в частині згаданих положень відповідає стандартам, які продукує французьке законодавство.

Що стосується німецького законодавства у сфері інформаційних та інноваційних технологій, то тут основний акцент зроблено на правове регулювання патентних правовідносин. Що стосується безпосередньо інформаційних та інформаційно-технічних відносин – можемо звернути увагу на Закон «Про інформаційні і комунікаційні (мультимедіа) послуги» від 1977 року. Цей нормативно-правовий акт врегульовує порядок захисту інформації, котра може передаватися через комп'ютерні мережі та мережу Інтернет. Також важливим програмним документом на федеральному рівні вважається «Стратегія щодо розвитку високих технологій 2020», яка передбачає надання переваги питанням розвитку і вдосконалення новітніх інформаційних технологій як основи для інноваційної діяльності та відкриттів. У ній містяться заходи щодо комерціалізації результатів наукових досліджень для забезпечення тісного зв'язку науки та економіки [71, с. 83-84]. В Україні також є чинні стратегічні і програмні документи щодо інформаційного суспільства, простору та трансферу технологій, проте дуже часто вони є декларативними і не завжди враховуються під час розробки нормативно-правових актів, що регулюють інформаційні відносини та відносини права інтелектуальної власності.

Зважаючи на сучасні реалії наукової, науково-дослідної, креативної роботи за допомогою дистанційних технологій, а також відтворення результатів такої роботи для публіки за допомогою технічних засобів у світі, варто звернути увагу на положення розділів 19 і 21 Закону «Про авторське право і суміжні права» Німеччини. В них мова йде про такі поняття, як «право виступати», «право на публічну презентацію», «право на публічну демонстрацію». Згідно з нормами цього ж закону, право виступати – це право донести до публіки промову (результат інтелектуальної діяльності) через особисту презентацію; право на публічну презентацію – це право проводити лекції та виступи в межах спеціального приміщення, в якому особиста презентація результату інтелектуальної діяльності відбувається публічно відчутно за допомогою екранів, динаміків та інших технічних засобів; право на публічну демонстрацію – це право зробити витвір образотворчого мистецтва, фотографічну роботу, кінотворчість або твір науково-технічного характеру публічно доступними для сприйняття [4]. Якщо повернутися до українського правового регулювання подібних правовідносин, то слід зауважити, що в Законі України «Про авторське право і суміжні права» передбачено відтворення за допомогою аудіо та візуальних технічних засобів лише відтворення аудіовізуальних творів, проте передача, публічний показ і демонстрація творів образотворчого мистецтва, науки і техніки тощо тут не врегульовано [146]. Тому в даному разі, на нашу думку, німецький Закон «Про авторське право і суміжні права» може слугувати джерелом для запозичення цікавих і актуальних правових норм щодо відтворення і трансляції за допомогою технічних засобів з метою публічної презентації результатів інтелектуальної діяльності (в тому числі науково-технічної).

Якщо звернутися до української правової доктрини, то варто додати деякі думки щодо відкритого доступу до творів науки О.Г. Вакаренко та Ю.М. Капіци. Науковці зауважують, що в Україні на сьогодні немає належного нормативно-правового регулювання щодо забезпечення доступу до наукових публікацій, а отже – до науково-технічної інформації в тому числі. За таких умов можуть

надаватися права вільного доступу за ліцензією Creative Commons CC BY, яка передбачає те, що будь-яка особа може видозмінювати тексти статей, зазначати себе в якості автора і поширювати таку статтю невизначеному колу осіб (як це, наприклад, відбувається у Wikipedia). Окрім того, досі не набули розвитку інтернет-майданчики, що створюються для того, аби автори могли надавати статті, що перебувають у вільному доступі, в наукових установах. Усі ці фактори значно стримують вільний рух відкритої наукової інформації серед належних суб'єктів [28, с. 101]. Погоджуючись з такою позицією, вважаємо за необхідне врегулювання питань стосовно забезпечення належного вільного доступу до науково-технічної інформації, а також право автора (а в деяких випадках – обов'язок) інформацію, що містить ознаки об'єкта права інтелектуальної власності (твори науки і техніки зокрема) і має режим відкритого доступу, публікувати на сайтах наукових установ, освітніх установ, на освітньо-наукових інтернет-платформах тощо.

Ю.М. Капіца ще у своїй монографії «Право інтелектуальної власності Європейського Союзу: формування, інститути, напрямки розвитку» звертає увагу на те, що в Україні, на відміну від ЄС, не здійснені базові зміни законодавства, не розвинуто укладання добровільних угод щодо можливостей оцифрування творів та їх поширення. Закон України «Про авторське право і суміжні права» не передбачає права бібліотек на відтворення з метою збереження примірника, наявного у цій бібліотеці чи архіві, у цифровій формі. Відсутні також декларації, кодекси поведінки, організаційні заходи поводження з творами, що перейшли у суспільне надбання та оцифровуються, – з метою запобігання перекрученню авторства, порушенню цілісності твору, технічним обмеженням використання таких творів. Законодавством не визначені такі права бібліотек, як можливість надання доступу до творів у цифровій формі з метою виконання досліджень або навчання для окремих осіб через спеціалізовані термінали, встановлені в приміщеннях бібліотеки тощо [73, с. 510].

Враховуючи те, що у наступному розділі науково-технічна інформація буде розглядатися в тому числі як об'єкт права інтелектуальної власності і

договірному праву, варто зауважити, що усі сказані вище проблемні питання щодо неврегульованості цифрової форми виразу твору і майнових прав на нього у законодавстві України, цілком і повністю стосуються цих же прав на науково-технічну інформацію, що потребує запозичення практики такого регулювання в країнах ЄС. Наприклад, пропонується в контексті вже висловлених у попередньому підрозділі пропозицій щодо поповнення в процесі рекодифікації Цивільного кодексу України новими договірними конструкціями, предметом яких є науково-технічна інформація.

Розглянувши порядок сучасного правового регулювання відносин з приводу науково-технічної інформації, а також міжнародних (європейських) нормативно-правових актів, можемо стверджувати, що українське законодавство потребує суттєвих змін у зв'язку зі змінами, що відбуваються у суспільному житті в умовах тотальної інформатизації та автоматизації, а також адаптації до європейських законодавчих стандартів в умовах євроінтеграції. Однак також варто зауважити, що не абсолютно усі європейські нормативно-правові акти, що стосуються інформаційних відносин та відносин права інтелектуальної власності нам слід адаптовувати до національного законодавства, оскільки, зважаючи на особливості нашої правової системи, менталітету й інших особливостей, під час наближення українського інформаційного законодавства до європейських стандартів, потрібно їх враховувати.

1.3. Поняття та ознаки науково-технічної інформації в законодавстві України та в доктрині.

Процес науково-технологічного інформаційного обміну, особливо в сфері інтелектуально-інноваційних розробок, сьогодні є найбільш інтенсивним і багатогранним у світовій торгівлі. Саме він утілює єдність технологічних, організаційних і соціальних нововведень, що дозволяє сформувати нову модель розвитку і використання людських ресурсів [145, с. 262].

Для того, аби ґрунтовно дослідити природу, суть і особливості науково-технічної інформації, вважається за необхідне розглянути це поняття з різних точок зору, а саме: як об'єкт інформаційного права, як об'єкт цивільного права і як об'єкт права інтелектуальної власності (об'єкт авторського права та об'єкт патентного права). Такий підхід пов'язаний із необхідністю визначення чіткого механізму правового регулювання об'єкта, що розглядається, і розуміння того, які норми можна застосовувати за тих чи інших обставин щодо науково-технічної інформації у випадку колізій правових норм. Також є потреба розмежувати науково-технічну інформацію від інших суміжних об'єктів, тобто інших видів інформації та об'єктів права інтелектуальної власності.

Перш за все доречно буде зазначити, що Кохановська О.В. поняття інформації розглядає в якості: інформації як немайнового блага; відкритої інформації та інформації з обмеженим доступом (в тому числі усіх видів таємниць); інформаційних продуктів (ресурсів), документів у різноманітних інформаційних сферах; інформаційних систем (мереж, в тому числі Інтернету); об'єктів права інтелектуальної власності, які не визнані і не закріплені законодавством тощо [95]. Цілком погоджуючись і враховуючи вище зазначене, науково-технічну інформацію як вид інформації однозначно можемо вважати як об'єктом інформаційних, так і цивільних правовідносин, об'єктом прав інтелектуальної власності, про що йтиме мова більш детально у наступному розділі.

Отже, на підтвердження сказаного, розпочнімо з аналізу дефініції досліджуваного поняття в **нормативно-правових актах інформаційного права**. До прикладу, відповідно до статті 1 Закону України «Про інформацію», нею визнаються «будь-які відомості та/або дані, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [159]. У свою чергу Цивільний кодекс України у ч. 1 ст. 200 дублює положення вище згаданого Закону [193]. Однак одну із найбільш деталізованих дефініцій терміну «інформація» містить стаття 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», яка визначає інформацію в якості «відомостей в будь-якій формі

та вигляді, на будь-яких носіях (у тому числі листувань, книг, поміток, ілюстрацій (карт, діаграм, органіграм, малюнків, схем тощо), фотографій, голограм, кіно-, відеофільмів, мікрофільмів, звукових записів, баз даних комп'ютерних систем або повного чи часткового відтворення їх елементів), пояснень осіб та будь-яких інших публічно оголошених чи документованих відомостей» [155]. Цікавим є те, що Закон України «Про інформацію», який є базовим для визначення поняття і правової природи інформації в цілому не надає настільки деталізованого визначення поняття, що розглядається, у порівнянні з Законом України «Про захист економічної конкуренції». Однак варто зауважити, що наведене визначення водночас видається надто розширеним, що не завжди доцільно, оскільки ті ж ілюстрації, малюнки, фотографії, відеофільми тощо навряд чи можуть визнаватися просто «інформацією». Тому можна зробити висновок про те, що законодавство, на жаль, в цілому різниться в розумінні поняття «інформація», що може створювати колізії і певні труднощі у практичній діяльності, хоча загальні норми, що містяться в Законі України «Про інформацію» та Цивільному кодексі України єдині у своєму розумінні об'єкта, що розглядається, і повинні братися за основу у визначенні правового регулювання цього поняття.

Якщо перейти безпосередньо до легального визначення, власне, науково-технічної інформації, тоді доцільно звернутися перш за все до положень базового для цього виду інформації Закону України «Про науково-технічну інформацію». Згідно зі статтею 1 цього нормативно-правового акту, під науково-технічною інформацією слід розуміти «будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [160].

У редакції цього ж Закону від 11.06.2003 року визначення науково-технічної інформації дещо відрізнялося від сучасного. Воно мало у своїй структурі ще й такі ознаки науково-технічної інформації, як публічна оголошеність і

документованість [160]. Подальше внесення змін до Закону у частині визначення дефініції досліджуваного поняття було недаремним, оскільки в правовій доктрині виникало багато питань з приводу того, чи варто надавати даному виду інформації таких ознак, як документованість і публічна оголошуваність, оскільки в багатьох випадках науково-технічна інформація як результат вказаних у визначенні видів діяльності може не завжди бути подана у вигляді документа чи публічно оголошена. Проте від того вона за своєю суттю і цінністю не припиняє бути науково-технічною.

Легальне визначення науково-технічної інформації, подане в чинній редакції Закону України «Про науково-технічну інформацію», доволі лаконічне і в той же час інформативне, проте є також ряд зауважень, що виникають під час його аналізу. Як відомо, це визначення базується на визначенні інформації загалом, поданому в Законі України «Про інформацію» і в Цивільному кодексі України, про що згадувалося вище, лиш дещо деталізоване видами діяльності, в результаті яких така інформація може бути отримана. Однак варто зазначити, що серед цих видів діяльності не згадано безпосередньо науково-технічну, якій навіть присвячено окремий нормативно-правовий акт – Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність». До того ж, зважаючи на те, що в сучасних умовах будь-який вид інформації може бути переданий абсолютно різноманітними технічними способами і засобами зв'язку, про це також варто би було згадати у легальному визначенні науково-технічної інформації. До того ж те, що така інформація може бути збережена на матеріальних носіях чи в електронному вигляді, – далеко не новина, а загальноприйнятий факт, що сам собою розуміється у практичній діяльності протягом десятиліть.

Насправді Закон України «Про науково-технічну інформацію» – це по суті єдиний вітчизняний нормативно-правовий акт, що містить окремо виділену дефініцію науково-технічної інформації, що не є погано, оскільки відсутні будь-які колізії, що могли би виникати під час аналізу і розуміння цього поняття в різних нормативно-правових актах, коли розглядаємо її як об'єкт правовідносин.

В доктрині інформаційного права зустрічаються різні підходи до визначення поняття, що розглядається. Наприклад, Горбатюк С. Є. вважає, що важливо акцентувати увагу на відмінностях між поняттями «інформація» і «наукова інформація». Якщо в першому випадку йдеться про будь-які відомості, то наукова інформація може бути отримана виключно в процесі пізнання, вона об'єктивно відображає закономірності світового порядку [40, с. 132-133].

Підопригора О. А. у свою чергу визначає НТІ як суму знань, що стосується розвитку науки, техніки і виробництва [144, с.127]. Можемо стверджувати, що подібне визначення має більш узагальнюючий характер і в той же час зводить науково-технічну інформацію лише до знань, не враховуючи відомості чи дані, про які мова йде в тому числі і в легальному визначенні.

НТІ є одним із видів інформації, відповідно до ст. 10 ЗУ «Про інформацію», тому однозначно володіє загальними ознаками інформації. А якщо вести мову про її специфічні особливості, то перш за все варто сказати, що вона отримується під час дослідження закономірностей об'єктивної дійсності, що базується на практиці, і об'єктивізується у певній формі. Тому до наукової інформації відносяться і результати господарської, і виробничої практики. Наукова інформація є логічною і такою, що адекватно відображає закономірності об'єктивного світу і використовується в суспільно-історичній практиці [190]. З даною позицією важко не погодитись, враховуючи те, що науково-технічна інформація справді є водночас багатогранною в силу того, що є результатом пізнання різних явищ, а в той же час є логічною та об'єктивною.

Варто підтримати позицію Кудрявцевої С.П. та Колос В.В., які так визначають особливості науково-технічної інформації, що виділяють її серед інших видів:

- спрямованість на здійснення інформатизації суспільства за рахунок інформаційних продуктів та послуг, а також на інформаційне забезпечення наукових розробок та досліджень, а також відповідних кадрів, що здійснюють наукові дослідження;

- подібна інформація може накопичуватися із часом, залишаючись актуальною на різних етапах життя суспільства, за рахунок формування архівів та бібліотечних фондів;

- науково-технічна інформація з одного боку забезпечує комерційні інформаційні потреби (у вигляді відповідних видань, книг, монографій тощо), а також забезпечує потреби суспільства щодо вільного доступу інформації в якості суспільного надбання (бібліотечні фонди, що знаходяться у вільному доступі);

- подібна інформація є інтернаціональною [102, с. 6]. Цілком приєднуємося до позиції вчених з приводу переліку ключових спеціальних ознак науково-технічної інформації.

Загалом інформація (в тому числі науково-технічна) може бути тиражована й поширена в різноманітній кількості екземплярів, залишаючись незмінною змістовно, і це є особливою її ознакою. Вона має здатність бути відомою необмеженій кількості осіб, а є збереженою на об'єктивному носії, – тоді може належати різноманітним суб'єктам в один і той самий час. До того ж інформація володіє визначеною цінністю, котра необхідна для пересічної людини в її життєдіяльності, повинна відповідати інтересам людини; є предметом зацікавленості для інших суб'єктів правовідносин (підприємств, установ, організацій), держави та її органів, – тому інформація як об'єкт правовідносин повинна задовольняти потреби суб'єктів права щодо неї [110, с. 1].

Загалом можна було би здійснити порівняльний аналіз науково-технічної інформації з іншими видами інформації, такими як правова інформація, соціологічна, статистична тощо, однак в контексті аналізу НТІ в якості об'єкта цивільних правовідносин, таке порівняння видається недоцільним і виходить за межі предмету дослідження. Проте є сенс здійснювати співвідношення поняття «інформація» і поняття «науково-технічна інформація» між собою як загального і спеціального через їх ознаки, про які йшла мова вище.

Враховуючи комплексний характер науково-технічної інформації за її правовою природою, можемо проаналізувати її **поняття та особливості як**

об'єкта цивільних правовідносин. Однозначно НТІ, володіючи лише ознаками, що характерні для неї як для об'єкта інформаційних прав, не дає підстав розглядати її в якості оборотоздатного об'єкта. Такою вона може бути виключно за наявності певних умов та специфічних особливостей.

Перш за все потрібно погодитися з позицією Кохановської О.В. щодо того, що інформація як особисте немайнове благо належить до найважливіших, невідчужуваних, природних, притаманних людині від народження благ — разом з благом життя, здоров'я тощо. Тому не можна допускати навіть термінологічних неточностей у цій сфері. Так, особистим немайновим благом не можна ні «володіти», ні «користуватися», ні «розпоряджатися» [99].

У доктрині цивільного права йде мова про те, що інформація може ставати оборотоздатною лише тоді, коли знаходиться у складі інформаційного продукту (ресурсу), про що більш детально йтиме мова у другому розділі дисертації.

Виходячи з вище зазначеного, пропонується звернутися до визначення поняття «наукова (науково-технічна) продукція», що дається в статті 1 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність». Отже, мова йде про те, що наукова (науково-технічна) продукція – це науковий та (або) науково-технічний (прикладний) результат, призначений для реалізації [161]. Так, дане визначення в теорії не розкриває поняття, власне, «інформаційного» науково-технічного продукту, проте, якщо виходити із легального визначення НТІ, можемо стверджувати, що вона також є науково-технічним результатом, але може реалізовуватись лише за умови набуття об'єктивного вираження.

Також варто звернути особливу увагу на Розділ IV Закону України «Про науково-технічну інформацію» під назвою «Ринок науково-технічної інформації». Вже під самим терміном «ринок» можна розуміти товарний і, власне, речовий характер деяких відносин, пов'язаних з науково-технічною інформацією. Відповідно, в межах даного розділу, у статті 13 науково-технічна інформація розглядається вже як об'єкт товарних відносин, про що свідчить її зміст. [160].

Стаття 14 цього ж Закону зазначає, що «органи науково-технічної інформації, підприємства, організації, громадяни, що здійснюють науково-інформаційну діяльність і вільно реалізують свою інформаційну продукцію та інформаційні послуги, є товаровиробниками, які беруть участь у створенні ринку на загальних підставах незалежно від форм власності» [160]. Отже, прослідковується, що у випадку, коли науково-технічна інформація входить до складу відповідної інформаційної продукції, вона набуває характерних ознак товару, а суб'єктами її створення є товаровиробники. За таких обставин відбувається зміна характеру правовідносин, що виникають з приводу науково-технічної інформації, де мова йде не про право на науково-технічну інформацію, а про майнове право на науково-технічну інформаційну продукцію.

Так само, як і об'єкти права інтелектуальної власності в умовах ринкової економіки можуть набувати ознак товару і знаходитись у цивільному обороті, як слушно зауважує Коссак В.М. [89, с. 12].

У статті 16 Закону України «Про НТІ» йдеться про відносини між виробниками і споживачами науково-технічної інформації. В частині 1 стаття вказує контракт (договір) в якості основного документа, що регламентує відносини між виробником і споживачем інформації. Якщо ж повернутися до статті 7 цього ж закону, то варто звернути увагу на положення частини 1, де при умові, що споживач науково-технічної інформації одержав від особи, якій належать права на цю інформацію, або через посередника інформацію, що не відповідає умовам договору між ними, він має право вимагати безоплатного усунення недоліків у погоджений строк [160]. Тобто законодавець у цій статті також непрямо вказує на те, що зазвичай відносини між особою, якій належать права на науково-технічну інформацію, та споживачем цієї інформації врегульовуються договором. Тут вбачається певна невідповідність із термінологією, адже, як було визначено вище, у статті 7 йдеться про відносини, що виникають з приводу науково-технічної інформації, а в статті 16 – про відносини, що виникають з приводу науково-технічної інформаційної продукції та послуг.

Оскільки не будь-яка науково-технічна інформація може набувати характеристик науково-технічної інформаційної продукції чи послуги, а отже – бути об'єктом товарних правовідносин, тоді варто законодавчо розмежовувати ці поняття, а також назви суб'єктів, що є учасниками відносин, котрі виникають з приводу того чи іншого об'єкта. Враховуючи сказане, вбачається необхідність у назвах та змісті статей 13, 14, 16 Закону України «Про науково-технічну інформацію, термін *«науково-технічна інформація»* замінити терміном *«науково-технічна інформаційна продукція та послуги»*. До того ж частину 1 статті 16 викласти в такій редакції: *«Відносини між державними органами і службами науково-технічної інформації, підприємствами, установами і організаціями будь-яких форм власності, які здійснюють науково-технічну інформаційну діяльність і є виробниками відповідної інформаційної продукції та споживачами науково-технічної інформаційної продукції, будуються на основі контрактів (договорів) та на інших формах угод, передбачених чинним законодавством. Контракт (договір) є основним документом, що регламентує відносини між виробником і споживачем науково-технічної інформаційної продукції та послуг»*.

Дзера О.В. та Кузнєцова Н.С. вказують, що під науково-технічною інформацією можна фактично розуміти усі результати здійснення науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, коли вони зафіксовані у об'єктивній формі, котра дозволяє їх вільно поширювати. У статті 2 Закон України «Про науково-технічну інформацію» проголошує, що *«науково-технічна інформація є суспільним надбанням»*, а в статті 6 ця сама інформація *«визнається об'єктом права власності»*. За таких умов вчені схильні дотримуватися тієї позиції, за якою інформація має все-таки ознаки об'єкта майнових і немайнових прав, оскільки і надалі в статті 7 міститься норма, за якою *«споживач науково-технічної інформації несе відповідальність за додержання прав власника цієї інформації. Він не має права передати одержану науково-технічну інформацію третій особі, якщо це не обумовлено договором між власником і споживачем науково-*

технічної інформації» [191]. Звідси також впливає така ознака, як можливість науково-технічної інформації набувати роль предмета тих чи інших договорів у цивільних правовідносинах. Тобто науково-технічна інформація за певних умов і характеристик є повноцінним об'єктом зобов'язальних і майнових правовідносин, який може мати свою визначену вартість і з приводу якого можуть укладатися договори про передачу науково-технічної інформації, про її створення, купівлі-продажу науково-технічної інформації тощо.

Пропонується також проаналізувати позицію німецької вченої Лінди Кушель, котра досліджує «дані досліджень» в якості об'єкта правової охорони. У своїй науковій статті під назвою «Хто «володіє» даними досліджень?» науковець зазначає, що поняття «володіння» німецьким правом обмежується, принаймні, з переважаючої точки зору, фізичними об'єктами. Оскільки дані дослідження проявляються в матеріальних об'єктах, правова класифікація зрозуміла: є право власності на майно і власник може розпоряджатися ним на власний розсуд, з урахуванням прав третіх осіб. Що стосується (цифрових) збережених даних, ситуація набагато складніша. На питання, чи є на них якісь права, взагалі відповісти не можна. «Права власності на дані» в німецькому законодавстві не існує (принаймні поки що). Однак дослідницькі дані можуть користуватися захистом авторських прав, бути предметом договірних угод і підлягати правилам захисту даних [60]. Тут прослідковується позиція щодо незалежності права власності на матеріальну річ, в якій втілені дані досліджень, та прав на самі дані досліджень одне від одного, що вважається доволі слушним і буде обґрунтовано нами у наступному розділі дисертації.

В рамках аналізу науково-технічної інформації як **об'єкта права інтелектуальної власності** слід звернути увагу на положення статті 1 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», де міститься широке визначення поняття «наукове видання», в якому однією з ознак наукового видання є те, що воно **містить інформацію** про результати наукової, науково-технічної, науково-педагогічної, науково-організаційної діяльності, теоретичних чи експериментальних досліджень (науково-дослідне видання)» [161]. Судячи з

цього, можна безперечно зробити висновок, що наукове видання включає в себе наукову, технічну чи науково-технічну інформацію і однозначно є об'єктом авторського права.

Також стаття 1 Закону дає розуміння дефініції «науковий результат» – «нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації» [161]. Насправді частково це визначення має схожість з безпосереднім визначенням поняття «науково-технічна інформація», котре подавалося раніше. Проте у визначенні поняття «науковий результат», порівняно з визначенням «науково-технічної інформації», позитивним моментом є те, що науковий результат має бути зафіксований на носіях інформації, що вже включає в себе і документовану, і електронну форму тощо. Також слід додати, що усі перераховані у визначенні форми об'єктивізації наукового результату, в тому числі наукові статті, доповіді, відкриття, монографічні дослідження тощо однозначно підпадають під охорону авторського права. Усі ці факти підтверджують те, що науково-технічна інформація в якості наукового результату набуває ознак об'єкта права інтелектуальної власності.

Атаманова Ю.Є. та Підпригора О.А. на підтвердження вище сказаного висновку, вважають, що безперечно науково-технічна інформація є продуктом інтелектуальної, творчої роботи і тому може бути результатом інтелектуальної діяльності, але за умови, коли за своїм характером вона є результатом творчої, інтелектуальної діяльності, є інформацією, що передає зміст певного новітнього науково-технічного досягнення [145, с. 262; 144, с. 132].

Кириєнко Є.Г. до науково-технічної інформації відносить передовий виробничий досвід, втіленням якого є праця раціоналізаторів [74, с. 97]. Враховуючи те, що науково-технічна інформація є все ж видом інформації і результатом творчої наукової чи науково-технічної діяльності, виникає ряд суперечностей з приводу того, чи можемо ми такий об'єкт зводити лише до досвіду праці раціоналізаторів. Є підстави вважати таке визначення дещо звуженим, адже воно не включає в себе безліч інших даних, що в практичній

діяльності можуть бути включені до науково-технічної інформації як специфічного виду інформації і об'єкта права інтелектуальної власності.

Німецька дослідниця Лінда Кушель зауважує, що авторське право завжди захищає форму твору, а не його зміст. Для даних досліджень це означає, що захист авторських прав застосовується не до інформації, що міститься в даних, а лише до її конкретної презентації. Наприклад, якщо результати досліджень описані усно або візуально зображені, текст або зображення можуть бути захищені авторським правом, але результати як такі – ні. Те ж саме стосується методів, вчень та ідей: вони безкоштовні, якщо тільки не запатентовані як складові технічних винаходів або корисних моделей. Захист авторських прав може претендувати лише на «твори», тобто особисті інтелектуальні творіння. Це означає, що конкретне представлення даних досліджень має бути результатом дій людини (результати дій штучного інтелекту/машини за сучасним законодавством не може захищатися авторським правом) [6]. Як бачимо, німецьким законодавством «дані досліджень» або науково-технічна інформація як об'єкт інформаційного права не охороняється, проте у випадку, якщо це дані, котрі були створені як результат інтелектуальної творчої діяльності людини і мають матеріальне вираження, тоді вже вони підпадають під охорону авторського права, а іноді – патентного права. Якщо провести паралелі з українським законодавством, то бачимо аналогічну картину механізму правового регулювання науково-технічної інформації. Отже, варто погодитися і підтримати позиції німецької вченої.

У контексті вище сказаного вважається за доречне погодитися також із позицією Стефанишин Н.М. з приводу того, що потрібно чітко окреслити критерії, яким мають відповідати всі об'єкти права інтелектуальної власності, і такі критерії імперативно закріпити у главі 35 ЦК загальні положення про право інтелектуальної власності, зокрема статті 420 Цивільного Кодексу України шляхом внесення у дану статтю відповідних змін, а для інших об'єктів, зокрема для засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг та нетрадиційних об'єктів необхідно ще й визначити їх легітимацію шляхом

звернення до відповідних державних органів [180, с.112]. Наприклад, критерії віднесення науково-технічної інформації до об'єктів права інтелектуальної власності згадуються наразі у доктрині, проте законодавче їх закріплення по суті відсутнє у Цивільному кодексі України і профільних законах.

Науковці С.В. Корновенко, О.А. Бульбашна і О.С. Парамонова у своїй колективній монографії під назвою «Право інтелектуальної власності науково-педагогічного працівника» зазначають деякі нюанси з приводу об'єктів права інтелектуальної власності, що містять науково-технічну або наукову інформацію. Отже, у переліку основних видів наукової роботи науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, на думку зазначених дослідників, присутні такі, як науково-технічний звіт, дисертація (докторська, кандидатська), монографія, підручник, навчальний посібник, заявка на видачу охоронних документів, наукова стаття в журналах, тези доповіді на конференціях, науково-технічних симпозиумах, семінарах, доопрацювання для перевидання монографій, підручників, навчальних посібників, словників, довідників тощо. Вказані види робіт входять до трудової функції науково-педагогічного працівника, її виконання потенційно може призвести до створення службового об'єкта права інтелектуальної власності [69, с.38].

Аналіз видів діяльності, які можуть здійснювати науково-педагогічні працівники під час виконання трудових обов'язків, дозволяє говорити про те, що вказаними особами може бути створено широкий спектр об'єктів права інтелектуальної власності. Законодавче врегулювання відносин щодо зазначеної категорії об'єктів є далеким від досконалого, тому у вищого навчального закладу «можуть виникнути значні труднощі при вирішенні питання чи є той чи інший об'єкт права інтелектуальної власності, створений у ньому, «службовим»», а тому знаходитися в обмеженому доступі [69, с.38].

На підтримку вказаних доктринальних позицій, доречно буде навести цікавий приклад із практики Верховного Суду, власне, щодо справи про досуп до інформації щодо навчального предмету. Верховний Суд у цій справі встановив, що Харківський національний медичний університет презюмував, що

запитувана курсантом інформація про програму курсів навчання з військової підготовки в університеті належить до службової інформації, тобто є інформацією з обмеженим доступом. Верховний Суд підтримав позиції судів першої та апеляційної інстанцій з приводу того, що назви навчальних дисциплін, кількість теоретичних та практичних завдань не належать до інформації з обмеженим доступом [123, с. 27-29]. Отже, бачимо, що в даному випадку науково-технічна інформація, що може міститися у зазначених у справі методичних матеріалах може не лише бути об'єктом авторського права, а й набувати режиму публічної відкритої інформації.

Власне, дисертація на здобуття наукового ступеня також є чудовим прикладом науково-технічної інформації, яку за різних умов можна розглядати з точки зору різних галузей права. Наприклад, судячи із вище вказаних доктринальних і законодавчих позицій, поки рукопис дисертації знаходиться у розпорядженні її автора чи на стадії перевірки до подачі її на захист, чи на вичитці рецензентів, доти він охороняється авторським правом як твір науки, що є результатом інтелектуальної, творчої діяльності. Проте, коли текст дисертації після її успішного захисту за процедурою, визначеною законодавством, публікується на сайті наукової установи, до прикладу, тоді вона, знаходячись у абсолютно відкритому публічному доступі, набуває ознак «суспільного надбання», оскільки автор з цього моменту втрачає свої виключні права на твір, адже будь-яка третя особа має доступ до нього, має право його поширювати, використовувати тощо без згоди на це автора і без його відома. За цих умов науково-технічна інформація, що міститься у дисертації, набуває ознак об'єкта інформаційних правовідносин, а саме – відомостей або даних, згідно із нормами Закону України «Про науково-технічну інформацію».

На підтримку вище зазначеного варто навести позицію Кодинця А.О. з приводу того, що суттєвим напрямком вдосконалення правового регулювання інтелектуальної діяльності у правовідносинах інформаційних є впровадження законодавчих змін, спрямованих на збалансування майнових інтересів автора

(творця) та його правонаступників, а також права на доступ до інформації, на її поширення та використання членами суспільства [83, с. 19].

При цьому ми не підтримуємо позицію, що текст дисертації – це завжди науково-технічна інформація в повному обсязі. Вона може містити у собі частково наукову інформацію, частково лише технічну інформацію, може містити науково-технічну інформацію в кожному індивідуальному випадку. Проте, як ми знаємо, законодавець не розглядає окремо наукову інформацію та технічну інформацію як самостійні об'єкти інформаційного права, що є логічним, оскільки вони між собою максимально споріднені і найчастіше взаємозалежні, тому законодавством визначається комплексний вид інформації – «науково-технічна». Однак на доктринальному рівні і в судовій практиці може йти мова про розділення науково-технічної інформації на наукову та технічну, про що згадуватиметься частково у наступному підрозділі дисертації під час класифікації НТІ.

Із зазначених позицій видається, що ряд науковців слушно визначають об'єктом права інтелектуальної власності, а саме об'єктом авторського права, ту науково-технічну інформацію, котра була створена в результаті так званої «науково-технічної творчості», або, простіше кажучи, в результаті здійснення науково-технічної діяльності, котру можна охарактеризувати як інтелектуальну і творчу, спрямовану на отримання унікального наукового чи науково-технічного результату.

В той же час у доктрині йде мова про те, що науково-технічна інформація за певних умов може набувати ознак об'єкта охорони патентного права. Це зумовлено тим, що частіше за все науково-технічна інформація може виникати у сфері нових технологій, коли мова йде про винахід (корисну модель) і процес його відкриття. Власне, у ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» зазначено, що винахід (корисна модель) – «результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технології» [163]. Виходячи із розглянутих раніше визначень науково-технічної інформації як

об'єкта права інтелектуальної власності, можна помітити деяку змістовну схожість її з винаходом.

Натомість варто зауважити, що принциповою відмінністю винаходу від звичайного об'єкта авторського права є те, що «правова охорона надається винаходу (корисній моделі), що не суперечить публічному порядку, загально визнаним принципам моралі та відповідає умовам патентоздатності», як зазначено у ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», а звичайний об'єкт авторського права не обов'язково повинен відповідати умовам патентоздатності, а тому не охороняється патентом.

Потрібно сказати, що ч. 2 ст. 6 згаданого Закону чітко вказує: «Об'єктом винаходу, правова охорона якому надається згідно з цим Законом, може бути лише певний продукт або процес. В той же час не визнається винаходом відкриття, наукова теорія, математичний метод, схема, комп'ютерна програма, форма представлення інформації тощо [163].

Проаналізувавши ці норми законодавства, слід зазначити, що науково-технічна інформація в якості наукового відкриття, наукової теорії тощо не може виступати самостійним повноцінним об'єктом патентного права, однак у такому форматі вона однозначно є об'єктом авторського права, оскільки це так чи інакше результат творчої інтелектуальної діяльності автора. У тому ж випадку, якщо якісно нова науково-технічна інформація має винахідницький рівень і є основою створення винаходу чи корисної моделі, а тому є його (її) невід'ємною складовою, тоді вона може підлягати правовій охороні патенту.

Окрім того, варто погодитися із позицією Коссака В.М. з приводу того, що результатами науково-технічної творчості є ті ж самі винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо і вони ж підпадають під охорону патентного права. Натомість ті об'єкти, котрі залишилися за межами поняття «промислова власність», охороняються авторським правом [89, с.14]. Враховуючи те, що науково-технічна інформація також є безпосереднім результатом науково-технічної творчості, ми можемо стверджувати, що, знаходячись у складі патенту

чи винаходу тощо, вона може підпадати під правове регулювання патентного права. В інших випадках – це об'єкт авторського права.

Розглядаючи науково-технічну інформацію в якості можливого об'єкта патентного права, потрібно погодитись із позицією Зінич Л.В. про те, що патент, як форма реалізації прав, надає правоволодільцю можливість комерційної реалізації та розповсюдження об'єкта промислової власності, зрештою патент дає можливість відшкодувати витрати пов'язані із створенням такого об'єкта. Законодавство України передбачає не тільки добровільне надання дозволу на використання об'єкта промислової власності, а й примусовий порядок, це зокрема примусове відчуження прав на винахід, корисну модель [64, с. 95-96].

Повернімося до прикладу дисертації на здобуття наукового ступеня, яка характеризується науковою новизною і містить нові наукові теорії і однозначно може визнаватися науковою чи науково-технічною інформацією (залежно від галузі науки), твором інтелектуальної діяльності а тому автоматично бути під охороною авторського права. Натомість, якщо дисертація у своїх висновках містить якісно нову обґрунтовану винахідницьку ідею, реалізацією якої стане винахід чи корисна модель, тоді така інформація може набувати ознак об'єкта патентного права.

Особливе місце в інформаційній інфраструктурі, на думку Ю. Атаманової, займає патентна інформація, котра зазвичай знаходиться у відкритому вільному доступі. Патентною може бути будь-яка інформація, котра міститься в патентному документі. У свою чергу у патентному документі містяться відомості про результати науково-дослідних, проектно-конструкторських та інших подібних робіт, заявлених або визнаних об'єктами промислової власності (винаходами, корисними моделями, промисловими зразками), а також відомості щодо охорони прав винахідників чи патентовласників [145]. Тобто є сенс зробити висновок про те, що науково-технічна інформація може набувати ознак патентної інформації, котра міститься у патенті.

Видається за доцільне також співвіднести науково-технічну інформацію з деякими об'єктами права інтелектуальної власності, що дозволить детальніше

розглянути науково-технічну інформацію не лише як об'єкт цивільних чи інформаційних правовідносини, але і як об'єкт права інтелектуальної власності. Найближчими до науково-технічної інформації за своєю суттю є такі об'єкти, як ноу-хау і комерційна таємниця.

Варто для початку розглянути визначення, що міститься в ЗУ «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»: «ноу-хау – це технічна, організаційна або комерційна інформація, що отримана завдяки досвіду та випробуванням технології та її складових, яка: не є загальновідомою чи легкодоступною на день укладення договору про трансфер технологій; є істотною, тобто важливою та корисною для виробництва продукції, технологічного процесу та/або надання послуг; є визначеною, тобто описаною достатньо вичерпно, щоб можливо було перевірити її відповідність критеріям незагальновідомості та істотності» [150]. Порівнюючи це визначення із поняттям науково-технічної інформації ми бачимо, що це також: певні відомості про досягнення **техніки і виробництва**; вони отримуються в процесі дослідно-конструкторської чи виробничої діяльності; повинне бути матеріальне відображення даної інформації.

Тобто ми робимо висновок про те, що ноу-хау, якщо це певні відомості про досягнення техніки чи виробництва, що отримані в процесі дослідно-конструкторської чи виробничої діяльності, виступає особливим видом науково-технічної інформації, ця інформація є важливою для технологічного процесу чи надання послуг, має бути в достатній мірі описаною і не загальнодоступною.

Також доречно відзначити Закон України «Про інвестиційну діяльність» ще у першій редакції 1991 року [157], де з'являється термін «ноу-хау». Згідно з положеннями цього Закону, до видів майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект відносять: «сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не

запатентованих («ноу-хау»)). У 1997 році Державна податкова адміністрація також офіційно зазначала, що «законодавчо поняття «ноу-хау» («know-how») чітко не визначено, але практично під ним розуміють сукупність технічних, комерційних та інших знань, що оформлені у вигляді технічної документації, навичок та виробничого досвіду, необхідних для організації того або іншого виду виробництва, але не запатентованих» [158]. Перша частина вищезазначеного твердження знаходить свою констатацію у листі Міністерства освіти і науки від 30.10.2002р. №16-07/3483 [200], де зазначається, що «Державний департамент інтелектуальної власності ... повідомляє, зокрема, про те, що відносини, які виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права на "ноу-хау", не регулюються законодавством України» [85, с. 31-32].

Однак сьогодні термін «ноу-хау» вживається в багатьох нормативно-правових актах і фактично розглядається як конфіденційна інформація технічного, виробничого й іншого характеру [43, с. 98].

Характеризуючи даний об'єкт інформації Маріц Д.О. вказує, що під створенням такого специфічного об'єкта інтелектуальної власності як «ноу-хау» (від англ. know how – «знаю як» - *прим. автора*), розуміють інновації, що мають комерційну цінність і на які поширюється комерційна таємниця. Зважаючи на особливість «ноу-хау», такий об'єкт не може бути захищено патентним правом, оскільки він за таких умов перестає бути «ноу-хау» [112, с. 70]. В науці конкретизується, що, як правило, до комерційної таємниці належать такі відомості: управління, виробництво, фінанси, стан ринку, коло партнерів, контракти, ціни, **науково-технічні досягнення**, плани, наради, власна безпека організації [185, с. 243-244]. Тобто механізмом захисту ноу-хау, зміст якого становить науково-технічна інформація, служить визнання його комерційною таємницею.

Ще в доктрині цивільного права ноу-хау визначають як певний набір інформаційних підходів, що включають формули, методи, схеми та набори інструментів, необхідних для успішного ведення справи в будь-якій галузі чи професії. У деяких юрисдикціях сюди включені патенти, а також будь-яка інша

конфіденційна інформація, здатна забезпечити перевагу над конкурентами. Це результат творчої (евристичної) діяльності, сукупність різних знань і досвіду (наукового, технічного, виробничого, адміністративного, фінансового, комерційного або іншого характеру), які ще не стали загальним надбанням [85, с. 31]. З такого визначення бачимо, що в характеристиках знань і досвіду, що визнаються «ноу-хау» згадано науковість та технічність. Тобто можна вважати, що ноу-хау цілком може включати в себе науково-технічну інформацію в тих чи інших проявах.

На сьогодні в науці і в практиці існує ряд суперечностей з приводу того, як розмежовувати поняття «ноу-хау» і «комерційна таємниця». В. Бабкін, до прикладу, пропонує розмежовувати аналізовані поняття за характером інформації, яка їх становить, зараховуючи «ноу-хау» виключно до науково-технічної інформації. З огляду на це, його позиція тотожна думці В. Дозорцева стосовно того, що досліджувані поняття не збігаються за обсягом. Поняття «комерційна таємниця» значно ширше, ніж поняття «ноу-хау», оскільки воно, крім відомостей, які стосуються результатів інтелектуальної діяльності, можуть включати і відомості, що мають суто інформаційне або пізнавальне значення. Проте підхід В. Дозорцева відрізняється тим, що він уводить ще один розмежувальний критерій цих понять, вважаючи, що комерційну таємницю характеризують підстави виникнення відомостей, що її становлять, а для «ноу-хау» важлива наявність певних умов його виникнення [43, с. 98].

Тобто бачимо, що деякі вчені взагалі вважають «ноу-хау» складовою частиною науково-технічної інформації, а тому, власне, і виключають можливість ототожнення досліджуваного поняття з комерційною таємницею, оскільки комерційна таємниця може включати безліч різноманітних відомостей і абсолютно не обов'язково творчого, наукового чи технічного характеру. Виходячи з цього, можна вважати, що «ноу-хау» і науково-технічна інформація можуть тісно між собою взаємодіяти.

У науково-практичному коментарі до ЦК України за загальною редакцією Є. О. Харитонова та Н.Ю. Голубевої вказано, що об'єктом цивільного права

(правовідносин) може бути будь-який результат інтелектуальної діяльності, однак об'єктом права інтелектуальної власності може бути тільки результат творчої інтелектуальної діяльності, який відповідає нормам закону [194, с. 431]. Під творчою діяльністю О.П. Орлюк, О.Д. Святоцький визначають інтелектуальну діяльність, внаслідок якої народжується щось якісно нове, що вирізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю [143].

Власне кажучи, враховуючи вище сказане, за загальним правилом науково-технічна інформація може включати в себе творчий внесок її автора, а може бути створена лише за допомогою інтелектуальної, наукової, технічної праці. Отже, науково-технічна інформація, будучи об'єктом цивільних правовідносин, є набагато ширшим поняттям, тому що «ноу-хау» в результаті створення в процесі творчої інтелектуальної праці людини, трансформується по суті у підвид науково-технічної інформації і за таких умов набуває ознак об'єкта права інтелектуальної власності.

Аргументуючи необхідність окремого аналізу ноу-хау зазначимо, що, відповідно до преамбули Закону України «Про науково-технічну інформацію», його дія не поширюється на інформацію, що містить державну та іншу охоронювану законом таємницю. Дана позиція цілком зрозуміло, адже така інформація потребує спеціального законодавчого регулювання, для чого й був у свій час прийнятий ЗУ «Про державну таємницю», а на сьогодні окремими науковцями пропонується прийняти ЗУ «Про охорону прав на комерційну таємницю» [185, с. 239]. Проте той факт, що правове регулювання Закону України «Про науково-технічну інформацію» не поширюється на комерційну таємницю не означає, що відомості, які становлять комерційну таємницю не являються науково-технічною інформацією. Дані відомості, зокрема ноу-хау, являються різновидом науково-технічною інформацією, просто в силу особливостей і необхідності додаткового захисту, їх правове регулювання здійснюється на рівні положень Цивільного кодексу України, Господарського

кодексу України, Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» та інших законів.

У Цивільному кодексі України поняття комерційної таємниці трактується як «інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складників є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та є предметом адекватних наявним обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію» [193]. З наведеного визначення можна виділити ознаки комерційної таємниці, а саме: інформаційність комерційної таємниці; таємність; комерційна цінність; обмежений доступ [84, с. 9].

Всю інформацію, котру можна вважати комерційною таємницею, можна класифікувати умовно на два види: 1) технічна; 2) комерційна. Перший вид – це будь-які науково-технічні розробки, що не охороняються патентом, комп'ютерні програми, бази даних, усі види «ноу-хау», промислові зразки та інші [84, с. 9]. Дана група інформаційних об'єктів в контексті дослідження цікавить нас найбільше. У твердженнях, зазначених вище, мова йде про те, що до комерційної таємниці може належати технічна інформація, що є видом науково-технічної інформації. Бачимо, що йдеться саме про технічну інформацію, що є не запатентованою, а отже самостійно вона не може виступати об'єктом права інтелектуальної власності.

Слід погодитися з науковцями Л. Колобовим та І. Колесніковою, що запатентовані об'єкти інтелектуальної власності, або ті, що охороняються авторським свідотством, не слід зараховувати до складу комерційної таємниці, так як ці об'єкти підпадають під охорону відповідного законодавства, зокрема Законів України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Часткова правова охорона комерційної таємниці може бути здійснена також і в рамках Закону України «Про науково-технічну інформацію» [84, с. 10].

Ст.10 Закону України «Про інформацію» в цілому відображає інформацію, яка може бути комерційною таємницею, і відносить до неї відомості науково-технічного, організаційного, комерційного, виробничого, статистичного та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. Тобто можемо зробити висновок, що Закон України «Про інформацію» відносить науково-технічну інформацію до комерційної таємниці. Проте очевидно, що сюди відноситься не науково-технічна інформація загалом, але лише ті відомості, що потребують режиму секретності. Однак варто зазначити, що судячи з цього легального визначення комерційної таємниці, часом та чи інша науково-технічна інформація може ставати складовою частиною комерційної таємниці, а отже набувати ознак об'єкта права інтелектуальної власності.

Власний підхід до класифікації ознак комерційної таємниці запропонував Ю.В. Носік. До них науковець відносить: 1) інформаційність (комерційна таємниця – це інформація); 2) конфіденційність, 3) комерційна цінність та захищеність інформації, яка становить комерційну таємницю. Юридичне значення ознак комерційної таємниці полягає у: встановленні її правової природи; виявленні місця комерційної таємниці у системі об'єктів цивільних прав; визначенні юридичних фактів, необхідних для виникнення, зміни та припинення правовідносин з приводу комерційної таємниці; встановленні строку чинності суб'єктивних прав на комерційну таємницю [122, с. 37]. Підтримуємо висловлену позицію.

Господарський кодекс України під комерційною таємницею розуміє «відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам господарювання» [43, с. 99]. Можемо відстежити, що Господарський кодекс, на відміну від інших нормативно-правових актів, не згадує у складі комерційної таємниці технічну чи науково-технічну інформацію.

О. Кохановська розглядає комерційну таємницю як класичний об'єкт нового інституту інформаційних прав, що поступово формується в системі цивільного права, і не заперечує того, що інформація може містити елементи творчості й у такій своїй якості відповідати ознакам об'єкта інтелектуальної власності. При цьому науковець вважає, що поняття комерційної таємниці як виду інформації ширше, ніж поняття комерційної таємниці як одного з об'єктів права інтелектуальної власності [196, с. 19]. У зв'язку з тим, що інформація є об'єктом цивільних прав, то, базуючись на вище вказаних твердженнях, можемо припустити, що комерційна таємниця в якості виду інформації, точно так само, як і науково-технічна інформація, може розглядатися як повноцінний об'єкт цивільних правовідносин.

Отже, співставивши науково-технічну інформацію з комерційною таємницею, можемо стверджувати, що ці два об'єкти справді є суміжними, мають тісний взаємозв'язок і навіть можуть трансформуватися одне в одного за певних умов.

У підсумку Можемо зазначити, що аби визначити поняття науково-технічної інформації, потрібно застосувати комплексний підхід і розглядати її з точки зору різних галузей права. Відповідно, науково-технічну інформацію слід розглядати як:

- 1) Інформаційне благо у формі відомостей або даних
- 2) Інформаційний матеріалізований продукт або інформаційну послугу
- 3) Результат інтелектуальної, творчої діяльності, що характеризується новизною й оригінальністю.

Отож, виходячи із проаналізованих положень законодавства і доктрини, висуваємо авторські пропозиції щодо внесення змін і доповнень до легального визначення поняття «науково-технічна інформація» в ст. 1 Закону України «Про науково-технічну інформацію. На наш погляд, під **науково-технічною інформацією можна розуміти** відомості та/або дані про вітчизняні чи зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-технічної, науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної,

виробничої та іншої діяльності, які можуть бути збережені на будь-яких носіях інформації і, набувши матеріального виразу чи електронної форми, мають здатність набувати ознак об'єкта майнових та/або зобов'язальних відносин, або об'єкта права інтелектуальної власності, відповідаючи ознакам новизни, оригінальності і творчого характеру.

Специфічними ознаками науково-технічної інформації варто вважати те, що така інформація: 1) складає знання і відомості, отримані, власне, в результаті лише спеціальних видів діяльності (науково-технічної, науково-дослідної, дослідно-конструкторської тощо), 2) вона може бути як у відкритому, так і за певних умов у обмеженому чи закритому доступі, 3) за умови об'єктивізації така інформація може регулюватися та охоронятися нормами цивільного права (зобов'язального та в окремих випадках речового), 4) за умови відповідності ознакам новизни, оригінальності, творчого, винахідницького характеру може регулюватися та охоронятися нормами права інтелектуальної власності або певним охоронним документом встановленої форми (патентом), 5) така інформація може мати як комерційне значення, так і соціально-культурне, б) відповідно до своєї цінності для певних зацікавлених осіб чи груп осіб за умови об'єктивізації може ставати предметом цивільно-правових договорів, 7) захист такої інформації і права на неї відбувається у визначеному цивільним законодавством порядку (про що йтиме мова в останньому розділі дисертації), 8) має комплексний характер правового регулювання.

1.4. Види науково-технічної інформації.

У попередніх підрозділах було визначено порядок правового регулювання науково-технічної інформації, її поняття, суть, зміст і ознаки, а також співвідношення із суміжними поняттями. Проте для того, аби більш чітко і ґрунтовно розібратися в тому, які ж саме відомості складають науково-технічну інформацію, що є об'єктом цивільних правовідносин, якою вона може бути за

тим чи іншим критерієм, що однозначно пригодиться у практичній і законотворчій діяльності, потрібно здійснити її класифікацію.

Як слушно зазначає Зеліско А.В., системність будь-якого правового інституту повинна забезпечуватися наявністю певних класифікаційних рівнів, а їх кількість та підходи щодо закріплення їх у законодавстві чи підтримання їх існування на доктринальному рівні напряду залежить від особливостей регулювання приватноправових відносин у державі [63, с. 61].

Оскільки науково-технічна інформація, відповідно до ст. 10 ЗУ «Про інформацію» [159], є одним із законодавчо визначених видів інформації, вважається за необхідне звернутися до класифікації інформації як загального поняття за різними критеріями.

На сьогодні маємо класифікацію, відповідно до якої за порядком доступу інформація поділяється на відкриту та інформацію з обмеженим доступом [38, с. 86]. За логікою можна вважати, що науково-технічна інформація як один із видів інформації також може бути відкритою та з обмеженим доступом. До того ж, ч.2 ст 5 ЗУ «Про науково-технічну інформацію» говорить, що режим доступу до відкритої науково-технічної інформації та інформації з обмеженим доступом регулюється чинним законодавством [160].

Звертаючись знову ж таки до ЗУ «Про інформацію», а також ЗУ «Про доступ до публічної інформації», слід зазначити, що коли мова йде про відкриту інформацію, то мається на увазі будь-яка інформація, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом. Відповідно слід відштовхуватися від того, яку інформацію можемо відносити до інформації з обмеженим доступом, аби зрозуміти, які відомості чи дані належать до інформації відкритої. Отже, і стаття 21 ЗУ «Про інформацію», і стаття 6 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» вказують, що до інформації з обмеженим доступом належать конфіденційна, таємна і службова [159; 152].

ЗУ «Про доступ до публічної інформації» характеризує конфіденційну інформацію як інформацію, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у

визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. У свою чергу таємна інформація законом трактується як «інформація, доступ до якої обмежується відповідно до закону, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю». І службова інформація – це «інформація, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень, або ж інформація, зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці» [152].

Одразу можна виключити службову інформацію як вид, до якого науково-технічна у свою чергу навряд чи може належати за своїм характером, джерелом отримання і метою створення.

Однак якщо вести мову про конфіденційну і таємну інформацію, то можна вважати, що до обох названих видів науково-технічна інформація може належати. Це зумовлено тим, що як фізична, так і юридична особа може бути творцем чи власником тієї чи іншої науково-технічної інформації, маючи право на її поширення і розпорядження нею на власний розсуд, а отже з належних на те підстав і за відповідних умов у праві обмежувати доступ до неї і самостійно визначати порядок її поширення.

Що стосується можливості у певних випадках віднесення тієї чи іншої науково-технічної інформації до таємної, тут найбільш близьким за своєю суттю видається термін «комерційна таємниця», про який вже частково йшла мова у попередньому підрозділі.

У свою чергу, Господарським кодексом України (ст. 162) визначено, що «суб'єкт господарювання, який є власником технічної, організаційної або іншої

комерційної інформації, має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що вона невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах, а власник інформації вживає належних заходів до охорони її конфіденційності» [41]. Можна з упевненістю сказати, що склад та обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, порядок їх захисту визначаються самостійно її власником або керівником підприємства з дотриманням норм чинного законодавства, саме захист комерційної таємниці є найбільш важливим питанням у процесі використання такої інформації [84, с. 9]. Оскільки з практичної точки зору найчастіше науково-технічна інформація справді застосовується у виробництві, в комерційних цілях, то вважається цілком доцільним бажання того чи іншого суб'єкта підприємництва зберігати в таємниці унікальну інформацію, що, можливо, дозволяє йому досягати більших результатів, застосовувати новітні технології, що невідомі іншим суб'єктам, у своїй діяльності.

Отже, можна вивести першу класифікацію науково-технічної інформації за **критерієм доступу** до неї, котра забезпечить чітку визначеність правового регулювання цієї інформації:

- відкриту науково-технічну інформацію
- науково-технічну інформацію з обмеженим доступом
- таємну науково-технічну інформацію.

Науково-технічна інформація за своєю суттю має подвійний характер, що виходить із самого терміну. Отож, якщо вести мову про структуру науково-технічної інформації та її складові, то можемо розглянути цей вид інформації з двох позицій: в якості наукової інформації та технічної, оскільки ці споріднені види інформації таки різняться між собою, хоч і об'єднані в єдиний, про який йде мова у дослідженні.

У доктрині присутня позиція, що наукова інформація – це отримувана в процесі пізнання логічна інформація, яка адекватно відображає явища і закони суспільства, мислення та економіки і використовується в суспільно-економічній

практиці. Запропоноване формулювання містить ознаки, що зближують наукову інформацію з науковими дослідженнями. У свою чергу наукову інформацію залежно від нагромадження, використання і призначення поділяють на три види: технічну, економічну, соціальну. Технічна в такому разі характеризує фізичні процеси в різних об'єктах при створенні продукції із вихідних компонентів; економічна – відомості про економічний розвиток суспільства та його ефективність; соціальна – відомості про людину, колектив і суспільство в цілому як об'єкт дослідження [88]. Судячи із наведених тверджень, бачимо, що деякі автори все ж не вважають технічну інформацію самостійним підвидом науково-технічної, а вважають її складовою і видом безпосередньо наукової інформації. В такому разі виникає питання – чому? Адже, виходячи із легального визначення науково-технічної інформації, про яке йшлося в попередніх підрозділах, до неї належать відомості про досягнення науки, техніки та виробництва, що є доволі логічним. Тобто законодавець розділяє між собою наукову інформацію та технічну в межах єдиного виду – науково-технічної інформації, оскільки вони справді між собою максимально тісно взаємопов'язані і рідко можуть якісно створюватися і виконувати свої функції одне без одного.

На думку Вачевського М.В., наукова інформація — це результат науково-дослідницької діяльності. Вона здобувається у процесі пізнання навколишнього світу і відображає його закономірності. Технічна ж інформація є результатом творчої переробки наукової інформації, продуктом діяльності технологів, конструкторів, що впроваджують досягнення науки у виробництво. До неї належить також передовий виробничий досвід, втіленням якого є праця винахідників і раціоналізаторів (тут виявляється тісний взаємозв'язок інформаційних, цивільних правовідносин та правовідносин у сфері права інтелектуальної власності). Технічна інформація узагальнює різні правила, методи та норми для виконання конкретних виробничих завдань (інформація, яка міститься в промислових каталогах, технічних інструкціях, правилах експлуатації машин) [32, с. 113]. Дані наукові твердження підтверджують теорію, що наукова і технічна інформація максимально тісно взаємопов'язані,

взаємодоповнюючі і взаємозалежні, а тому об'єднані по суті у єдиний об'єкт – науково-технічну інформацію.

Дослідивши ряд наукових джерел, можна дійти висновку про те, що технічна інформація як самостійний вид згадується рідко, навідміну від наукової, і однознiчне її визначення відсутнє навіть у доктрині. Проте технічна інформація має доволі часте практичне застосування: технічна характеристика сцени театру, технічна характеристика будь-яких непродовольчих товарів, технічна інформація про автомобіль, технічна інформація про роботу газових компаній тощо. Тобто технічна інформація за характером може бути абсолютно різною, однак за своєю суттю це зазвичай узагальнені відомості щодо технічних характеристик того чи іншого об'єкта/явища, а також рекомендацій щодо його використання.

Окрім відомостей та/або даних про досягнення науки і техніки, до науково-технічної інформації закон відносить ще й інформацію про досягнення виробництва. При цьому виробнича документація, оперативна інформація про стан виробництва або ринку та інші види фактографічної інформації, використовувані в економіці для прийняття поточних рішень, не відносять до науково-технічної інформації [102]. Тобто звичайна виробнича інформація та інформація про досягнення виробництва – це зовсім різні терміни.

Отже, **за внутрішнім складом** науково-технічну інформацію можемо поділити умовно на три види, виходячи із самого законодавчого визначення науково-технічної інформації:

- наукова інформація;
- технічна інформація;
- інформація про досягнення виробництва.

Класифікація за **критерієм створення, набуття та іншого отримання досліджуваної інформації при розробці та реалізації інноваційного проекту** поділяє науково-технічну інформацію, і навіть не зафіксовану та/або нерозкрити, на такі види:

1) науково-технічна інформація та документація, отримана в ході розробки об'єкта інтелектуальної власності, який буде покладено в основу об'єкта інновацій;

2) науково-технічна інформація та документація, отримана при науково-дослідницьких, дослідно-конструкторських, дослідно-технологічних та експериментально-проектних роботах;

3) науково-технічна інформація та документація, отримана при безпосередній розробці об'єкта інновацій шляхом перетворення об'єкта інтелектуальної власності після одержання результатів науково-дослідницьких, дослідно-конструкторських, дослідно-технологічних та експериментально-проектних робіт;

4) науково-технічна інформація та документація, отримана під час реалізації інноваційного проекту;

5) науково-технічна інформація та документація, отримана шляхом подальшого обслуговування і вдосконалення об'єкта інновацій [145, с. 268-269.]. Наведена наукова класифікація має на меті розділити її на зазначені види по суті за етапами здійснення тієї чи іншої науково-технічної діяльності, результатом якої є подібна інформація, що видається доцільним з огляду на те, що на кожному із цих етапів науково-технічна інформація може мати абсолютно різний зміст і по-різному регулюватися законом.

У наступному розділі дослідження йтиме мова про науково-технічну інформацію в якості об'єкта зобов'язальних прав. Це зумовлено тим, що науково-технічна інформація (тобто права на таку інформацію) може передаватися від одного суб'єкта до іншого в межах речових та зобов'язально-правових відносин. Детальніше ці положення буде розкрито пізніше, але наразі вважається за доцільне в таких умовах здійснити класифікацію науково-технічної інформації за критерієм способу передачі прав на неї і таким чином поділити її на два види:

- науково-технічна інформація, що передається в рамках речових правовідносин (безоплатна передача інформації, купівля-продаж, передача виключних майнових прав на науково-технічну інформацію тощо);

- науково-технічна інформація, що передається або створюється в рамках зобов'язальних правовідносин (цивільно-правових договорів зокрема).

Запропонована класифікація дасть змогу максимально чітко розрізнити науково-технічну інформацію, що може бути об'єктом речових прав і зобов'язальних, адже для обох видів законом можуть бути передбачені різні способів і механізми захисту й правової охорони.

Також, зважаючи на те, що у попередньому підрозділі науково-технічну інформацію було розглянуто з точки зору об'єкта цивільного права, є сенс застосувати ще один цивільно-правовий критерій класифікації науково-технічної інформації – за становищем у цивільному обороті. Ч. 1 ст. 178 Цивільного кодексу України вказує, що об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи. В ч. 2 цієї ж статті мова йде про те, що види об'єктів цивільних прав, перебування яких у цивільному обороті не допускається (об'єкти, вилучені з цивільного обороту) і види об'єктів цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом (об'єкти, обмежено оборотоздатні), встановлюються законом [193]. Отже, визначаючи науково-технічну інформацію як об'єкт цивільних правовідносин, за критерієм оборотоздатності можна класифікувати її на такі види:

- науково-технічна інформація, що вільно перебуває у цивільному обороті (наприклад, відкрита науково-технічна інформація)

- обмежено оборотоздатна науково-технічна інформація (наприклад, науково-технічна інформація з обмеженим доступом)

- науково-технічна інформація, вилучена з цивільного обороту (наприклад, таємна науково-технічна інформація). Бачимо, що така класифікація максимально тісно взаємопов'язана з класифікацією за критерієм доступу до інформації, котра є узагальнюючою та в більшій мірі публічно-правовою.

Враховуючи те, що в останньому розділі дисертаційного дослідження буде розглянуто правовий механізм захисту науково-технічної інформації, можна запропонувати ще й класифікацію за сукупністю способів захисту такої інформації:

- науково-технічна інформація, що підлягає захисту неюрисдикційними способами;

- науково-технічна інформація, що підлягає захисту юрисдикційними способами (наприклад, якщо мова йде про договірні відносини, об'єктом яких є науково-технічна інформація).

Дана класифікація дає розуміння того, що різна науково-технічна інформація залежно від тих чи інших специфічних особливостей підлягає різним способам захисту прав на неї, що однозначно спростить реалізацію механізму такого захисту у практиці.

Погоджуючись із Кострубою А.В. у твердженні, що правовідношення є не чим іншим, як оболонкою та правовою формою існування суспільних відносин [90, с. 115], варто зазначити, що безумовно науково-технічна інформація є, власне, об'єктом різного роду цивільних правовідносин. Правова норма наповнює їх змістом, тобто такими пасивними елементами, як права та обов'язки учасників правовідносин, та закладає передумови виникнення таких активних елементів, як акти правореалізації та юридичні факти [90, с. 118], що однозначно стосується відносин з приводу науково-технічної інформації. Відповідне сенс здійснити класифікацію науково-технічної інформації за «характером цивільних правовідносин, що виникають з приводу-науково-технічної інформації». За цим критерієм науково-технічну інформацію варто розділити на такі види:

- науково-технічна інформація, що є об'єктом абсолютних цивільних правовідносин (наприклад, створена автором науково-технічна інформація, що

відповідає усім ознакам об'єкта права інтелектуальної власності, автоматично зобов'язує невизначене коло осіб не порушувати виключне право автора володіти, користуватися і розпоряджатися майновими правами щодо цієї інформації)

- науково-технічна інформація, що є об'єктом відносних цивільних правовідносин (наприклад, створення науково-технічної інформації на замовлення за договором передбачає чітко визначене коло суб'єктів і відповідних прав та обов'язків щодо такої інформації).

Така класифікація забезпечує розуміння того, що у різного виду цивільних правовідносинах науково-технічна інформація має різні прояви і, відповідно, має зовсім різний правовий режим, режим доступу і механізм регулювання відносин щодо неї.

Також, зважаючи на те, що раніше науково-технічну інформацію було розглянуто як об'єкт цивільного, авторського та патентного права, науково-технічну інформацію можна поділити за моментом виникнення права на ту чи іншу науково-технічну інформацію та її правової охорони:

- науково-технічна інформація у формі блага;
- науково-технічна інформація у формі простих відомостей або даних досліджень, правова охорона якої виникає з моменту набуття нею матеріалізованого оформлення (опублікування на будь-якому матеріальному чи цифровому носії)

- науково-технічна інформація у формі твору науки і техніки як результату інтелектуальної науково-технічної інформації, правова охорона якої виникає в момент безпосереднього створення твору або його опублікування із зазначенням імені автора на його оригіналі чи примірнику

- науково-технічна інформація у формі обґрунтування створення винаходу (корисної моделі), правова охорона якої виникає з моменту видачі охоронного документа (патенту) на такий винахід (корисну модель).

Відповідно кожен із зазначених видів матиме абсолютно різне юридичне значення, набуватиме ознак об'єкта різних галузей і підгалузей права в межах

кожного критерію, а тому передбачатиме різний порядок реалізації і захисту прав на той чи інший вид науково-технічної інформації за цією класифікацією, що є необхідним під час правозастосовної практики.

Отже, бачимо, що на сьогоднішній день про склад та класифікацію науково-технічної інформації можемо говорити лише на теоретичному, доктринальному рівні, оскільки законодавчо дані питання врегульовані доволі лаконічно. Тому у практичному застосуванні розуміння того, яку саме інформацію ми можемо вважати, власне, науково-технічною, а також за якими критеріями можемо поділяти її на види, викликає деякі труднощі. Вважаємо, що запропонована авторська класифікація науково-технічної інформації може суттєво спростити ситуацію, дати змогу глибше зрозуміти, якою у різноманітних своїх проявах така інформація може бути, її сутність і значення у практичній правозастосовній діяльності у сфері, що розглядається.

Висновки до розділу 1.

1) Констатовано, що відповідно до поділу в історичному аспекті процесу розвитку інформаційного суспільства на періоди, історію становлення законодавства про науково-технічну інформацію можна хронологічно зобразити умовно у такому вигляді: 1) фундаментальний період (1529-1806 рр.); 2) докібернетичний період (1807-1921 рр.); 3) кібернетичний період (1922-1991 рр.); 4) посткібернетичний період (1992 р.-донині).

2) Аргументовано поділ посткібернетичного періоду генезису законодавства, що регулює відносини з приводу НТІ, на етапи, що прямо пов'язуються із розвитком цивільного законодавства: а) перший етап (1992-2003 рр.); б) другий етап (2003-2014 рр.); в) третій етап (2014 р. – донині).

3) В умовах рекодифікації запропоновано в якості загальних для науково-технічної інформації норм у новому Цивільному кодексі України розширити

поняття інформації як немайнового блага, закріпити її поняття в якості інформаційного ресурсу, інформаційної продукції, інформації як результату творчої (інтелектуальної діяльності), а також передбачити систему приватно-правових інформаційних договорів і закріпити механізм захисту права на інформацію і відповідальність за порушення відповідних прав.

4) В порядку оновлення профільного Закону України «Про науково-технічну інформацію» запропоновано доповнити його посиланням на загальні принципи інформаційних правовідносин в Законі України «Про інформацію», а також визначити у ньому перелік спеціальних принципів правовідносин, що виникають з приводу науково-технічної інформації, серед яких: 1) інтернаціональність і забезпечення міжнародного обміну цінною науково-технічною інформацією, 2) забезпечення захисту авторського права на науково-технічну інформацію, що відповідає вимогам оригінальності і творчості, 3) забезпечення можливості оцифрування відкритої науково-технічної інформації для поширення у мережі Інтернет; 4) комерціалізація науково-технічної інформації, що набула ознак інформаційного продукту, котрий може бути предметом цивільних договорів.

5) Доведено, що механізм правового регулювання правовідносин, що виникають з приводу науково-технічної інформації, має комплексний характер, оскільки цей вид інформації може бути за тих чи інших умов об'єктом інформаційного, цивільного права та права інтелектуальної власності.

6) На основі обґрунтування комплексного характеру системи правового регулювання відносин з приводу науково-технічної інформації і логічного порядку застосування нормативно-правових актів від загального до спеціального, визначено його трьохланкову систему: 1) Цивільний кодекс України; 2) Закон України «Про інформацію», Закон України «Про науково-технічну інформацію»; 3) Закон України «Про авторське право і суміжні права», Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

7) Аргументовано, що важливою для імплементації до Закону України «Про авторське право і суміжні права» нормою Директиви 2001/29/ЄС

Європейського Парламенту та ради від 22 травня 2001 року «Про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві» є положення щодо впровадження ефективного механізму захисту авторських прав і суміжних прав відповідних суб'єктів відповідно до європейських стандартів, серед яких: 1) подання позову про відшкодування збитків та/або заяви про застосування забезпечувальних заходів і, у разі необхідності, про конфіскацію контрафактного матеріалу (матеріалізованого твору науки і техніки); 2) можливість правоволодільців твору науки чи техніки подати заяву про застосування забезпечувальних заходів щодо посередників, послуги яких використовує третя особа для порушення авторських або суміжних прав (коли науково-технічна інформація є об'єктом авторського права).

8) Визначено, що на основі аналізу Директиви 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку» від 8 червня 2000 року, доцільним є статтю 1 Закону України «Про науково-технічну інформацію» доповнити визначенням інформаційної послуги у галузі науково-технічної інформації у такій редакції: «Інформаційна послуга в галузі науки і технологій – це послуга інформаційного суспільства з приводу створення чи надання, передачі науково-технічної інформації, яка надається за винагороду, дистанційно, за допомогою електронного зв'язку та за індивідуальним запитом».

9) Констатовано, що практика Європейського Суду з прав людини у справах про порушення авторських прав і доступу до інформації показує, що інформація, котра носить творчий оригінальний характер, повинна охоронятися і захищатися авторським правом, проте, якщо до неї законно застосовується режим відкритої інформації, вона має бути водночас доступною для ознайомлення всіма охочими, в тому числі у мережі Інтернет.

10) В результаті аналізу європейського законодавства в галузі права інтелектуальної власності пропонується запозичення правових норм щодо відтворення і трансляції результатів творчої та науково-технічної діяльності за допомогою технічних засобів з метою публічної презентації, а також

оцифрування результатів науково-технічної діяльності, що перейшли у суспільне надбання, і укладення добровільних угод на таке оцифрування і поширення такого результату.

11) Встановлено, що науково-технічна інформація є багатоаспектним поняттям, а тому визначити її сутність з точки зору виключно однієї галузі права неможливо. Відповідно науково-технічну інформацію можна розглядати як об'єкт цивільного права, права інтелектуальної власності (авторського права і патентного права), інформаційного права.

12) Із врахуванням доктринальних позицій і практики Верховного Суду щодо науково-технічної інформації, визначено, що у ряді випадків науково-технічна інформація (частіше наукова) може перетворюватися з об'єкта авторського права в публічну інформацію з моменту розміщення такої інформації в загальнодоступних джерелах за згодою автора, або якщо, наприклад, така інформація створювалася в межах наукової чи навчально-наукової установи для подальшого використання її працівниками чи студентами на власний розсуд.

13) З'ясовано, що науково-технічна інформація за умови набуття специфічних ознак науково-технічної інформаційної продукції може бути об'єктом товарних цивільних відносин а також виступати предметом цивільно-правових договорів, у зв'язку з чим пропонується у назвах та змісті статей 13, 14, 16 Закону України «Про науково-технічну інформацію, термін *«науково-технічна інформація»* замінити терміном *«науково-технічна інформаційна продукція та послуги»*. Окрім того, пропонується частину 1 статті 16 викласти в такій редакції: «Відносини між державними органами і службами науково-технічної інформації, підприємствами, установами і організаціями будь-яких форм власності, які здійснюють науково-технічну інформаційну діяльність *і є виробниками відповідної інформаційної продукції* та споживачами *науково-технічної інформаційної продукції*, будуються на основі контрактів (договорів) та на інших формах угод, передбачених чинним законодавством. Контракт

(договір) є основним документом, що регламентує відносини між виробником і споживачем *науково-технічної інформаційної продукції та послуг*».

14) Визначено, що науково-технічна інформація у формі наукового відкриття, наукової теорії не визнається самостійним повноцінним об'єктом патентного права, проте вона однозначно є об'єктом авторського права, адже вона є результатом творчої інтелектуальної діяльності автора. Однак, якщо науково-технічна інформація відповідає вимогам винахідницького рівня і є підґрунтям для розробки винаходу чи корисної моделі, тоді вона набуває ознак об'єкта патентного права.

15) Констатовано, що оскільки науково-технічна інформація максимально тісно взаємопов'язана із суміжними об'єктами права інтелектуальної власності – ноу-хау і комерційною таємницею, потрібно ці три поняття між собою чітко розмежовувати, враховуючи те, що вони мають доволі багато спільних ознак і навіть можуть перетікати одне в одного за тих чи інших обставин.

16) Аргументовано, що науково-технічну інформацію можна визначити як відомості та/або дані про вітчизняні чи зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-технічної, науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та іншої діяльності, які можуть бути збережені на будь-яких носіях інформації і, набувши матеріального виразу чи електронної форми, мають здатність набувати ознак об'єкта майнових та/або зобов'язальних відносин, або об'єкта права інтелектуальної власності, відповідаючи ознакам новизни, оригінальності і творчого характеру.

17) Визначено специфічні ознаки науково-технічної інформації: 1) складає знання і відомості, отримані, власне, в результаті лише спеціальних видів діяльності (науково-технічної, науково-дослідної, дослідно-конструкторської тощо), 2) вона може бути як у відкритому, так і за певних умов у обмеженому чи закритому доступі, 3) за умови об'єктивізації така інформація може регулюватися та охоронятися нормами цивільного права (зобов'язального та в окремих випадках речового), 4) за умови відповідності ознакам новизни, оригінальності, творчого, винахідницького характеру може регулюватися та

охоронятися нормами права інтелектуальної власності або певним охоронним документом встановленої форми (патентом), 5) така інформація може мати як комерційне значення, так і соціально-культурне, 6) відповідно до своєї цінності для певних зацікавлених осіб чи груп осіб за умови об'єктивізації може ставати предметом цивільно-правових договорів, 7) захист такої інформації і права на неї відбувається у визначеному цивільним законодавством порядку (про що йтиме мова в останньому розділі дисертації), 8) має комплексний характер правового регулювання.

18) Констатовано, що на сьогодні класифікацію науково-технічної інформації у доктрині здійснено доволі узагальнено і з точки зору інформаційного права, без врахування особливостей і комплексного характеру правової природи такої інформації.

19) Запропоновано авторську класифікацію науково-технічної інформації із врахуванням, не лише інформаційної сутності досліджуваного об'єкту, але й цивільно-правової за такими критеріями: 1) доступ до такої інформації; 2) внутрішній склад і структура такої інформації; 4) спосіб передачі прав на науково-технічну інформацію; 5) оборотоздатність науково-технічної інформації, що має ознаки об'єкта цивільного (в тому числі речового та договірною) права; 6) сукупність способів захисту прав на науково-технічну інформацію; 7) характер цивільних правовідносин; 8) момент виникнення права на науково-технічну інформацію.

20) Доведено, що авторські критерії класифікації науково-технічної інформації забезпечують глибинне комплексне розуміння НТІ та деталізують її зміст і правову природу, а також спрощують процес правозастосування у відносинах, що виникають з приводу НТІ, а також механізм захисту прав щодо такої інформації.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

2.1. Науково-технічна інформація як об'єкт права інтелектуальної власності.

Як вказувалось у попередньому розділі цієї наукової праці, на сучасному етапі розвитку суспільства інформація, а особливо науково-технічна, за своїм змістом є затребуваним об'єктом цивільного обороту. По суті, даний різновид інформації є основою розвитку та прогресу в різних сферах життєдіяльності, а отже – є фінансово привабливим для інвесторів.

У частині розуміння науково-технічної інформації з позицій приватного права, слід наголосити, що на сьогодні провідними фахівцями у цій сфері, зокрема О. В. Кохановською, абсолютно слушно наголошується, що серед двох концепцій розуміння інформаційних прав – концепції інформаційного права як самостійної галузі права і приватноправової концепції інформаційних відносин як інституту цивільного права, пріоритет у застосуванні має друга із них, що, як наголошує дослідниця, є не тільки правильним в теоретичному аспекті, а й відповідає сучасним суспільним запитам [95, с. 129].

Також, як слушно зауважує Кодинець А.О., інформація в якості результату інтелектуальної діяльності може бути як самостійним об'єктом, так і бути результатом творчості, що дозволяє поширювати на інформаційні правовідносини приватноправового характеру деякі норми законодавства у сфері права інтелектуальної власності [83, с. 19].

Звісно, що на сьогодні не можна заперечувати комплексність правового регулювання сфери інформаційних відносин. Тут мають своє застосування норми різних галузей права, проте пріоритетність у застосуванні, безумовно, належить інструментарію права цивільного.

Йдеться про розуміння інформаційних відносин як відносин приватноправових, а самої інформації, в тому числі, науково-технічної, як оборотоздатного об'єкта цивільного права.

Але науково-технічна інформація як об'єкт цивільних правовідносин є складною за своїм змістом, характеризується переліком специфічних ознак, про які в загальних рисах йшлося у попередньому розділі дисертації, а це спричиняє певні особливості статичності та динаміки цього об'єкта у цивільному обороті.

Варто наголосити, що у профільному Законі України «Про науково-технічну інформацію» [160] законодавцем втілені відповідні посили на приватноправові механізми у визначенні її правового режиму. Так, зокрема, вказується, що така інформація є об'єктом права інтелектуальної власності, може бути об'єктом товарних відносин, забезпечуються відповідні механізми систематизації такої інформації та гарантії доступу до неї іншим особам, при цьому, захищаючи суб'єкта, якому така інформація належить.

Справді, питання правомірності використання науково-технічної інформації повинні перебувати в центрі прискіпливої уваги законодавця з тим, щоб було зрозуміло, чи є порушенням використання тієї чи іншої інформації для подальшої розробки, створення технології, патентування об'єктів промислової власності, створених на основі її результатів, чи має місце правомірне використання науково-технічної інформації.

Тут йдеться про те, що положення, які регламентують окреслену сферу, повинні відповідати вимогам юридичної техніки в частині однозначності тлумачення, чіткості і точності у викладі правових норм, та гарантуванні прав на досліджуваний різновид інформації.

З цією метою та з позицій правомірності її використання необхідно охарактеризувати таку інформацію як об'єкт приватноправових відносин, зокрема, розкрити її правову природу через характеристику особливостей, що їй притаманні, встановити місце такого виду інформації серед об'єктів цих правовідносин, особливості прав щодо цього об'єкта, а також неточності правового регулювання даного виду інформації. Встановлення даних положень

дозволить запропонувати максимально правильний підхід до розуміння науково-технічної інформації як об'єкта відносин приватної сфери.

Науково-технічна інформація, як об'єкт цивільних правовідносин, абсолютно вписується у їх видову характеристику, оскільки вміщує як складову особистих немайнових та майнових відносин абсолютного або ж відносного правовідношення, так і складову виключних майнових правовідносин та зобов'язальних правовідносин.

Вищенаведеній концепції щодо приватноправового характеру інформаційних відносин (відносин щодо НТІ як їх різновиду) відповідає підхід щодо розуміння інформації у трьох її іпостасях:

- 1) як особисте немайнове благо;
- 2) як результат творчої, інтелектуальної діяльності, тобто як об'єкт виключних прав;
- 3) як інформаційний продукт, ресурс, документ, тобто об'єкт, який може бути інформаційним товаром і предметом будь-яких правочинів, з урахуванням особливостей і специфіки його як об'єкту особливого роду [196, с. 34].

Спробуємо розглянути кожен із цих проявів НТІ.

Приналежність науково-технічної інформації до особистих немайнових прав вказує на такі її характеристики як: непорушність; належність творцю, невідчужуваність, невіддільність від особи, позбавленість майнового змісту, безстроковий та абсолютний характер. При цьому захисту такої інформації в її розумінні як немайнового права присвячені норми Книги 2 ЦК України (як особистого немайнового блага).

Проблематика розуміння НТІ як особистого немайнового блага є досить дослідженою в цивілістиці, певною мірою характеризувалася нами в першому розділі дисертації, а тому не вбачаємо потреби у більш детальній характеристиці, проте наголошуємо, що вищенаведені характеристики НТІ як блага є цінними в частині її розуміння як об'єкта права інтелектуальної власності, а також від них ми будемо певною мірою відштовхуватися, характеризуючи способи захисту прав на НТІ, особливо у контексті так званих дифамаційних спорів.

Особливу цінність в аспекті особистих немайнових прав на науково-технічну інформацію складає право на недоторканність інформації та збереження її у визначеному вигляді.

Виходячи з цього права, можна додати до ознак науково-технічної інформації її недоторканність, тобто неможливість змін чи будь-яких інших дій не уповноваженою на те особою. Фактично така ознака впливає із характеристики немайнових правовідносин як абсолютних, коли праву особи протиставляється обов'язок всіх інших осіб не втручатися у існуючі правовідносини.

Варто зазначити, що судова практика також визнає таку характеристику за об'єктами авторського права: «як рекомендується п. 7 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 4.06.2010 р. № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» [154] «у справах про захист авторського права і (або) суміжних прав ... уповноважені особи мають право в разі смерті автора та за відсутності уповноваженої ним особи звернутися до суду з позовом про охорону недоторканності твору за ч. 2 ст. 439 ЦК України» [154].

Справді, як зазначалося вище, норми цивільного права регулюють правовідносини щодо науково-технічної інформації як продукта інтелектуальної творчості. У такому прояві НТІ характеризуватиметься як загальними ознакам об'єктів цивільного права, в основі яких лежить критерій їх оборотоздатності, так і ознаками, які характерні для її розуміння з позицій права інтелектуальної власності.

У найбільш узагальненому вигляді під поняттям «об'єкт цивільного права» розуміють будь-які матеріальні та нематеріальні блага, з приводу яких виникають цивільні правовідносини [49]. Це перша теза. Друга теза пов'язана із тим, що у більшості випадків, ототожнюються поняття «об'єкти цивільних прав» і «об'єкти цивільних правовідносин» [191, с. 304]. Від зазначених особливостей будемо відштовхуватися і при аналізі НТІ в розрізі її розуміння як об'єкта цивільних правовідносин.

Переходячи до аналізу ознак НТІ як об'єкта права інтелектуальної власності, варто наголосити, що у цивільному законодавстві закріплена презумпція, за якою «результат інтелектуальної діяльності вважається створеним творчою працею, якщо не доведено інше». Аналогічна презумпція підтримується також судовою практикою Так, відповідно до п. 25 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України № 12 від 17.10.2012 р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» у вирішенні питань про те, чи є конкретний результат об'єктом авторського права, суду слід враховувати, що ... «доки не доведено інше, результат інтелектуальної діяльності вважається створеним творчою працею", а значить є об'єктом права інтелектуальної власності» [139].

Міжнародно-правові стандарти щодо ознак об'єктів права інтелектуальної власності втілені у міжнародних конвенціях. Доприкладу, ознаки правової охорони творів якісно розкрито у Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів [20], зокрема такі ознаки як: творчий характер; об'єктивна форма вираження; відповідний зміст [20].

Наведені умови щодо правової охорони творів знайшли своє закріплення у національному законодавстві у сфері інтелектуальної власності та судовій практиці останніх років. Наприклад, у одній із справ аналіз даного питання вилився у наступне: «інформація є об'єктом авторського права як літературний письмовий твір технічного характеру. Так, роблячи висновок про належність спірних ТУ до об'єкта авторського права експерт у висновку зазначив, що: «спірні ТУ містять всі ознаки літературного твору: творчий характер, об'єктивна форма вираження твору. До змісту таких видів творів, як науково-технічні, входять певні дані та розрахунки, що були отримані за результатами науково-дослідних або експериментальних робіт їх авторів» [140].

«Науково-технічна інформація, викладена в творі технічного характеру є продуктом інтелектуальної творчої праці та становить окремий об'єкт права інтелектуальної власності. Внутрішньою формою твору технічного характеру є його структура, а зовнішньою формою – авторська система позначень, що

використовується у творі, а також логічний метод викладення інформації (стиль), що дає можливість простежити хід авторського міркування. При цьому деякі, незначні за обсягом використані частини, носять творчий характер, який іноді не є яскраво вираженим, оскільки вони побудовані згідно з встановленими вимогами нормативних документів» [140].

З наведеного випливає досить детальна перевірка інформації – об'єкта права інтелектуальної власності на факт її оригінальності при вирішенні судами спорів у цій сфері.

Ще один момент, на який слід звернути увагу, характеризує творчий характер інформації відображений у ще одному прикладі судової практики щодо професійної мови у доведенні авторства: «мова літературних творів у галузі науки і техніки ... є професійною та представлена термінологією, стислими виразами тощо», але вона не є охороноздатним об'єктом, оскільки є звичайною для такої галузі науки і продиктована науковою та технічною необхідністю», а відповідно не є ознакою оригінальності твору чи його творчого характеру. Іншими словами, професійна мова не є самостійною підставою для захисту інформації авторським правом як нової [169].

З огляду на наведене, якщо інша особа використовуватиме схожі формулювання, підстав для захисту не буде (хіба твір буде копією у повній чи переважній мірі). Отже, як вбачається з наведеного, умовою віднесення інформації до об'єктів права інтелектуальної власності виступають ряд важливих критеріїв, пов'язані із її творчим характером; оригінальністю, новизною; ознакою об'єктивної форми вираження; змісту.

Аналіз загальнотеоретичних засад про особливості інформаційних об'єктів права та об'єктів права інтелектуальної власності дозволяє зробити такий досить важливий висновок: відомості, що становлять інформацію (чи НТІ) можуть попадати під правову охорону законодавства про авторське право або ж законодавства про захист права промислової власності.

У зазначеному контексті переконливо та аргументовано виглядає аналіз проявів та напрямків розуміння цивільно-правової норми, що здійснений О. В.

Кохановською. Дослідниця аналізує норму цивільного права не тільки в контексті її традиційного розуміння як «загальнообов'язкового формально визначеного правила поведінки», але і як специфічного інформаційного об'єкта і об'єкта творчості (авторського права).

Процес творіння норми права, як слушно вказує вчена, носить характер творчої діяльності авторів, у результаті чого виступає об'єктом авторського права. Одночасно сам зміст норми права повинен відповідати усім рисам інформації щодо якості: достовірність, актуальність, повнота. Офіційне прийняття законодавчого акта перетворює правову норму з об'єкта авторського права на інформацію (відкриту чи з певними обмеженнями щодо доступу) [97].

Наведені положення справді переконливо демонструють комплексний характер інформаційних відносин загалом та відносин щодо НТІ зокрема, та можливість застосування у регламентації цих відносин як положень законодавства про авторське право, так і норм інформаційного законодавства.

Аналогічна ситуація має і в частині розуміння НТІ і як об'єкта права промислової власності, і як інформаційного об'єкта. Справді, НТІ в своїй основі може мати у певних випадках ознаки об'єкта авторського права, в інших – об'єкта права промислової власності. Одночасно у розумінні НТІ як об'єкта цивільних прав такі прояви носять переважно допоміжний характер, який, однак, в певних випадках може набувати ознак основного.

Наведемо приклад. НТІ, яка об'єктивована на електронних чи матеріальних носіях, набувши відповідної матеріалізованої містить ознаки об'єкта права інтелектуальної власності. При цьому порушені саме права інтелектуальної власності (авторські права чи права промислової власності у залежності від специфіки відомостей, що становлять НТІ), а не інформаційні права. В даному разі слід звертатися до розуміння НТІ через призму її характеристик як об'єкта права інтелектуальної власності. У даному разі пріоритетним є розуміння НТІ саме з позицій права інтелектуальної власності.

Якщо ж НТІ містить в собі ознаки комерційної таємниці і за режимом доступу повинна би перебувати в обмеженому доступі, проте перебувала у

відкритому доступі, тут повинен надаватися пріоритет нормам інформаційного законодавства, адже про порушення прав інтелектуальної власності щодо НТІ не мали місця.

Можна навести і ще один можливий випадок. У процесі використання НТІ, мало місце порушення як прав інтелектуальної власності, що були присутні в НТІ, так й інформаційних прав щодо НТІ. У такому разі слід комплексно кваліфікувати правовідносини щодо НТІ із одночасним застосування норм законодавства у сфері інтелектуальної власності та інформаційного законодавства.

Може мати місце також ситуація, коли відомості, що складають НТІ, не містять проявів об'єкта права інтелектуальної власності, у такому разі застосовуватиметься виключно інформаційне законодавство при врегулюванні спорів щодо НТІ.

Отже, для правильної кваліфікації відносин щодо НТІ важливо у кожному конкретному випадку розуміти наявність чи відсутність у НТІ проявів об'єкта права інтелектуальної власності, а якщо такі мають місце, то носять вони основний чи допоміжний характер. Ці характеристики мають особливе значення, адже впливають на визначення норм, які слід застосовувати у відносинах, які складаються щодо НТІ як складного за змістом об'єкта цивільного права.

Якщо розкривати специфіку НТІ з позицій інформаційного права, то для неї характерні такі ідентифікуючі риси:

- 1) НТІ завжди зберігається за суб'єктом, який її передає;
- 2) тиражування НТІ, що може мати вплив на комерційну цінність інформації, але не на її корисність для суб'єкта, якому належить право на неї або ж іншого уповноваженого суб'єкта;
- 3) можливість використання НТІ попереднім володільцем може бути обмежена лише через заборону здійснення таких дій, а не шляхом вилучення у попереднього володільця речі-засобу збереження НТІ;
- 4) моментом створення НТІ є надання їй певної форми та фіксації на матеріальному чи електронному носії;

- 5) виключне майнове право на інформацію є строковим;
- 6) специфічний правовий режим (за загальним правилом, вільний доступ до НТІ із встановленням законних обмежень у її використанні).

Наведений перелік ознак є визначальним для розуміння НТІ в якості об'єкта інформаційного права.

Досліджуючи проблематику регулювання науково-технічної інформації з позицій природи відносин права інтелектуальної власності, варто вказати, що на сьогодні є дві концепції з цього приводу.

Так, за першою концепцією пропонується розглядати об'єкти права інтелектуальної власності як об'єкти права власності. Другий підхід пов'язаний із змістом виключних майнових прав щодо об'єкта права інтелектуальної власності, у тому числі інформації.

Розглянемо детальніше кожну із теорій, розпочнемо із першої, зупинившись детальніше на особливостях речових правовідносин та специфіці науково-технічної інформації як можливого об'єкта у відносинах статичності (відносинах привласнення) [39, с.14].

Як відомо, речові правовідносини передбачають встановлення однієї сторони, якій протиставляються всі інші особи, що мають обов'язок не порушувати особисті немайнові та майнові права, не перешкоджати реалізації прав. Цей обов'язок тільки гарантує, супроводить речове право, а не є змістом правовідносин. При цьому реалізація права відбувається шляхом вчинення дій самою уповноваженою особою, адже речове право наділяє уповноваженого суб'єкта безпосередньою владою, встановлює режим панування над річчю [39, с. 14-15].

Крім того, для речових прав важливіша регламентація їх виникнення, захисту й припинення, а також інших можливостей реалізації права [39, с. 14].

Об'єкт речового права завжди чітко визначений. А право існує, поки існує річ (або навіть коли її уже немає, але права на неї ще зареєстровані). З цього випливає і наступне твердження, яке розроблене ще дореволюційними цивілістами. Так, К. Победоносцев вказував, що речове право за своєю природою

залишається тим самим, яким воно виникло, незалежно від способу його виникнення [133, с.7].

Речові правовідносини мають завжди визначений і незмінний зміст (адже його зміна це уже не відносини статички), як вказував радянський цивіліст М. М. Агарков, речові права індивідуалізуються через зазначення сутності (змісту) права, визначеної особи як суб'єкта правовідношення, індивідуально визначеного об'єкта [9, с. 15].

Загальні положення та свобода дій у речовому праві фактично являється тріадою правомочностей, але можливості виражаються в тому, що розуміти під володінням, користуванням і розпорядженням, а обмеження відбувається лише для захисту прав інших осіб, суспільних інтересів та потреб.

Особливістю речового права, як наголошують цивілісти, є визначене в законодавстві чітке коло речових прав. Хоча з погляду науки це коло можна і потрібно розширити, поширивши можливість використання окремих норм для всіх прав, які є речовими за своїм змістом (наприклад, право застави, майнові права тощо) [39, с. 16].

У цьому зв'язку варто наголосити, що на перший погляд концепція речових прав може бути придатною для науково-технічної інформації як різновиду інформації, тим більше за умов постійного удосконалення теорії речових прав [111; 37] та розширення його об'єктів.

Справді, варто наголосити, що у контексті досліджуваної нами проблеми, важливими є сучасні тенденції, що мають місце у доктрині речового права.

Як слушно наголошує Р. А. Майданик, для сучасного речового права характерні певні тенденції, а саме:

- 1) за своєю структурою система речового права включає в себе загальні положення, володіння та окремі види речових прав;
- 2) перехід до концепції широкого розуміння речових прав, що обумовлює розширення кола речових прав через включення так званих «прихованих» речових прав;

3) доцільність законодавчого закріплення в положеннях ЦК України в нормах про речі поняття цифрового контенту і цифрової речі та доступ третіх осіб до них [111, с. 16; с. 32].

Одночасно сучасні фахівці у сфері речового права, наголошуючи на концепції широкого підходу до розуміння речових прав, дуже обережно ставляться до поширення речового-правового регулювання на відносини у сфері інформації. І в цьому є сенс, адже інформація має свою специфіку, на якій ми наголошували вище.

Ще у 2001 р. Р. Б. Шишка, досліджуючи пропріетарну теорію, наголошував на тому, що «вона має свої позитивні сторони – консолідувати законодавство про інтелектуальну власність. Одночасно цивіліст зауважив, що ця теорія недостатньо спрацьовує при захисті майнових прав володільців, що обумовлює не необхідність пошуку іншої теорії права інтелектуальної власності, яка б більш точно відображала зміст цих відносин» [198, с. 315].

Втім, варто наголосити, що раніше ст. 6 Закону України «Про науково-технічну інформацію» проголошувала, що ця інформація є об'єктом права власності. Такий підхід по суті був відображенням пропріетарної теорії. Така тенденція мала місце і в інших нормативно-правових актах у сфері інтелектуальної власності, хоча з 2014 р., у зв'язку із внесенням змін, конструкція права власності щодо НТІ була вилучена із Закону.

У доктрині права констатується наявність поряд із речовими та зобов'язальними правами, так званих виключних прав [39, с. 13], що є певною особливістю ЦК України. Поступово пропріетарна теорія прав на інформацію в теорії цивільного права втратила свої переваги [95; 72].

Справді, на нашу думку, необхідність зміни наукових підходів та їх розвиток – це виклик та необхідність, адже невідповідність правових конструкцій сучасним вимогам та практичним реаліям свідчить про те, що вони не дієві. І в цьому є об'єктивні фактори, які розкриваються у працях багатьох науковців.

Доприкладу, Є. В. Петров на підтвердження нездатності концепції права власності належним чином розкривати сутність правомочностей, що впливають з інформації, наводить наступні аргументи:

1) абсолютно неефективне регулювання відповідних відносин (до нематеріальних об'єктів, зокрема, не може бути застосовано багато з існуючих методів захисту права власності, та й «передача» таких об'єктів за договором купівлі-продажу навряд чи може бути реалізована у практичній площині);

2) правомочності власника не можуть бути адекватно використані для такого нематеріального об'єкта, як інформація, неможливо також застосувати віндикаційний позов;

3) не може бути правомочності володіння, оскільки неможливо володіти, та фізично впливати на інформацію;

4) конструкція користування теж не підходить у чистому вигляді для опису і регулювання видобування корисних властивостей з нематеріальних об'єктів;

5) категорія розпорядження, яка встановлена для речей теж не вписується в характеристики інформації [129].

У контексті характеристики правильності переходу до концепції виключних майнових прав щодо інформації важливо наголосити на базовому постулаті, який закладений у Книзі 4 ЦК України (ст. 419) щодо незалежності права інтелектуальної власності та права власності на річ, в тому числі при переході права на об'єкт права інтелектуальної власності чи права власності на річ [193].

Якщо інтерпретувати дане положення під науково-технічну інформацію, то варто вказати, що право на НТІ та право власності на річ, в якій втілена НТІ, не залежать одне від одного.

При переході права на НТІ, не відбувається переходу права власності на форму, в якій вона уречевлена.

При цьому річчю, яка виступає формою уречевлення НТІ виступає документ, інформаційних продукт, інформаційних ресурс тощо.

Висновок про можливість віднесення НТІ до об'єктів, на які поширюється правовий режим виключних майнових прав обумовлений проявами у НТІ характеристик об'єктів права інтелектуальної власності, про йшлося вище.

Сама ж концепція виключних прав інтелектуальної творчості втілена у положеннях ЦК України (ч. 1 ст. 421 ЦК України [193] та характеризується наступною сукупністю прав: 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) право дозволяти використання об'єкта інтелектуальної власності будь-яким способом в межах закону; 3) право перешкоджати неправомірному використанню такого об'єкта, у тому числі забороняти таке використання способами, які не заборонені законодавством; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом [193]. Ці права є класичним переліком при розумінні сутності виключних прав інтелектуальної власності.

Сучасна доктрина цивільного права характеризується серйозним та ґрунтовним рівнем напрацювань проблематики виключних прав інтелектуальної власності [45]. Серед основних положень тезисно можна окреслити такі найважливіші:

а) конструкція виключних прав включає в себе як майнові, так і немайнові права щодо об'єктів права інтелектуальної власності;

б) абсолютний характер виключних прав, що проявляється в обов'язку всіх і кожного утримуватися від використання у всіх або у визначених формах об'єктів права інтелектуальної власності;

в) специфічна сукупність правомочностей, що включають у себе: право використання та право розпорядження цим використанням.

г) право на розпорядження виключним правом, існує у двох формах: надання права та передання права;

д) належність усіх прав на об'єкт права інтелектуальної власності тільки суб'єкту цього права.

Це загалом основні положення, якими характеризуються виключні права інтелектуальної власності та які повною мірою застосовні до НТІ в якості її розуміння як об'єкта права інтелектуальної власності.

Справді, як наголошується у літературі, тільки суб'єкти права інтелектуальної власності мають право користуватися та розпоряджатися її об'єктами, за винятком випадків прямо передбачених законодавством [143].

Особа, яка має виключні права може дозволяти використання НТІ, а значить і права на НТІ, може використовувати цей об'єкт на власний розсуд, звісно, з додержанням прав інших осіб. Фактично виключність прав встановлює додаткові гарантії для їх носіїв.

Оскільки, як ми наголошували вище щодо НТІ можуть застосовуватися норми авторського та патентного права, а тому перелік виключних майнових прав щодо об'єктів авторського або ж патентного права застосовуються і щодо НТІ, за умови, що вони у ній наявні. Це, зокрема ст. 438, 440, 464 ЦК України, ст. 1, 14 та 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [146], положення профільних законів, якими регламентуються майнові права інтелектуальної власності на винахід, промисловий зразок чи корисну модель.

З наведено можна зробити висновок, що класичне розуміння тріади повноважень власника не втілене у виключних майнових правах щодо НТІ, у чому, власне, і проявляється феномен даного субінституту цивільного права в межах інституту права інтелектуальної власності.

Водночас висловити думку, що напрацювання та категоріальний апарат речового права до даних відносин не застосовується взагалі - також неправильно. Доприкладу, конструкція «дозволяти використання» НТІ (виступи на основі створеної науково-технічної інформації, відкриття НТІ до вільного доступу) чи інші форми використання НТІ в основі свого розуміння базуються на повномочності користування, звісно, з урахуванням специфіки НТІ як блага, і як об'єкта права інтелектуальної власності та інформаційного права.

Іншим прикладом, що базується на основі конструкцій речового права є конструкція розпорядження, що проявляється у можливості визначити

юридичну долю об'єкта правовідносин інтелектуальної власності (як реальну, так і юридичну), наприклад, передати права на неї, звісно у видозміненому прояві. Розпоряджатись НТІ – це право відчужувати, дарувати, здати в оренду та інші права, що входять до структури так званих «інших майнових прав інтелектуальної власності».

Звісно, у певних випадках чинне законодавство України може встановлювати обмеження у використанні таких майнових прав чи механізми позбавлення цих прав, однак у будь-якому випадку суб'єкт права на інформацію повинен мати можливість для нормальної реалізації виключних прав.

Майнові інформаційні права, як нами зауважувалось вище можуть відповідно до закону «бути вкладом до статутного капіталу юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань» (ч. 3 ст. 424 ЦК України), а також використовуватись в інших цивільних відносинах [72; 143, с. 87].

З цією метою визначається вартість інформації на основі Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 р. № 1185 [121]. При цьому здійснення оцінки майнових прав щодо інформації відбувається на основі порівняльного, дохідного і витратного методичних підходів.

З урахуванням наведеного, для виключного майнового права на НТІ не можуть характерні відносини власності або ж класичного володіння. Наведений підхід також відображений у чинному профільному ЗУ «Про науково-технічну інформацію» [160], який оперує такими термінами «права на науково-технічну інформацію», «відносини між особами, яким належать права на науково-технічну інформацію», «здійснює свої права щодо науково-технічної інформації».

З наведеного випливає, що Закон розвиває концепцію виключних майнових прав щодо науково-технічної інформації, що, безперечно, є правильно та логічно.

Однак, в структурі цивільно-правових відносин інформація може виступати як продукт-предмет (річ), що має попит на ринку, вартісну оцінку і властивість

товару [171]. У такій іпостасі інформація вже у формі інформаційного продукту або інформаційних послуг виступає предметом різних правочинів.

Очевидно, що «інформація» в якості її розуміння як інформаційного продукту дає можливість охарактеризувати досліджуваний об'єкт за аналогією до інших об'єктів цивільного права та характеризувати її як рухому категорію, наділену індивідуально визначеними ознаками речі, яка за певних умов може приносити її володільцю дохід [60, с. 241].

На переконання Д. Маріц, інформація як найпотужніший ресурс може набувати ознак об'єкта майнового обороту в результаті зацікавленості з боку інших осіб на її отримання [113, с. 67]. Відповідно, правові дії щодо «придбання» і «продажу» інформаційного ресурсу перетворюють його на предмет договірних відносин. До того ж інформаційні ресурси як об'єкт інформаційних правовідносин можуть виступати як: товар у процесі їх створення, зберігання, розповсюдження та використання.

Важливо відзначити, що у сучасних наукових дослідженнях проблематика інформаційного ресурсу досліджена різносторонньо та багатоаспектно, у найрізноманітніших проявах цього явища: з позицій забезпечення конституційних прав людини та громадянина, з позицій національної інформаційної безпеки та інформаційної політики, державного управління, змісту та форми. Кожен із напрямів розкриває окремі аспекти цієї категорії.

Є відповідні напрацювання щодо обсягу розуміння цього поняття у широкому та вузькому проявах. Так, відповідно до першого значення інформаційний ресурс – це засіб реалізації перетворень у соціальній сфері. У другому значенні – це продукт виробництва та обміну, основа соціально-економічної діяльності людини, у результаті якої утворюється інтелектуальний продукт, за допомогою якого задовольняються інтереси особи [54, с. 90-91]. Власне, останнє значення інформаційного ресурсу вказує на його зміст, який проявляється у можливості забезпечити інформаційні потреби споживача.

Науковці вказують також на таку рису інформаційного ресурсу як його динамічність як у відношенні форми, так і змісту [54, с. 89-91], невичерпність за своїм обсягом, з чим однозначно варто погодитися.

Якщо говорити про інформаційний ресурс з позицій його призначення, то оптимальним видається визначення, за яким під даним терміном слід розуміти «системну єдність впорядкованої у межах певного носія інформації з середовищем її формування, накопичення та розвитку, а також засобами її зберігання, використання та передачі» [119]. До цієї системи входять також такі складові як його обслуговування та захист інформації; правила формування інформаційного ресурсу та надання доступу до нього; місце розміщення інформаційного ресурсу (архіви, депозитарії бібліотеки) [119].

Поняття «інформаційний ресурс» через свою багатоаспектність ще потребує якісного наукового обґрунтування з тим, щоб вийти на якісне правове регулювання цієї категорії.

Легальна дефініція терміну «інформаційний ресурс» є досить лаконічною та міститься у ст. 1 Закону України «Про національну програму інформатизації», з якої зрозуміло, що це сукупність документів, які містяться в інформаційних системах. Вказується також на видову характеристику інформаційних систем [162].

Одночасно законодавець вказує на поняття «документ», яке на сьогодні підлягає розширеному тлумаченню включаючи в себе документи як електронної, так і паперової форм.

Справді, сьогодні особливо гостро стоїть питання щодо формування електронних інформаційних ресурсів та захисту відомостей, які містяться у них. Так, зокрема, фахівці, досліджуючи проблематику правового забезпечення Національних архівних інформаційних ресурсів абсолютно слушно наголошують, що інформація може бути об'єктивована як у матеріальній формі так і перебувати у віртуальному просторі: вебсайтах, вебсторінках, соціальних мережах, телекомунікаційних системах, IP інших видів. Науковці стверджують, що станом на 2021р., за умов бурхливого впровадження в Україні цифровізації

всього суспільства, настає час «для запровадження підходу до архівного фонду як до IP» [104, с. 248].

Аналогічна ситуація і у бібліотечній справі, де науковці абсолютно виправдано наголошують на включенні електронних інформаційних ресурсів у структуру електронних бібліотек [176, с. 158]. Безумовно, наведені тези стосуються не тільки діяльності архівів чи бібліотек, а й будь-яких інших видів діяльності, де йдеться про формування електронних інформаційних ресурсів.

Усе вищенаведене дозволяє дійти висновку, за яким інформаційний ресурс попри усі наведені його прояви має економічний зміст, а, отже, є привабливим у інвестиційному плані для учасників цивільного обороту, а отже, потрапляє у площину правового регулювання.

З огляду на це, постає питання співвідношення між такими поняттями як науково-технічна інформація, інформаційний продукт та інформаційний ресурс. З цього приводу варто наголосити таке. З урахуванням структури інформаційного ресурсу НТІ входить до неї, тобто є складовою інформаційного ресурсу. Але попри це, НТІ як об'єкт цивільних прав не втрачає свого самостійного значення, хоча будучи в структурі інформаційного ресурсу, набуває ознак товару.

Щодо співвідношення понять інформаційний ресурс та інформаційний продукт, то вони співвідносяться як загальне та спеціальне, адже перше поняття поглинає друге. Така думка має підтвердження у сучасних наукових дослідженнях. Так, Брижко В. М., досліджуючи дану проблематику наголосує на тому, що інформаційний ресурс – це «сукупність інформаційних продуктів певного призначення», які є визначальними при реалізації інформаційних прав суб'єктами інформаційних правовідносин [25, с. 10-14].

Право власності на інформаційний продукт – врегульовані законодавством суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження ним. Врегулювання питань власності на інформаційні продукти виявляється у таких особливостях:

1) Інформаційні продукти є об'єктом права власності фізичних і юридичних осіб або держави. Інформаційні продукти можуть бути об'єктом права власності у повному обсязі та об'єктом володіння, користування чи розпорядження.

2) Власник інформаційного продукту щодо об'єкта своєї власності має право здійснювати будь-які законні дії.

3) Підставами виникнення права власності на інформаційний продукт є:

створення інформації своїми силами і за свій рахунок; договір на створення інформації; договір, що містить умови переходу права власності на інформаційний продукт до іншої особи.

Усі наведені позиції щодо розуміння інформаційного ресурсу дозволяють зробити висновок, що це самостійний об'єкт інформаційних відносин, який включає в себе як складову інформації, так складову її місця розташування та доступу до неї. Як слушно з цього приводу наголошує О. Сидоренко різнобічність юридичної сутності інформаційних ресурсів повинна враховуватися при удосконаленні правового регулювання у цій сфері, адже шляхом їх використання відбувається реалізація основних прав особи щодо інформації [177, с. 180-181].

Дійсно, об'єктом, що може вважатися «інформаційним товаром» і предметом правочинів відповідно є інформаційний продукт, інформаційний ресурс, документ тощо. Наведені терміни знайшли своє втілення в ЗУ «Про науково-технічну інформацію» [160], за яким інформаційні ресурси – «це систематизоване зібрання науково-технічної літератури і документації (книги, брошури, періодичні видання, патентна документація, нормативно-технічна документація, промислові каталоги, конструкторська документація, звітна науково-технічна документація з науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, депоновані рукописи, переклади науково-технічної літератури і документації), зафіксовані на паперових чи інших носіях» [160].

По суті право власності може поширюватися якраз на інформаційні ресурси, звісно із врахуванням їх рис. Тут спрацьовує правило ЦК України «щодо незалежності права інтелектуальної власності та права власності на річ». Інформаційний ресурс чи продукт через свій матеріалізований характер потрапляють у сферу класичних відносин з тріадою правомочностей власника. При цьому відносин щодо продажу і купівлі інформаційних ресурсів, технологій, продукції та послуг організуються через інформаційний ринок.

З цього приводу А. І. Марущак слушно наголошує про можливість інформації (в нашому випадку НТІ) бути об'єктом права власності через її здатність до матеріалізації та перетворення (стати об'єктом договору про передачу майна чи надання послуг) [72, с. 13]. Зокрема, йдеться про передачу інформаційного продукту за оплатним чи безоплатним договором, крім випадків, встановлених законом.

Основними формами відчуження інформації є договори про купівлю-продаж інформаційної продукції, договори на передачу інформації, договори на надання інформаційних послуг, договори про створення інформаційної продукції тощо. Саме ці договори та інші договори є основою зобов'язальних відносин щодо науково-технічного продукту (ресурсу), що виступить предметом аналізу в межах другого підрозділу цього розділу.

2.2. Науково-технічна інформація як об'єкт зобов'язальних правовідносин.

Економічна привабливість НТІ дозволяє вести мову і про ще один її прояв - можливість виступати предметом різних цивільно-правових договорів та зобов'язань сторін, що з них виникають. Загалом же, говорячи про використання науково-технічної інформації і договірні конструкції, ми охоплюємо доволі велику кількість договорів, які об'єднує, власне, спільний предмет – науково-технічна інформація, при цьому їх можна поділити на певні групи договорів.

Використання саме договірної форми є закономірною, адже, як слушно наголошує О. І. Зозуляк, «договір як правова форма, у якій реалізується цивільна правосуб'єктність учасників цивільних правовідносин є універсальним інструментом, його правова модель у зазначеному аспекті полягає у тому, що у ньому реалізуються усі елементи договороздатності, а сам договір залежно від етапу реалізації елементів договороздатності набуває характеристик юридичного факту, правовідношення та нормативного документа» [66, с. 183; 65, 46-49].

Також погоджуємося з позицією Коструби А.В. з приводу того, що договір забезпечує змогу суб'єктам цивільних правовідносин визначити об'єктивні та суб'єктивні підстави розвитку зобов'язальних правовідносин, з якими пов'язане виникнення, зміна чи припинення прав, а також виникнення нових правовідносин між сторонами договору [91, с. 39].

Зобов'язання щодо інформації у доктрині приватного права прийнято називати інформаційними. При цьому, як слушно наголошують провідні дослідники у сфері вивчення інформаційних зобов'язань, на сьогодні тут є певні характеристики та тенденції розвитку, а саме :

- по-перше, відсутність в межах ЦК України норм щодо регулювання договірних інформаційних відносин;
- по-друге, відсутність єдності у доктрині цивільного права концепції щодо системи інформаційних договорів, їх видової характеристики;
- по-третє, не завжди виправдане «розпорошення» правового регулювання цієї сфери із застосуванням інструментарію різних галузей права, а нехтування приватноправовою сутністю інформації та відносин, що з неї виникають неминуче призведе до проблем на практиці [78]. Звісно, що усі ці характеристики стосуються і НТІ як різновиду інформації загалом.

Незважаючи на наявність праць, що стосуються договорів у сфері інформації, надання інформаційних послуг, а також договірних відносин у сфері науково-технічної діяльності загальна система договорів, що опосередковують саме використання науково-технічної інформації залишається

малодослідженою. У науці не розроблено сталої концепції щодо системи таких договорів, багато не вивчених та нез'ясованих питань, які виникають у процесі договірної використання НТІ.

Саме тому цей підрозділ дисертації присвячений узагальненню і розробленню системи договорів у сфері використання НТІ, встановленні їх правової природи та особливостей, визначення змісту та істотних умов, а також визначення можливих напрямків реформації законодавчого регулювання в даній сфері.

Як зауважувалось нами вище, інформація загалом та НТІ зокрема, в цивільному обороті виступає як особливий об'єкт договірних відносин, «пов'язаних із її збиранням, пошуком, зберіганням, переробкою та використанням». Якраз умови надання дозволу на використання об'єкта інформаційного права (як відкритої інформації, так і інформації з обмеженим доступом) як слушно зауважує О. В. Кохановська, можуть бути визначені інформаційним договором, який укладається з додержанням вимог ЦК України та профільних законів [95, с. 130].

Наше дослідження базується саме на цих засадах, тому виходячи з них, ми й будемо розглядати систему договорів, стосовно використання НТІ. Варто також наголосити, що термінологічно правильно буде, говорити про «використання», а не «користування» інформацією; не «розпоряджання», а «передання, зберігання» інформації [94, с. 86], що відповідає її специфіці як особливого об'єкта цивільних відносин. При цьому під терміном «використання» ми розуміємо і споживання чи отримання відповідної інформації, з вчиненням чи без вчинення будь-яких наступних дій щодо неї.

Оскільки НТІ, як наголошувалося у підрозділі 2.1. дисертації, виступає складним за правовою природою об'єктом цивільних прав, то і договірні відносини щодо НТІ також мають свою специфіку. Ця специфіка проявляється у тому, що виділяють, власне, інформаційні договори, а також ті договори, щодо НТІ, в яких вона носить допоміжний характер і може мати місце як предмет

договору у інших договірних конструкціях. Розглянемо детальніше зазначений аспект.

Розпочнемо із тих договорів, де НТІ проявляється не в основному, а у допоміжному прояві. Якщо виходити із попередніх міркувань, то НТІ може мати ознаки об'єкта права інтелектуальної власності, у тому числі комерційної таємниці чи ноу-хау, може перебувати у складі інформаційного ресурсу, процес одержання відомостей, що становлять НТІ може бути пов'язаний із здійсненням науково-дослідної або дослідно-конструкторської діяльності. Це буде впливати на її можливість виступати в якості предмета, якщо так можна умовно висловитися, тих договорів, які не входять у структуру суто інформаційних.

Позиція про відповідні формати пересікання НТІ у об'єкти права інтелектуальної власності і відповідні впливи цих процесів на специфіку договорів у цій сфері уже висловлювалася у цивілістиці. Так, на думку А. О. Кодинця, об'єкти права інтелектуальної власності носять інформаційну правову природу, у зв'язку з чим дослідником пропонується на «регулювання договірних відносин з надання чи передачі інформаційних прав поширити ліцензійний договір та договір про передання прав» [78, с. 72-81]. Дослідник наголошує, що як результат інтелектуальної діяльності людини, інформація може існувати як самостійний об'єкт, так і у формі результатів творчої діяльності, що охороняються системою права інтелектуальної власності [81, с. 113].

З таким підходом ми погоджуємося та вказували вище у роботі також про можливу наявність характеристик об'єкта права інтелектуальної власності, що свідчить і про відповідні перетини сфери договірних відносин щодо цих об'єктів.

Права інтелектуальної власності, таким чином, є за своєю суттю інформаційними правами, які характеризуються творчим або іншим спеціально обумовленим елементом і у зв'язку з цим їх суб'єкти отримують додаткові специфічні засоби і способи охорони і захисту своїх прав [95, с. 132]. Дані твердження, на нашу думку, справедливі для науково-технічної інформації, тому нами будуть розглянуті і договори у сфері інтелектуальної власності, зокрема в

частині регулювання за допомогою окремих договірних конструкцій на використання науково-технічної інформації.

Отже, якщо НТІ містить ознаки об'єкта права інтелектуальної власності регламентація надання чи передачі інформаційних прав щодо НТІ здійснюється на основі ліцензійного договору та договору про передання прав. Правова природа ліцензійних договорів, зокрема тих, що пов'язані з використанням літературних творів договорів про передання прав детально досліджені у наукових працях А. В. Кирилюк [75, с. 190-195; 76, с. 58-65] та І. Є. Якубівського [201], у контексті нашого дослідження не вбачаємо за потрібне вдаватися до їх детальної характеристики, проте наголошуємо, що за умови характеристики НТІ в розрізі об'єкта права інтелектуальної власності, вони можуть бути застосовні до досліджуваної нами сфери.

Якщо ж НТІ містить ознаки ноу-хау чи комерційної таємниці, перелік договірних форм опосередкування таких відносин доповнюється також договорами щодо використання і розпорядження об'єкта ноу-хау. Це абсолютно виправдано, адже аналіз ст. 420 ЦК України дозволяє нам говорити про можливість застосування до ноу-хау, що є науково-технічною інформацією також положень договорів у сфері інтелектуальної власності.

Варто відзначити, що загалом правовій природі, істотним умовам та особливостям договору про передання ноу-хау в науці цивільного права приділена достатня увага у цілому ряді досліджень. Серед таких праць варто виокремити монографію Бегової Т. І.. Дослідниця вказує, що «договір про передання «ноу-хау» не варто розглядати в якості непойменованого щодо такого типу договорів, як договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, адже право на «ноу-хау» належить до квазі-виключних, а не до абсолютних виключних, що мають місце, коли йдеться про традиційні об'єкти інтелектуальної власності. Загалом даний договір розглядається як самостійний договір у сфері права інтелектуальної власності» [21, с. 141-142].

Загалом конструкція договору про передачу ноу-хау застосовується до широкого кола конфіденційних відомостей, з огляду на те, що предметом цього договору є нерозкрита інформація та право на використання нерозкритої інформації [129, с. 13]. З урахуванням цього, варто погодитися, що втрата секретності інформації, що становить ноу-хау, є підставою припинення даного договору [21, с. 134].

Справді, аналіз договорів, що опосередковують використання ноу-хау, значною мірою пов'язаний із питаннями конфіденційності, яка повинна передбачатись договором для охорони конфіденційності ноу-хау чи іншої науково-технічної інформації. Обов'язки сторін договору, як наголошується у цивілістичній літературі, полягають у : вжитті необхідних запобіжних заходів щодо виключення розголошення інформації в ході її використання; надання режиму конфіденційності документам, які отримані за договором; утримання від передання без попередньої згоди сторони договору оригіналів або ж копій документів третій стороні [68, с. 9]. З таким переліком заходів щодо конфіденційності варто погодитися.

Предметом передання науково-технічної інформації, що становить ноу-хау, вважаємо, виступають: технічні відомості у вигляді напрацьованої системи дій чи системи вказівок; технічні відомості, які були отримані під час здійснення певних виробничих операцій, проведення дослідно-конструкторських робіт тощо. Звісно, передання «науково-технічного ноу-хау» є дещо вужчим, але загалом, як ми бачимо, межі тут доволі умовні і можуть розмиватись із загальним предметом договору про передання ноу-хау.

У досліджуваному контексті варто також наголосити і на інших договорах як інструмент розпорядження правами на ноу-хау. Як слушно вказує Д. О. Маріц, такими договорами можуть бути договір комерційної концесії, договір трансферу технологій, а також шляхом видачі безпатентної ліцензії [112, с. 74].

Загалом нами бачиться місце договору про передання ноу-хау серед договорів про передачу результатів творчої діяльності (авторські, ліцензійні договори, договори про передачу науково-технічної продукції). При цьому нами

негативно сприймається можливість законодавчого виокремлення підвидів даного договору, зокрема щодо можливого договору про передання науково-технічної інформації – ноу-хау тощо.

На нашу думку, законодавче закріплення напрацьованої в науці конструкції договору про передання ноу-хау дозволить в достатній мірі забезпечити і перехід прав на науково-технічну інформацію, яка становить ноу-хау.

Одночасно варто наголосити, що для розуміння НТІ з позицій цивільного права, важливе значення має не тільки характеристика відомостей, які її складають, а й особливостей їх отримання. У легальній дефініції НТІ, що міститься у профільному законі вказано, що ці відомості серед іншого можуть бути одержані в процесі «науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної діяльності» [160].

Окреслена вище діяльність здійснюється на підставі договорів у сфері науково-технічної діяльності, у зв'язку з тим, що ними врегульовуються відносини щодо використання певного результату, яким є науково-технічна інформація. Ця особливість включає договори на виконання НДДКР до предмету нашого дослідження, адже, як зазначають науковці, інформація може існувати на момент виникнення правових зв'язків між суб'єктами або з'явитись у період їх існування чи як наслідок їх виникнення [60, с. 243]. Дана група договорів регламентовані главою 62 ЦК України [193].

Так, зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 892 ЦК України, виконавець зобов'язується серед іншого розробити нову технологію. У цьому контексті слід погодитися із позицією Давидюка О. М., за якою технологія в її інформаційному втіленні – це сукупність систематизованої інформації, при цьому таку інформацію науковець поділяє на види, першим з яких є науково-технічна інформація, а також інформація про технологічні і конструктивні засоби, прийоми та методи втілення технології [48, с. 32-33].

Характеризуючи дані договори Козинець А. О. відзначає, що особливості їх правової конструкції дозволяє охарактеризувати їх «як особливий різновид договорів, на підставі яких виникають договірні зобов'язання в інформаційній

сфері. Зазначені договірні форми спрямовані на опосередкування відносин у сфері акумуляції, зберігання, обробки та поширення результатів наукових досліджень – наукової та науково-технічної інформації» [82, с. 18]. Варто також погодитися із думкою Ю. М. Жорнокуя, який наголошує, що коли йдеться про безпосередню розробку об'єкта права промислової власності, то має місце договір на виконання НДДКР [59, с. 12].

Звісно, детальна характеристика елементів договору на виконання НДДКР у межах дослідження з урахуванням його тематики буде зайвою, але до їх аналізу ми звертаємося, з огляду на те, що вони опосередковують відносини щодо НТІ у відповідній діяльності (процесі).

Проте, вважаємо за потрібне наголосити на такій особливості даного договору, як обов'язок сторін забезпечити конфіденційність предмета договору, наголосивши на тому, що за бажанням сторін обсяг конфіденційних відомостей може бути змінений у сторону зменшення або ж збільшення.

При цьому у доктрині цивільного права наголошується, що під «відомостями» в даному разі слід розуміти наукову, технічну, іншу інформацію, цінність якої полягає в тому, що вона не відома третім особами й до неї немає вільного доступу. До таких відомостей включаються як ті, що отримані в процесі виконання робіт, так і ті, які існують на момент укладання договору [36, с. 213].

Іншими словами, сторони у договорі можуть обумовити конфіденційність або відсутність конфіденційності щодо: використання наявної на момент укладення договору НТІ, що передається замовником виконавцю для виконання робіт; використання НТІ, що може бути за договором отримана.

Загалом вважаємо, що правило щодо забезпечення конфіденційності у даній договірній конструкції виправдане, адже сторони, в процесі виконання НДР, ДКР, як вказують дослідники, «створюються нові об'єкти інтелектуальної власності, для набуття виключних прав на які, потрібно тимчасове або постійне обмеження відомостей про такі об'єкти від третіх осіб [36, с. 213], а тому відповідне обмеження застосовується з метою реалізації подальших процедур,

що пов'язані з патентування результату діяльності та конфіденційністю НТІ для збереження ноу-хау, створене під час виконання договору.

Якщо звернутися до спеціального законодавства, то одразу варто обумовити, що ст. 16 ЗУ «Про НТІ» [160] врегульовується відносини виробників і споживачів науково-технічної інформації через правову форму договору. Так, зокрема, в цій статті вказано, що відносини між виробниками і споживачами науково-технічної інформації будуються на основі контрактів (договорів) та на інших формах угод, передбачених чинним законодавством. В цьому зв'язку одразу вказуємо, що дані договори не входять до групи договорів про використання науково-технічної інформації, а стосуються виключно опосередкування споживання такої інформації (споживчих відносин).

Таким чином виглядають договори, щодо НТІ, в яких вона носить допоміжний характер.

Далі ж перейдемо до характеристики, власне, інформаційних договорів. Звісно питання договірної регулювання інформаційних відносин були предметом наукових досліджень багатьох представників цивілістичної науки, однак єдності підходів щодо визначення правової природи і місця договорів, що опосередковують використання власне науково-технічної інформації немає.

З приводу досліджуваних договорів склалося певне бачення до їх регламентації, яке в основному зводиться до наступних характеристик:

1) інформаційні відносини опосередковуються через договори про надання інформаційних послуг;

2) перелік договорів з надання інформаційних послуг носить відкритий характер та включає в себе бухгалтерські, правові, аудиторські, рекламні та інші послуги – це так званий перелік інформаційних послуг у широкому розумінні;

3) договір інформаційних послуг у вузькому розумінні охоплює такі договірні види як консалтинговий та маркетинговий договори, а також договори про проведення інформаційних пошуків та патентних пошуків;

4) дані договори - самостійний тип цивільно-правових договорів.

Сучасною доктриною цивільного права запропоноване також визначення договору про надання інформаційних послуг, за яким «одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника – користувача інформаційними послугами) надати інформаційні послуги, результати яких не охороняються як об'єкти права інтелектуальної власності, мають певний корисний ефект немайнового характеру для замовника – користувача інформаційними послугами, а замовник – користувач інформаційними послугами зобов'язується оплатити виконавцеві інформаційні послуги, якщо інше не встановлено договором» [178, с. 73]. Це найбільш розгорнуте визначення, яке відображає специфіку інформаційної послуги як категорії цивільного права.

Стосовно класифікації цивільно-правових договорів загалом, то Луць В. В. зазначає, що поділ варто здійснювати за належністю їх до певного типу, виду (різновиду) або змішаного договору [108, с. 434]. Така думка безумовно є слушною, і на її розвиток в науці цивільного права розроблено концепцію багатоступінчастої побудови системи договорів: тип – родове поняття; вид – елемент, який виник у результаті поділу типів; підвид – елемент, який виник у результаті поділу виду [55, с. 324], що спрямоване на глибше розуміння суті того чи іншого договору.

У частині місця, що займають аналізовані договори в загальній системі цивільно-правових договорів вартою уваги видається позиція А. Кодинця, який вказує, що договори про надання інформаційних послуг (в тому числі про проведення інформаційних та патентних) належать до групи непоіменованих договорів, законодавче регулювання яких – перспективне завдання вітчизняної системи цивільного законодавства [78, с. 75].

Отже, виходячи з даного підходу і загальнотеоретичних основ можна вивести наступне бачення місця даних договорів:

- 1) тип – договори про надання послуг;
- 2) вид – договори про надання інформаційних послуг;

3) підвид – договір про забезпечення науково-технічною інформацією та договір на проведення патентного пошуку.

Справедливість і обґрунтованість даного підходу ми оцінимо через призму аналізу правової природи та особливостей даних договірних конструкцій.

Розпочнемо з характеристики договору на інформаційне забезпечення науково-технічної діяльності, або як його ще називають – договором на проведення інформаційних пошуків. Крім того, зосередимо увагу і на суміжній із цією договірній конструкції – договорі на проведення патентних пошуків. Обидва договори в значній мірі сформовані практикою, хоча про них йдеться і у законодавчих положеннях. Одночасно на рівні ЦК України дані договори не містять регламентації, з огляду на що виникає потреба щодо визначення їх місця у системі договорів у цивільному праві.

Цивільно-правову характеристику договору про забезпечення НТІ здійснюватимемо у площині аналізу його загальних та спеціальних ознак, а також фундаментальних критеріїв щодо поділу договорів, таких як наявність чи відсутність у договорі зустрічного задоволення, момент виникнення та розподіл прав та обов'язків за договором [107, с. 55].

Так, коли йдеться про оплатність чи безоплатність договору про забезпечення НТІ варто, перш за все, звернутись до положень ЗУ «Про НТІ» [160], у розділі IV якого врегульовані відносини щодо ринку НТІ. Тут зазначається, що «інформаційна продукція та послуги можуть бути об'єктами товарних відносин, що регулюються чинним законодавством, а ціни на інформаційну продукцію та послуги встановлюються договорами, за винятком випадків, передбачених цим Законом» [160].

При цьому ст. 15 Закону визначає механізм платної та безоплатної передачі НТІ. Так, НТІ, що не потребує спеціального пошуку за тематикою або копіювання, надається безплатно у наукових та науково-технічних бібліотеках, які фінансуються з бюджету (ч. 1 ст. 15). У тому ж разі, «якщо огляди, аналітичні і фактографічні довідки, інші види інформаційної продукції готуються на основі

аналізу, оцінки та узагальнення НТІ (за винятком державних замовлень), то вони реалізуються на комерційних засадах» (ч. 2 ст. 15 Закону) [160].

По суті у разі безоплатного надання інформації договір як такий не укладається, але за наявності комерційного характеру укладається відповідний договір, що загалом узгоджується із підходами, які мають місце у доктрині цивільного права щодо оплатного характеру договору про надання інформаційних послуг [94, с. 88].

Оплатність даного договору вказує на його двосторонній характер, коли праву однієї сторони кореспондує обов'язок іншої.

З приводу моменту укладення договору, то оскільки даний договір варто відноситися до договорів про надання послуг, він за своєю природою є консенсуальним, а моментом його укладення слід вважати момент погодження сторонами істотних для себе умов. Отже, робимо висновок про те, що даний договір є оплатним, взаємним, консенсуальним.

Переходячи до характеристики істотних умов цього договору беззаперечною тезою є те, що його істотною умовою є предмет. У цьому зв'язку слід підтримати позицію В. А. Васильєвої з приводу того, що належна домовленість сторін щодо предмета договору певним чином детермінує подальше виконання договірних обов'язків із передання речі, виконання робіт чи надання послуг. Окрім того, предмет договору справді є єдиною істотною умовою, щодо якої сторони мають дійти згоди за будь-яким договором, а це має важливе значення, особливо зважаючи на значну частку нелегалізованих договорів, із тексту яких подекуди не зрозуміло, про які дії сторін ідеться [31, с.20].

Предметом досліджуваного договору виступає надання послуг з пошуку і забезпечення науково-технічною інформацією (продукцією). Легальне поняття «інформаційна продукція» міститься у ст. 23 ЗУ «Про інформацію» [159], де вказується, що це «матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення потреб суб'єктів інформаційних відносин» [159].

Характеризуючи наведену законодавчу норму, хочемо зазначити про таке. Положення про саме матеріалізовану форму й може викликати наукові дискусії про правову природу даного договору, адже, по-перше, розмиває предмет договору інформаційних послуг у співвідношенні іншими типами договорів, по-друге, як ми побачимо нижче, чітко матеріалізована форма не обов'язкова, а результат надання вказаних послуг може бути відображений і в електронному вигляді. Тут вкажемо, що цей матеріалізований вираз не матиме самостійної цінності, оскільки результат надання такої послуги буде спожитий в процесі здійснення особою науково-дослідної чи дослідно-конструкторської діяльності тощо.

Стосовно переліку самої інформації і послуг, що надаються за договором, варто зазначити, що їх перелік варто визначати в додатку, який має бути невід'ємною частиною договору про забезпечення науково-технічною інформацією.

Також до істотних умов цього договору належить ціна (яка включає розмір та умови внесення суми, а також строк такої оплати) та строк надання відповідних послуг. Справді, договір про забезпечення НТІ укладається з тим, щоб провести певну технологічну чи наукову роботу, а тому, за умови порушення строків її пошуку постає загроза втрати актуальності такої роботи.

Таким чином, істотними умовами цього договору виступають предмет, ціна та строк, що загалом є характерним для договорів з надання послуг.

З приводу форми даного договору, слід зазначити, що для нього характерна письмова форма, по суті її різновидом є електронна, що визначена ЗУ «Про електронну комерцію» [153], а тому визначаючи форму договору на забезпечення НТІ варто враховувати норми про електронні правочини, визначені у вищенаведеному Законі [153].

Не слід забувати про положення ч. 4 ст. 15 ЗУ «Про НТІ» відносно того, що у ході здійснення купівлі-продажу інформаційної продукції повинні гарантуватись охорона прав інтелектуальної власності, державної та

комерційної таємниці, законні права та інтереси власника і виробника інформаційної продукції і послуг.

З цього положення випливає важлива умова договору: замовник послуг із пошуку науково-технічної інформації не має права передавати одержану науково-технічну інформацію третім особам і несе відповідальність за дотримання прав осіб, яким належить НТІ.

Законодавство не містить якихось особливих умов до сторін договору про забезпечення НТІ, визначаючи, що сторонами у ньому можуть бути будь-які фізичні та юридичні особи. Проте традиційним є те, що стороною, яка здійснює послуги з пошуку НТІ є спеціальна установа, стороною замовником виступає фізична особа, яка здійснює розробку певного питання у науково-технічній сфері. Оскільки спеціальне законодавство у сфері НТІ не містить особливих правил щодо сторін даного договору, застосовуються загальні правила щодо правового становища сторін договору про надання послуг.

Щодо питань виконання та відповідальності за невиконання договору про забезпечення НТІ профільні закони також не містять особливих механізмів щодо цих питань, а тому в частині виконання спрацьовують загальні правила щодо належного виконання за такими критеріями як строк, місце, спосіб виконання тощо. Варто наголосити на правилі щодо особистого виконання даного зобов'язання спеціалізованою установою або ж фізичною особою, що володіє НТІ, у зв'язку з чим замовник звертається до неї за наданням послуг щодо пошуку НТІ. Варто наголосити, що у разі залучення іншої установи, яка буде здійснювати пошук НТІ, відповідальність за належне виконання договору несе виконавець

У випадках, передбачених договором, виконання може здійснюватись шляхом залучення іншої спеціалізованої установи (особи), виконавець при цьому залишається відповідальним за порушення договору.

Виконання договору про забезпечення НТІ обумовлене моментом надання послуги шляхом передання НТІ виконавцем у певній матеріалізованій формі та оплати цієї послуги замовником. Щодо відповідальності за невиконання цього

договору, то питання пілстав та форм відповідальності будуть дослідженні у розділі 3.1. дисертаційної роботи.

Якщо невиконанням або неналежним виконанням договору були завдані збитки замовнику, то вони відшкодовуються у повному обсязі, за наявності вини виконавця. Враховуючи умову стосовно форми, варто також точно визначати в договорі порядок прийняття виконання, особливо, якщо мова йде про електронну форму.

Це загальна характеристика за цивільно-правовими параметрами договору про забезпечення науково-технічною інформацією.

Наближеним за своєю суттю до вищедослідженого договору виступає договір про проведення патентних пошуків. У руслі цього дослідження він викликає науковий інтерес з огляду на те, що НТІ може містити ознаки об'єкта патентного права. Тому далі перейдемо до його цивільно-правової характеристики.

У науці цивільного права вже вказувалось на тому, що «деякі майнові відносини, наприклад, у сфері промислової власності, взагалі не врегульовані договорами або врегульовані на недостатньому науково-теоретичному рівні, зокрема договори на здійснення патентного пошуку та патентної інформації» [115, с. 25]. Безумовно, з таким застереженням є зміст погодитися.

Варто вказати, що здійснення патентного пошуку складний за змістом процес та включає певні етапи, а саме: затвердження регламенту пошуку НТІ; відбір НТІ відповідно до затвердженого регламенту; аналіз знайденої НТІ; формування звіту про патентний пошук, де містяться відповідні результати дослідження. Наведена етапність впливатиме на обсяг обов'язків виконавця цього договору.

Оскільки досліджуваний договір за своїми у багатьох моментах схожий із договором договору про забезпечення НТІ, зокрема за правовою природою належить до оплатних, взаємних, консенсуальних договорів. Наведена теза, зокрема в частині оплатності підтверджується також і Додатком №1 до наказу

Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності», де патентні пошуки включені до переліку платних послуг.

Ідентичними із попереднім договором є такі його елементи як сторони порядку укладення договору, форма та зміст, виконання та правові наслідки невиконання.

Аналогічними є й перелік істотних умов цих договорів - предмет, ціна та строк. Проте, власне, предмет договору на здійснення патентного пошуку характеризується специфічними рисами, адже пошук НТІ здійснюється вже у конкретній сфері - патентуванні. Такий пошук стосується в першу чергу інформації про опису зарубіжних чи вітчизняних винаходів тощо. Звісно, що вичерпний перелік у самому договорі НТІ, яка підлягає пошуку за цим договором надзвичайно складно, а тому варто погодитися із пропозицією, що висловлюється у літературі з приводу того, що «точний перелік НТІ варто визначати в додатку, який є невід'ємною частиною договору про патентний пошук. Так, у додатку відображається інформація стосовно консультування щодо пошуку і використання патентної інформації; забезпечення матеріалами, інформацією чи документацією по зарубіжних чи вітчизняних винаходах/патентах; збір відповідних довідок про наявні схожі винаходи/патенти тощо» [19, с.29].

Договір про проведення патентних пошуків виконується шляхом здійснення діяльності із надання інформації щодо наявності винаходів, інформації у вигляді опису винаходів особам, з метою задоволення їхніх потреб шляхом споживання цієї інформації. Виконуватись даний договір має особисто, а втім, якщо це прямо передбачено в договорі і є визначений перелік випадків, він може виконуватись і через залучення інших осіб. Наприклад в частині, що стосується інформації по зарубіжних патентах тощо [19, с.30].

Договір вважається виконаним з моменту передання виконавцем інформації про відсутність патентів, відомостей про наявні зареєстровані патенти і оплати зі сторони замовника. Якщо невиконанням або неналежним виконанням

договору були завдані збитки замовнику, то вони відшкодовуються у повному обсязі, за наявності вини виконавця [19, с.30].

Виходячи з раніше наведених доктринальних підходів і аналізу відповідних правових норм, нами було сформовано дещо відмінне бачення аналізованих договорів в системі цивільних договорів. Визнання даних договорів підвидом договорів про надання інформаційних послуг можливо тільки з тим застереженням, що дані договори часто можуть відноситись до «послуг із змішаних договорів» [19, с.30].

Виходимо ми з того, що в юридичній літературі запропоновано класифікувати послуги на «чисті послуги», «так звані послуги» та «послуги із змішаних договорів» [202, с. 7]. Оскільки об'єкт змішаного зобов'язання єдиний, то в ньому поряд з операцією-послугою можуть міститись дії з передачі майна у власність (медичні послуги з протезування) або в користування [202, с. 8]. Виникнення матеріалізованого результату із змішаного договору, за яким, крім іншого надаються послуги, не призводить до змішування робіт та послуг: закінчений результат тут є наслідком роботи.

При цьому зрозуміло, що якщо у договорі на забезпечення науково-технічною інформацією (проведення інформаційного пошуку) саме надання послуги не займає ключове місце, порівняно з переданням можливих результатів у власність чи користування, то ми маємо звичайний змішаний договір і про його належність до непоіменованих договорів, що належать до підвиду договорів про надання інформаційних послуг говорити не можна.

Стосовно необхідності законодавчого врегулювання вкажемо, що в науці давно висловлюються позиції про те, що врегулювання на рівні законодавства договору на надання інформаційних послуг сприятиме стабільності договірного процесу в Україні [109, с. 94].

У світлі цього наголосимо на необхідності врегулювання договору про забезпечення науково-технічною інформацією і договору про проведення патентного пошуку, які відзначаються специфічними особливостями стосовно правової природи, а також предмету і сфери застосування.

Закінчивши з характеристикою цих двох договорів варто зробити застереження стосовно окремих положень ЗУ «Про НТІ», зокрема, в ч. 4 ст. 15 Закону вказується, що у ході здійснення купівлі-продажу інформаційної продукції повинні гарантуватись охорона прав інтелектуальної власності, державної та комерційної таємниці, законні права та інтереси власника і виробника інформаційної продукції і послуг [160]. З цього приводу вкажемо, що на практиці «продаж» науково-технічної інформації реалізується саме через надання послуг по її пошуку і відповідно забезпечення замовника такою інформацією чи забезпечення доступу замовника до такої інформації тощо.

Загалом положення ЗУ «Про НТІ» видаються застарілими, як в частині термінології, що використовується, так і в частині адекватного виокремлення і розмежування договірних конструкцій, що забезпечують використання науково-технічної інформації. Якщо навіть оспорювати необхідність закріплення двох вище виділених нами договорів на рівні ЦК України, то потрібно відразу говорити необхідність їх адекватного законодавчого врегулювання в ЗУ «Про НТІ», що має супроводжуватись якісним оновленням самого тексту і термінології даного Закону.

Підсумовуючи вкажемо, що дані договори регулюють і питання щодо використання певного результату, яким може бути науково-технічна інформація на зразок ноу-хау чи інша науково-технічна інформація. Законодавець дозволяє сторонам договору на виконання науково-дослідних робіт та договору на виконання дослідно-конструкторських і технологічних робіт доволі сильно відступати від положень щодо розподілу прав на результат, що прописані в ЦК України. Така договірна свобода, як нам видається, хоча і може нести загрози порушення інтересів однієї зі сторін, але у такий спосіб дозволяє сторонам в повній мірі окреслювати і встановлювати межі використання отриманого результату.

Висновки до 2 розділу.

1) В результаті аналізу двох підходів щодо правового регулювання сфери інформаційних відносин: 1) концепції розвитку інформаційного права як самостійної галузі права; 2) концепції приватноправового характеру інформаційних відносин, аргументовано перспективність застосування саме приватноправової теорії регламентації відносин, об'єктом яких виступає інформація загалом, та НТІ зокрема.

2) Наголошено на комплексному характері правового регулювання сфери інформаційних відносин із пріоритетністю застосування інструментарію цивільного права.

3) Встановлено, що НТІ як об'єкт цивільного права виявляє себе як: особисте немайнове благо; об'єкт права інтелектуальної власності; інформаційний продукт (ресурс).

4) Визначено, що НТІ як особисте немайнове благо характеризується такою сукупністю ознак як: непорушність; належність творцю, невідчужуваність, невіддільність від особи, позбавленість майнового змісту, безстроковий та абсолютний характер.

5) Аргументовано, що НТІ як об'єкт права інтелектуальної власності включає в себе таку сукупність ознак як: творчий характер; оригінальність; новизна; об'єктивна форма вираження.

6) Констатовано, що професійна мова не є самостійною підставою для захисту інформації нормами права інтелектуальної власності.

7) Доведено, що відомості, які становлять інформацію (чи НТІ) можуть попадати під правову охорону як законодавства про авторське право, так і законодавства про захист права промислової власності за умови наявності у них ознак даних об'єктів права інтелектуальної власності.

8) Аргументовано, що НТІ як об'єкт інформаційного права характеризується такими ідентифікуючими рисами: а) завжди зберігається за суб'єктом, який її передає; б) достовірність, актуальність, повнота; в)

специфічний правовий режим; г) здатність до тиражування; д) фіксація на матеріальному чи електронному носії як форма об'єктивного вираження; можливість використання НТІ попереднім володільцем може бути обмежена лише через заборону здійснення таких дій, а не шляхом вилучення у попереднього володільця речі-засобу збереження НТІ.

9) Констатовано нездатність через «проприетарну» теорію ефективно регулювати досліджувані відносини (неможливість застосування у загальному вигляді способів захисту права власності, правомочностей власника; правомочностей володіння; конструкцій користування та розпорядження).

10) Наголошено на правильності переходу до концепції виключних майнових прав щодо інформації як об'єктів права інтелектуальної власності, у зв'язку з сукупністю таких аргументів: 1) право на НТІ та право власності на річ, в якій втілена НТІ, не залежать одне від одного; б) при переході права на НТІ, не відбувається переходу права власності на форму, в якій вона уречевлена і навпаки; в) річчю, яка виступає формою уречевлення НТІ виступає документ, інформаційних продукт, інформаційних ресурс тощо.

11) Аргументовано, що концепція виключних прав інтелектуальної власності характеризується такою сукупністю ознак як: а) включає в себе як майнові, так і немайнові права щодо об'єктів права інтелектуальної власності; б) абсолютний характер виключних прав; в) специфічна сукупність правомочностей, що включають у себе: право використання та право розпорядження цим використанням. г) право на розпорядження виключним правом, існує у двох формах: надання права та передання права; д) належність усіх прав на об'єкт права інтелектуальної власності тільки суб'єкту цього права.

12) Доведено, що НТІ входить до структури науково-технічного ресурсу, зберігаючи при цьому самостійне значення як об'єкт цивільного права.

13) Аргументовано, що поняття «інформаційний ресурс» – це самостійний об'єкт інформаційних відносин, що структурно включає в себе такі елементи, як інформація, форма її матеріалізації та доступ до неї;

14) Договори щодо НТІ згруповано за критерієм значення у них НТІ на такі: 1) договори щодо НТІ, у яких вона відіграє основне значення; 2) договори щодо НТІ, в яких вона носить допоміжний характер;

15) Доведено, що договорами стосовно НТІ, в яких вона носить допоміжний характер, виступають: 1) ліцензійний договір та договір про передання прав, якщо НТІ містить ознаки об'єкта права інтелектуальної власності; 2) договори щодо використання і розпорядження об'єктом ноу-хау (в тому числі договір комерційної концесії та договір трансферу технологій), якщо НТІ містить ознаки ноу-хау чи комерційної таємниці; 3) договори на виконання НДДКР, якщо НТІ отримується у процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної діяльності;

16) Систему договорів щодо використання НТІ, в яких вона відіграє основне значення, складають договори на проведення інформаційних та патентних пошуків.

17) Встановлено, що місце договорів на проведення інформаційних та патентних пошуків у системі цивільно-правових договорів полягає у тому що: за типом – це договори про надання послуг; за видом – це договори про надання інформаційних послуг.

18) Констатовано, що договірні відносини між виробниками та споживачами науково-технічної інформації не входять до групи договорів про використання науково-технічної інформації, а стосуються опосередкування споживчих відносин в інформаційній сфері.

19) Констатовано, що загальним правилом, інформаційна продукція, за винятком державних замовлень, реалізується на комерційних засадах. Інформаційна продукція передається безоплатно за умови, що НТІ не потребує спеціального пошуку тематикою, який здійснюється державними органами та служби науково-технічної інформації.

20) Доведено, що істотними умовами договору на проведення інформаційних пошуків є предмет, ціна та строк. Предметом досліджуваного договору виступає надання послуг з пошуку і забезпечення науково-технічною

інформації. За своєю правовою природою даний договір належить до консенсуальних, взаємних, оплатних договорів. Моментом виконання договору надання послуги у вигляді передання виконавцем інформаційної продукції в матеріалізованій або електронній формі і її оплати замовником.

21) Визначено, що специфічним обов'язком замовника за договором на проведення інформаційних пошуків виступає обов'язок не передавати одержану НТІ третім особам.

22) Наголошено, що договір на проведення патентних пошуків за своїми правовими характеристиками схожий із договором про забезпечення науково-технічною інформацією, проте стосується конкретної сфери— патентування. З огляду на це, предметом договору виступає надання послуг з пошуку інформації щодо винаходів, опис зарубіжних чи вітчизняних винаходів тощо.

23) Доведено некоректність використання терміна «продаж» науково-технічної інформації, адже йдеться про послуги з пошуку НТІ або ж забезпечення доступу такої інформації, що текстуально слід відобразити у ЗУ «Про НТІ».

РОЗДІЛ 3

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СПОСОБІВ ТА ФОРМ ЗАХИСТУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

3.1. Поняття та особливості способів захисту науково-технічної інформації.

У попередньому розділі дисертації ми дослідили проблематику правового режиму науково-технічної інформації, реалізації прав на цей різновид інформації у відносинах інтелектуальної власності та зобов'язальних правовідносинах.

У рамках цього розділу роботи зосередимо увагу на проблематиці способів та форм захисту науково-технічної інформації. Справді, одним із найбільш затребуваних об'єктів цивільного обороту в теперішньому суспільстві є НТІ, яка, виступаючи центром розвитку новітніх технологій, приносить значний прибуток, потребує особливої уваги у аспекті захисту.

Потрібно вказати і те, що НТІ є надбанням всього суспільства, і відповідно до цього, як ми уже відзначали, така інформація презюмується як така, що знаходиться у відкритому доступі. Це призводить до певних проблем в контексті її захисту, так як право на користування інформацією фактично належить всім. Судова практика в сфері захисту прав на НТІ дає підстави говорити про пріоритетність єдності розуміння способів захисту прав на таку інформацію.

Виходячи з вище зазначеного, виникають наступні питання: як найбільш ефективно використовувати способи захисту, що існують на сьогодні, як обрати найбільш ефективний з декількох можливих варіантів у захисті прав на НТІ. Отож, аналізуючи останні досягнення юридичної науки, законодавство і судову практику у сфері захисту прав на науково-технічну інформацію, у межах підрозділу ми спробуємо розкрити поняття способів захисту прав на науково-технічну інформацію, проаналізувати їх зміст, призначення, можливості їх використання та поєднання для максимального результату, встановити основні

проблемні аспекти застосування способів захисту прав на НТІ та запропонувати їх вирішення, вдосконалити правове регулювання захисту прав на НТІ.

Питання щодо захисту цивільного права та інтересу не є новими у теорії цивілістики. Способи та форми захисту цивільного права та інтересу традиційно виступають предметом наукових досліджень як у загальнотеоретичному аспекті, так і спеціальному залежно від особливостей захисту того чи суб'єктивного цивільного права у майнових та особистих немайнових правовідносинах.

Безумовно, захист суб'єктивного цивільного права є його невід'ємною властивістю. Як слушно зауважується у літературі, «якщо суб'єктивне право «уповноважує» діяти певним чином, то надання такого права матиме сенс лише в тому разі, коли особа може вчинити відповідні дії навіть за наявності зовнішніх перешкод для цього, долаючи протидію інших осіб. Для цього не має значення, чи скористався носій порушеного суб'єктивного права всією сукупністю своїх прав на захист. Важливо, щоб держава забезпечила таку можливість за наявності у цієї особи відповідного волевиявлення, а загроза застосування заходів захисту була реальною та самий захист – дієвим» [92, с. 1].

У доктрині приватного права наголошується також на тому, що, за загальним правилом, вітчизняне цивільне законодавство виходить з того, що захисту підлягає лише таке суб'єктивне право, яке порушене, не визнане або ж оспорене. Такий підхід відображений і в актуальній судовій практиці.

Одночасно у певних випадках законодавство надає особі з метою попередження порушення її права, яке на час такого звернення ще не сталося, можливість звернутися до суду. Наведене, як наголошують дослідники, визначає потребу розробки концепції про превентивний захист суб'єктивного права, яка в своїй основі базуватиметься на концепції захисту захисту суб'єктивного права [93, с. 6]. Варто зазначити, що концепція превентивного захисту перебуває на етапі свого розвитку, але вважаємо це перспективним напрямком вчення про спосіб захисту порушеного цивільного права та інтересу.

У цьому зв'язку варто також наголосити, що теорія захисту суб'єктивних прав з кожним роком суттєво оновлюється. Серед найважливіших

концептуальних моментів цього інституту приватного права варто наголосити на таких:

- відкритий перелік способів захисту порушеного суб'єктивного цивільного права.

- ефективність способів захисту, які визначені законодавчо (чи в договірному порядку) окреслюється їх відповідністю: 1) принципам цивільного права; 2) змісту порушеного права; 3) характеру порушення, невизнання чи оспорування; 4) критеріям правомірності;

- оптимального поєднання загальних та спеціальних способів захисту з обранням серед них найефективнішого. У доктрині цивільного відзначається, що у тих випадках, коли спеціальним законодавчим положенням визначено спосіб, що відрізняється від загального способу захисту – застосовується спеціальний.

- Проте, як наголошують цивілісти, «одночасне ж застосування правил ст. 16 ЦК України і спеціальних способів захисту можливе у випадку їх тотожності, у разі якщо спеціальною нормою не визначено особливих способів захисту, то особа має право обрати спосіб із числа загальних» [93, с. 300]. Вирішення даних питань здійснюється у рамках проблеми конкуренції позовів.

Це найголовніші постулати щодо обрання способу захисту та його ефективності. Варто зауважити, що наведені характеристики щодо способів захисту значною мірою відповідають тим тенденціям, що мають місце у судовій практиці [135].

Справді, як слушно наголошується у літературі, система способів захисту не є тотожною переліку способів захисту, встановлених законом, а розкривається з позицій уповноважених та зобов'язаних суб'єктів захисту, способів захисту, які можуть ними застосовуватись [175, с. 345].

Одночасно іноді у доктрині цивільного права захист розуміється досить вузько виключно як заходи правоохоронного характеру з метою відновлення порушеного права і припинення дій, які порушують таке право [62]. Такий підхід, на нашу думку, не відображає усього спектру способів, які належать особі

в частині захисту її суб'єктивного цивільного права, адже не включає тих способів захисту, що реалізуються у неюрисдикційній формі.

На основі наших попередніх досліджень та ґрунтуючись на законодавчих нормах і наукових положеннях, вважаємо, що захист цивільного права та інтересу - це сукупність заходів різноманітного характеру, які застосовуються уповноваженими на те суб'єктами для відновлення, визнання порушеного права чи/та для відповідної компенсації у разі порушення, невизнання чи оспорювання суб'єктивного цивільного права, а також існування реальної загрози їх порушення щодо об'єкта права інтелектуальної власності. Це стосується і прав щодо НТІ.

Загалом, у «разі порушення цивільного права чи інтересу у потерпілої сторонни, виникає право на застосування конкретного засобу захисту, який залежить від виду порушення та від наявності чи відсутності між сторонами зобов'язальних правовідносин» [34, с. 125].

У цивілістичній науці слушно наголошується на тому, що способи захисту є засобами цивільно-правової відповідальності й іншими заходами захисту; способи захисту є цивільно-правовими санкціями, які поділяються на санкції майнового характеру (відповідальність) та санкції оперативного характеру (міри оперативного впливу [117, с. 76]). Це дозволяє зробити висновок, за яким спосіб захисту цивільного права та інтересу та міри відповідальності у цивільному праві співвідносяться як загальне та спеціальне.

Крім того, як відомо, охорона та захист прав може реалізовуватися особою самостійно, чи здійснюватися шляхом звернення до відповідних юрисдикційних органів. При цьому, у доктрині цивільного права, поняття «охорона» та «захист» можуть розумітися як тотожні поняття або як різні категорії. Підтримуємо другу позицію, за якої до загальної категорії «охорона» варто відносити і захист прав. Така думка є загальноновизнаною та підтримується Г. О. Ульяною, О. О. Штефан, О. П. Орлюк, І. Я. Бабецькою та багатьма іншими науковцями.

Як відзначають фахівці, зокрема Г. О. Ульянова, що «цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності ... полягає в застосуванні передбачених

чинним законодавством способів припинення порушення, відновлення порушених прав правоволодільців, притягнення порушників до відповідальності ...» [187, с. 277]. Такий підхід є відображенням загальної концепції, що має місце в цивільному праві щодо способів захисту з прив'язкою до відповідної сфери.

Схожий підхід простежуємо в посібнику із захисту прав інтелектуальної власності, де «під цивільно-правовим захистом прав інтелектуальної власності розуміють передбачені законом матеріально-правові заходи примусового характеру [61, с. 55; 44, с. 39; 186, с. 105; 187, с. 293]. Вважаємо, що це є абсолютно правильним та дозволяє застосовувати базові категорії цивілістики у спеціальних сферах.

Варто наголосити на важливості критеріїв поділу за формами захисту на групи, запропонованих О. Бігняком: способи, що використовуються при судовій формі захисту; способи адміністративної форми захисту; способи самозахисту [22, с. 47]. Погоджуємося з цим підходом повністю, адже обраний спосіб захисту завжди обумовлюватиме певну форму захисту і навпаки.

Звісно, підбір ефективного способу захисту здійснюється з урахуванням таких передумов як правова природа права, що захищається; зміст правовідносин та характер порушення; мета захисту тощо [22, с. 47; 12; 199, с. 129; 187, с. 295]. Наведене правило, безумовно, спрацьовує в сфері НТІ. Не варто забувати і про такий критерій як поєднані та непоєднані одночасно способи захисту [187, с. 299], а також проблему поєднання окремих способів захисту НТІ в межах однієї форми або ж різних форм захисту НТІ, що дозволить максимально ефективно захищати права на науково-технічну інформацію [126, с. 761].

Закріплення норм щодо захисту прав на НТІ, за загальним правилом, здійснюється у ієрархічній, системі, трьохрівневого характеру, розпочинаючи з положень ЦК України, та актів спеціального інформаційного законодавства та законодавства у сфері права інтелектуальної з проекцією, власне, на специфіку прав щодо НТІ [18, с. 144].

Охорона прав на НТІ здійснюється постійно та полягає у регулюванні правовідносин щодо НТІ, його вдосконаленні, контролі за дотриманням прав

тощо. Проте це не гарантує відсутності порушень чи загрози порушень прав на НТІ. У такому випадку потрібно використовувати найефективніші способи захисту прав.

Слід вказати, що оскільки НТІ містить у собі характеристики права інтелектуальної власності, особистого немайнового права, об'єкта інформаційного права, це безумовно впливатиме і на підбір способів захисту. Справді, оскільки НТІ є різноаспектним явищем у цивільному праві та має різні прояви, то й способи захисту будуть різнитися у залежності від того, про які саме порушення йдеться.

У підрозділі 2.1. цієї дисертації ми наголошували на тому, що інформація серед інших її проявів виступає немайновим благом, а тому спори, які виникають у цій сфері підлягають захисту як немайнові блага.

Загальновідомо, як з позицій законодавства, доктрини та практики застосування, що основних способами захисту цивільних прав у немайновій сфері виступають: відшкодування збитків (п. 8 ч. 2 ст. 16 ЦК України); відшкодування моральної (немайнової) шкоди (п. 9 ч. 2 ст. 16 ЦК України); грошова компенсація моральної шкоди за ст. 280 ЦК України.

У контексті розуміння інформації як немайнового блага мають місце у застосуванні також спеціальні способи захисту, а саме «право на відповідь, спростування недостовірної інформації; заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права» [106]. Безумовно, усі наведені загальні та спеціальні способи захисту підлягають застосуванню, коли йдеться про захист права на інформацію як блага.

Зупинимося також на способі захисту прав на інформацію як особистого блага (а, отже, і прав на НТІ), які припиняють триваюче порушення прав. Так, різновидом припинення дії, яка порушує право чи створює загрозу його порушення, визнають заборону поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (ст. 278 ЦК України). Даний спосіб захисту інформації, може бути використаним у випадку поширення будь-яких даних, які особа, якій належали права на інформацію не бажає поширювати.

Іншими словами, йдеться про поширення як достовірних відомостей, так і неправдивої інформації. [135, с. 94; 199, с. 130-131]. Тут слід наголосити, що іноді цього способу захисту прав на НТІ недостатньо, адже, коли НТІ поширена, то уже може бути завдана шкода особі, якій належить право на НТІ. У такому разі пріоритет у застосуванні має такий спосіб захисту як відшкодування збитків.

Проте права щодо НТІ дуже рідко порушуються в контексті її розуміння як особистого немайнового блага, зазвичай, у контексті інформаційних правопорушень або ж, якщо вона містить ознаки об'єкта права інтелектуальної власності, то, власне, у зв'язку із правопорушеннями у цій сфері.

Фахівці у даній сфері абсолютно слушно наголошують на потребі розмежування таких категорій справ як справи про захист гідності, честі та ділової репутації шляхом від справ, що пов'язані з інформаційним правом. Перші вирішуються шляхом спростування недостовірної інформації, другі - не слід вирішувати через спростування інформації, адже незважаючи на її правдивість, вона охороняється в якості конфіденційної Конституцією України та іншими законодавчими актами [124].

З наведеним баченням погоджуємося та наголошуємо на тому, що виходячи з контексту нашого дослідження, випливає висновок, що у разі, якщо НТІ містить, доприкладу, комерційну таємницю або ж ноу-хау, чи ж інші відомості, які за правовим режимом є конфіденційною інформацією, то такий спосіб захисту як її спростування не може бути застосовним.

У досліджуваній площині варто також наголосити на проблематиці так званих дифамаційних спорів, питання щодо яких активізувалася останнім часом як у доктрині, так і практиці. По суті під дифамацією слід розуміти поширення відомостей, які порочать честь, гідність та ділову репутацію потерпілого та не відповідають дійсності. Як слушно наголошують аналітики, сутність дифамаційного спору проявляється у «балансі між правом на захист честі, гідності й ділової репутації та правом на свободу слова і масової інформації» [106].

Аналогічна позиція висловлюється також у п. 4.1. Огляду судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах про захист гідності, честі та ділової репутації, де вказується, що у таких категоріях справ суд повинен розмежовувати відомості, які принижують честь та гідність особи, від думок, поглядів, критичних висловлювань, ідей, оцінок, висловлених у порядку реалізації конституційного права на свободу думки і слова [124]. З таким підходом до вирішення цього питання є сенс погодитися, від нього слід відштовхуватися незалежно від того, про який вид інформації йдеться, у тому числі і НТІ.

Таке твердження відображене також у наукових працях О. В. Кохановської, яка вказує, що усі особливості інформації такі як відокремленість, тиражованість, фізична невідчужуваність, відкритість, екземплярність за певних обставин можна застосовувати з метою окреслення сутності дифамації як специфічної інформації з метою пошуку оптимальних шляхів захисту осіб, що потерпають від цього негативного явища [96, с. 62].

У межах цього підрозділу варто зупинитися і на застосуванні тих способів захисту прав на НТІ на випадок, якщо вона містить ознаки об'єкта права інтелектуальної власності. Сьогодні спостерігається тенденція, відповідно до якої сфера захисту прав інтелектуальної власності характеризується широким вибором способів захисту порушеного права, що є абсолютно правильно, з огляду на специфіку об'єктів, які підпадають під регулювання цієї галузі.

Аналогічне правило стосується і НТІ, адже вона, як специфічний об'єкт цивільного права може одночасно виступати і об'єктом права інтелектуальної власності. З урахуванням вищенаведеного, а також норм ЗУ «Про науково-технічну інформацію» [160], а також профільних законодавчих актів у сфері інтелектуальної власності, НТІ потрібно розглядати в рамках комплексного інституту в частині захисту.

Проте, досліджуваний об'єкт має низку специфічних ознак, серед яких наголошуємо на важливості існування, використання НТІ для суспільства та її

комерційної цінності для автора. При цьому, інформація вважатиметься науково-технічною та підлягатиме захисту в разі додержання низки умов.

Оскільки НТІ може виступати результатом інтелектуальної праці, вона захищається як об'єкт права інтелектуальної власності з моменту створення, тобто з моменту її певної фіксації. Крім того, існує також можливість реєстрації результатів науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної та іншої науково-технічної діяльності, які містять НТІ. Для захисту НТІ як об'єкта права інтелектуальної власності права вона, звісно, має бути новою, також, як ми відзначали вище, НТІ як об'єкт захисту повинна характеризуватися ще і умовою оригінальності думок, ідей. Це, як вказують фахівці, «спрощує захист від плагіату, перефразувань, інших намагань обійти закон, поширювати псевдо досягнення» [69, с. 40-41].

У цьому сенсі дуже важливим для реалізації захисту НТІ як об'єкта права інтелектуальної власності, є діяльність правовласника, яка направлена на «виявлення, попередження незаконного привласнення результатів творчої діяльності, а також звернення за захистом до інших уповноважених органів, установ» [187, с. 293].

Далі зупинимося детальніше на характеристиці окремих найважливіших способів захисту прав на НТІ у досліджуваному контексті, зазначивши при цьому, що увагу надаємо саме заходам регулятивного характеру, що реалізуються у юрисдикційній формі.

Визнання права як способу захисту НТІ передбачено ч. 2 ст. 16 ЦК України, ч. 1 ст. 52 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» [146]. Застосування цього способу захисту є ефективним, коли невизначеність суб'єктивного права робить його використання неможливим чи ускладненим. Іншими словами, цей спосіб захисту застосовний, коли належне певній особі право не визнається, оспорується іншою особою, або у разі відсутності в правоволодільця документів, що засвідчують приналежність їй права [12]. Порухенням права на НТІ є ситуація, коли твір створено у співавторстві, а один чи кілька співавторів не визнають авторство позивача на твір [182, с. 129-130].

Так, якщо об'єкт авторського права, у якому міститься НТІ, був опублікований автором з використанням псевдоніму чи анонімно, для реалізації права на захист може знадобитися підтвердження у судовому порядку права авторства на твір. Визнання права авторства якраз виступає засобом усунення невизначеності у взаємовідносинах суб'єктів, створення умов для реалізації інших прав і запобігання дій з боку третіх осіб, що перешкоджають їх нормальному здійсненню [12; 61, с. 194].

Визнання права означає підтвердження існування законного права. Право на НТІ виникає в силу факту створення цієї інформації або на підставі договору, коли НТІ створена на замовлення [199, с. 129]. Крім того, під визнанням права як способу захисту в судовій практиці розуміється і визнання наявності або відсутності обов'язків у особи чи їх припинення, визнання втрати певного права особою, визнання наявності правовідносин тощо [12]. Цей спосіб захисту, як ми наголошували вище, може використовуватися «лише при захисті прав в юрисдикційній формі» [199, с. 129].

Наступний спосіб захисту передбачений ч. 2 ст. 16 ЦК України є припинення дії, яка порушує право. Тож способом захисту прав на НТІ є заборона дій, які порушують авторське право чи створюють загрозу їх порушення за ч. 1 ст. 52 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» [146].

Підтримуємо думку, що цей спосіб захисту авторського права сформульований не досить коректно, адже законом і так заборонено вчиняти дії, що порушують авторське право, проте він має свої плюси [182]. Даний спосіб захисту є превентивно-припиняючим, оскільки заборона дій може застосовуватися лише судом та стосуватися не лише дій, які є триваючим порушенням, а й дій, які несуть загрозу такого порушення [187, с. 302].

А припинення дії, яка порушує право, як спосіб захисту, є ефективною при захисті від триваючого порушення або ж триваючої дії, яка є загрозою порушення [199, с. 130]. Захист здійснюється шляхом покладення обов'язку припинити певну дію на особу, яка створює перешкоди в здійсненні суб'єктивного права. Зокрема, застосовується у справах за позовами про

неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності (ст.ст. 424, 432 ЦК) [12].

Прикладом порушення може бути поширення об'єкта права інтелектуальної власності без згоди особи, якій таке право належить, зокрема в мережі Інтернет. Так, у разі недоговірного використання такого об'єкта як НТІ, можна вимагати заборону його подальшого використання, та поєднувати цей спосіб із відшкодування збитків, яких він зазнала особа, у зв'язку з таким неправомірним використанням.

Прикладом реалізації даного способу захисту прав є використання таких спеціальних способів захисту, як накладення арешту на випуск твору вперше, заборона подальшого розповсюдження твору, заборона на використання перекладу або переробки тощо [61, с. 195].

Метою таких способів захисту є відновлення безперешкодного здійснення певним суб'єктом прав на НТІ, що може бути реалізовано шляхом примусу чи спонукання особи-порушника припинити дії, які порушують чи створюють загрозу порушення цього права, або для попередження таких дій. Фактично припинення дії, яка порушує право чи створює загрозу його порушення, усуває перешкоди реалізації такого права: саме триваюче порушення, триваюча дія, що спричиняє реальну загрозу порушення заважає нормальному використанню права, а не позбавляє його [137, с. 93-94; 199, с. 130].

Тут також потрібно врахувати існування винятків, коли певна інформація може бути поширена без згоди автора: якщо ця згода не потрібна в силу прямої вказівки закону. Наприклад, коли дана інформація (комерційна таємниця) поширюється для забезпечення захисту населення; у випадку правомірного використання авторського права.

Особа, якій належать право на НТІ, що містить ознаки об'єкта права інтелектуальної власності, може застосувати як спосіб захисту припинення підготовчих дій, спрямованих на порушення авторського права, який передбачений ч. 1 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [146].

Цей спосіб захисту відрізняється тим, що застосовується для недопущення «порушення» в стандартному розумінні права, проте в авторському праві ці підготовчі дії уже є своєрідним порушенням, що потребує спеціального способу захисту [199, с. 131]. Другою специфічною умовою застосування цього способу захисту є те, що реалізація підготовчих дій в обов'язковому порядку призведе до порушення прав на НТІ. Прикладом таких підготовчих дій може бути створення книги, збірника і т. п. видань, які включають НТІ без одержання дозволу використання такої інформації в правоволодільця. До розповсюдження видань незаконність використання НТІ не може бути доведена, оскільки не має складу правопорушення: сам факт створення видання – ще не порушення. Але якщо особа почне здійснювати дії для розповсюдження видань, наприклад, замовила (замовив) друк, поширення видання, то такі дії варто кваліфікувати як підготовчі дії, спрямовані на порушення права на НТІ [137, с. 95; 199, с. 131].

Відновлення становища, яке існувало до порушення права, передбачено п. 4 ст. 16, ст. 276 ЦК України [193] щодо особистого немайнового права та п. а, б абзацу 2 ч. 1 ст. 52 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» [146] полягає у втіленні різноманітних заходів, які передбачені чи не заборонені законом у разі порушення права для поновлення юридичної можливості суб'єкта права діяти в своїх інтересах. Даний спосіб захисту використовують при частковому або повному припиненні права на НТІ внаслідок порушення, при якому суб'єкт права втрачає можливість користуватися своїм правом, а вимога припинити дії (порушення) не відновить право на НТІ. Він може застосовуватися лише за можливості реального відновлення через усунення наслідків порушення [12; 137, с. 95-96; 199, с. 131-132].

Прикладом застосування даного способу захисту є вимога повернути об'єкт права інтелектуальної власності, що містить НТІ у редакцію, у разі внесення до нього змін при підготовці до опублікування даного об'єкта. Однак якщо об'єкт права інтелектуальної власності зі змінами, внесеними без згоди суб'єкта, якому належить право вже оприлюднений, став відомим невизначеному колу осіб, то відновлення становища, яке існувало до порушення права, в повному обсязі стає

неможливим [137, с. 95; 199, с. 131]. Погоджуємося, із тим, що поновленням права варто вважати і визнання недійсними свідоцтв про авторське право, запис у реєстрі [12].

Проблема застосування відновлення становища, яке існувало до порушення права, викликана абстрактністю формулювання цього способу захисту, багатоаспектністю його правової природи, оскільки предметом спору не є вимога «відновити становище», а вимога реалізації конкретних дій, що відновлюють становище. У разі, коли суб'єкт звернення не уточнить вимогу, то спосіб захисту може виявитися неефективним, чи навіть бути визнаним неналежним [93, с. 283].

Спеціальним способом захисту прав на НТІ у контексті її розуміння як об'єкта права інтелектуальної власності є зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності» [193, 146].

У цьому контексті зупинимося на практичних проблемах щодо призупинення митних процедур. Використання терміну «зупинення/призупинення» говорить про тимчасовий характер такого заходу та спрямованість на захист права інтелектуальної власності. Це дає підстави науковцям вважати, що основною функцією даного заходу є не відновлювальна, а забезпечувальна, а тому він за своєю правовою природою є забезпеченням позову, а не окремим способом захисту, що приводить до захисту права, має остаточний і постійний характер [93, с. 383-384]. З таким підходом щодо подвійної правової природи заходу ми погоджуємося.

Крім того, у разі виявлення ознак порушення прав інтелектуальної власності за ст. 399 Митного кодексу України призупиняється митне оформлення на 10 днів. Зупинення ж митного оформлення можливе лише в разі прийняття такого рішення судом, проте якщо його прийнято не буде, митне оформлення продовжується в звичайному порядку [93, с. 386-387].

Для захисту прав на НТІ, що має ознаки об'єкта права інтелектуальної власності важливу роль відіграє публікація в ЗМІ відомостей про порушення авторського права і судових рішень щодо цих порушень п. є) абз. 2 ч. 1 ст. 52

Закону України «Про авторське право і суміжні права» [146] та п. 6 ч. 2 ст. 432 ЦК України [193]. Даний спосіб, вважаємо, виконує не тільки інформаційну функцію, але і виховну, а тому така публікація може захистити порушене, невизнане, оспорюване право [137, с. 100; 199, с. 137-138].

Втім відсутність закріпленого законом порядку такої публікації залишає декілька питань. Доприкладу, в скількох ЗМІ повинна бути здійснена публікація, адже важливо, щоб вона покривала територію, на якій здійснено порушення. Під питанням є і обсяг тексту судового рішення, що має публікуватися. З цього приводу А. С. Штефан вважає, що публікуватися повинен весь текст судового рішення [137, с. 101; 199, с. 138-139].

Проте, на нашу думку, враховуючи формулювання ст. 432 ЦК України публікація «... змісту судового рішення щодо такого порушення» має полягати у відображенні змісту (суті) рішення. При цьому погоджуємося, що обсяг публікації судового рішення визначається на розсуд суду і повинен визначатися у рішенні. Окремим невирішеним питанням є і строк такої публікації. Тут слід вказати, що судова практика пропонує зобов'язати відповідача опублікувати судові рішення, інформацію про порушення права не пізніше, ніж один місяць з дня набрання судовим рішенням законної сили за аналогією до спростування недостовірної інформації [137, с. 101; 199, с. 138-139]. Очевидно, до такого строку і варто прив'язуватися у даних питаннях.

Таким чином, при прийнятті рішення щодо опублікування в ЗМІ відомостей про порушення права інтелектуальної власності та змісту судового рішення суд в резолютивній частині має зазначати: певний спосіб повідомлення; обсяг рішення, що має бути повідомленим; строк здійснення публікації; особу, яка зобов'язана сформулювати текст повідомлення [187, с. 299]. У цьому й полягає правовий механізм втілення досліджуваного способу прав на НТІ у життя.

Крім наведених, можна використати й наступні способи захисту прав на НТІ: встановлення факту недостовірності інформації, поширеної невідомою особою; відкликання документа, прийнятого (виданого) юридичною особою, який містить недостовірну інформацію.

Варто вказати, що законодавством передбачені способи захисту прав на НТІ, що є уточнюючими по відношенню до загальних. Так, визнання права (авторства) та поновлення авторських прав можливе зокрема шляхом зазначення належним чином імені автора на творі та його примірниках, за будь-якого публічного використання твору.

Коли ж йдеться про припинення порушення, заборона дій, що порушують право, то останні відображаються в забороні під час публічного використання твору згадувати ім'я автора, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом [193].

З огляду на характерну різноаспектність НТІ та у контексті її розуміння і як особистого немайнового блага і як об'єкта права інтелектуальної власності, пропонуємо додати до ч. 2 ст. 5 ЗУ «Про науково-технічну інформацію» наступний абзац:

«Відкрита науково-технічна інформація яка містить ознаки об'єкта інтелектуальної власності може одержуватися, зберігатися, використовуватися і поширюватися лише з додержанням особистих немайнових та майнових прав суб'єкта права інтелектуальної власності, іншої уповноваженої особи відповідно до законодавства».

Продовжуючи розвивати проблематику щодо способів захисту НТІ, розглянемо ті способи, які застосовується, коли НТІ виступає предметом правочинів. У такому разі застосовуються способи захисту прав сторін правочину (договору) Основним способом захисту тут, звісно, виступає визнання правочину недійсним, що передбачений ч. 2 ст. 16 ЦК України, а також ст. ст. 215-236 Кодексу. Його використовують, коли потрібно відновити становище, яке існувало до укладення правочину з порушенням необхідних для чинності умов.

Метою визнання правочину недійсним є застосування наслідків його недійсності, реституції, а також відшкодування збитків або/та моральної шкоди [12]. По суті даним способом захисту особи намагається позбутися такого юридичного факту як правочин.

Даний спосіб захисту є застосовним, у разі визнання недійсними договорів, якими опосередковується використання прав на НТІ.

Проблемним питанням застосування даного способу захисту є його використання для ухилення від виконання зобов'язання за договором. Тому незрозумілою, як зауважується у літературі є непослідовність в потребі доведення підстав для задоволення вимог: для визнання недійсними рішень, які є однотипними з правочинами, суди вимагають доведення позивачем порушення права даним рішенням, а в разі оспорювання правочину доведення даного факту упускається [93, с. 278]. Вважаємо, що дана обставина повинна бути доведена для задоволення позову і при використанні даного способу захисту прав на НТІ.

Однією із можливостей при визнанні договору недійсним є вимога про реституцію. Це зобов'язання кожної із сторін у разі недійсності правочину повернути другій у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а в разі неможливості такого повернення, зокрема тоді, коли одержане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі, – відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування [12].

Враховуючи специфіку НТІ натуральна реституція не може застосовуватися для усунення наслідків порушення зобов'язання щодо договорів про створення, передачу НТІ, якщо дана інформація уже була отримана замовником, поширена тощо. Лише грошові, аналогічні зустрічні зобов'язання за даними договорами можуть бути захищені так, але ця сфера виходить за рамки даного дослідження.

Ефективність даного способу захисту обумовлюється у тому разі, коли договір щодо НТІ має дефекти дійсності, тобто у разі недотримання умов його дійсності (ст. 203 ЦК України).

Суміжним із даним способом захисту є визнання договору щодо НТІ неукладеним. Такий спосіб є ефективним у разі відсутності домовленості щодо його істотних умов. Так, у розділі 2 ми досліджували, що такі умови як предмет, ціна та строк є істотними умовами договорів на проведення інформаційних та

патентних пошуків. Отже, у разі непогодження сторонами хоча б однієї із наведених умов є підстави для визнання цих договорів неукладеним.

Можливим є також застосування такого способу захисту як визнання договору щодо НТІ дійсним. Даний спосіб буде ефективним у ситуації, коли однією з умов його дійсності, доприкладу, є письмова форма, проте її не було дотримано. Одночасно сторони договору підтверджують факт погодження істотних умов договору, наявність усної домовленості та вчинення певних дії щодо її виконання.

У контексті договірного регулювання відносин щодо НТІ варто наголосити на можливості застосування такого способу захисту як примусове виконання обов'язку в натурі, який передбачений п. 5 ч. 2 ст. 16 ЦК України.

У разі існування порушення прав у сфері конкретного правовідношення щодо НТІ можливим є також використання такого способу захисту як зміна правовідношення чи його припинення у разі невиконання чи неналежного виконання обов'язків за ним, зловживання правом тощо. Його метою є припинення порушення на майбутнє або усунути загрозу його порушення [12].

Прикладом даного способу захисту є вимога розірвати (змінити) договір, об'єктом якого є НТІ. Причому рішення про зміну договору як спосіб захисту прав є винятковим випадком за ч. 4 ст. 652 ЦК України [12].

Проблемним питанням при використанні даних способів захисту є саме трактування та застосування оціночних понять, зокрема умов, підстав їх застосування. Крім того, не варто зміщувати категорії «відмова» від договору та «розірвання» договору, що часто має місце як у правозастосовній практиці, так доктрині.

Крім наведених юрисдикційних способів важливо зосередити увагу і на застосуванні заходів цивільно-правової відповідальності. Не розвиваючи рівень дискусії з приводу трактування поняття цивільно-правова відповідальність та її підстави, зауважимо лише, що повністю погоджуємося із твердженням В. А. Васильєвої, що єдиною підставою застосування заходів відповідальності у приватному праві є факт порушення суб'єктивного цивільного права особи [30].

При цьому наголошуємо також на можливості поєднання різних форм цивільно-правової відповідальності в межах одного порушення суб'єктивного цивільного права особи щодо НТІ.

Так, загальним способом захисту прав є відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. Даний спосіб захисту передбачений п. 8 ч. 2 ст. 16 ЦК України та спеціальними законами у сфері права інтелектуальної власності і полягає у відновленні майнового стану постраждалої особи, тобто у виконанні компенсаційної функції цивільного права.

Варто відзначити, що у ЗУ «Про науково-технічну інформацію», на жаль, не міститься норм щодо спеціальних способів захисту НТІ, але такий спосіб захисту як відшкодування збитків зазначений також у рамках цього профільного закону.

Зупинимося детальніше на деяких питаннях застосування способів відшкодування майнової шкоди. За ст. 22 ЦК України до збитків відносяться реальні збитки та упущена вигода, що відшкодовуються у повному розмірі, якщо інше не передбачено договором/законом. [137, с. 96]. З аналізу практики можна стверджувати, що найчастіше особа при порушенні прав на НТІ зазнає збитків саме у вигляді упущеної вигоди, проте у зв'язку із труднощами, що мають місце із доказами, часто замість відшкодування збитків обирає в якості способу виплату компенсації [142, с. 44].

Звісно, що виплата компенсації також спрямована на відновлення майнового становища особи, проте досить часто не в повній мірі, а використовується в основному через спрощеність процедури доказування потреби стягнення певної суми, адже доведенню підлягає лише факт порушення права на НТІ (наприклад, шляхом незаконного використання певною особою; [137, с. 102-103; 199, с. 135].

Крім зазначених форм цивільно-правової відповідальності застосовують також відшкодування моральної (немайнової) шкоди, що передбачено п. 9 ст. 16 ЦК України. Визначається даний спосіб захисту і у ст. 31 ЗУ «Про інформацію» [159], де вказується, що у разі, «якщо порушенням права на свободу інформації

особі завдано матеріальної чи моральної шкоди, вона має право на її відшкодування за рішенням суду» [159].

У цьому зв'язку варто вказати, що судова практика останніх років виходить з того, що навіть якщо у Законі чи договорі не визначено даного способу захисту, то тут повинна спрацьовувати ст. 23 ЦК України [101, с. 122]. З таким підходом щодо застосування загальних положень ЦК України про моральну шкоду ми погоджуємося, адже раніше такий спосіб захисту як матеріальна компенсація моральної шкоди застосовувався виключно у разі, якщо він прописаний актами чинного законодавства чи пунктами договору, що суттєво ускладнювало можливості щодо застосування цього способу захисту.

Основним проблемним питанням практичного характеру є визначення розміру такого відшкодування. Тут слід визнати, що дане питання є досі відкритим, оскільки немає чітких критеріїв обрахунку завданої шкоди та розмірів відшкодування [12]. Тут має значення доказова база, суть порушення та, звісно, принципи цивільного права.

Так, за ч. 3 ст. 23 ЦК України розмір грошової компенсації немайнової шкоди визначається судом з урахуванням усіх обставин, які мають істотне значення, виходячи з вимог розумності і справедливості. При цьому для розуміння тяжкості порушення в цілому суд має враховувати його суть та інші негативні наслідки у їх кількісній та якісній характеристиці [62, с. 57; 137, с. 100; 199, с. 137]. Також погоджуємося, що доцільно було б визначити мінімальний розмір відшкодування моральної шкоди, а також певну методику його обрахунку [12], що спростило б у реалізації величезну кількість питань, що виникають з цього приводу у судовій практиці.

Питання доказування наявності і розміру моральної шкоди завжди є проблемним питанням для позивача, адже потрібно довести: факт належності прав щодо НТІ; факт порушення саме відповідачем та його вину; факт завдання позивачу моральної шкоди; причинно-наслідковий зв'язок між порушенням, вчиненим відповідачем та наслідками. Так, статистика свідчить про «переважну

відмову чи лише часткове задоволення вимог про відшкодування моральної шкоди у спорах, що виникають у цій сфері» [182].

У спорах щодо поширення НТІ слід мати на увазі також сукупність таких обставин: а) поширення інформації, у будь-який спосіб; б) поширена інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи та за своїм змістом належить до НТІ; поширення НТІ порушує суб'єктивні цивільні права особи, яка має права щодо неї.

У цьому контексті погоджуємося із думками тих фахівців, які наголошують, що встановити єдині критерії розрахунку моральної шкоди неможливо для кожної ситуації, оскільки особливості психіки людини обумовлюють індивідуальну оцінку одних і тих самих подій [137, с. 99; 199, с. 137]. Звісно, у такому твердженні є раціональний зміст.

З огляду на наведені аргументи, вважаємо, що може йтися тільки про прийняття типової методики оцінки завданої моральної шкоди. Звісно, ми розуміємо, що така методика буде ґрунтуватися певною мірою на оціночних поняттях та категоріях, але у ній відображається спроба певної конкретики у цих питаннях.

Особливо складним є захист прав щодо інформації, що поширена у мережі Інтернет. Так, у одній із справ Верховний Суд наголошує на тому, що «позивачем не надано жодних доказів того, що редакція газети є реєстрантом (власником) доменного імені та/або власником домену. Крім того, позивачем не надано жодних доказів розміщення відповідачами спірної інформації у соціальній мережі Facebook, про спростування якої він просить» [124].

Ще одним загальним способом захисту, який може використовуватися для захисту прав на НТІ є «визнання незаконними рішення, дії чи бездіяльність органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб» [193].

Вважаємо, що даний спосіб буде ефективним в разі порушення, невизнання прав на НТІ в сфері дозвільної діяльності, при отриманні доступу до НТІ під час виконання посадовими, службовими особами їх обов'язків, невиконання такими

особами їхніх зобов'язань щодо вчинення певних дій чи утримання від них, прийнятті НПА, який порушує права особи на НТІ тощо. Іншими словами, йдеться про прийняття незаконних рішень, вчиненні незаконних дій/бездіяльності зазначених органів [12], їх посадових та службових осіб. Особливістю є також відсутність вини у складі даного цивільного правопорушення.

Фактично судом встановлюється невідповідність рішення, дії чи бездіяльності вимогам закону чи іншим правовим актам, наприклад, рішення прийняте не уповноваженим на це органом, та/або право на НТІ порушується таким рішенням, дією чи бездіяльністю [12].

Варто також використовувати заходи, які передбачені окремими положеннями щодо захисту НТІ. Так, до таких заходів можна віднести «заборону поширення НТІ;

Крім того, варто наголосити, що відносини виробників і споживачів НТІ (за ст. 16 ЗУ «Про науково-технічну інформацію» [160]) дають підставу використовувати способи захисту передбачені для захисту прав споживачів. Наприклад, споживач НТІ може вимагати «пропорційного зменшення ціни, безоплатного усунення недоліків в розумний строк, відшкодування витрат на усунення недоліків товару, розірвання договору та повернення сплаченої грошової суми» [160].

У тому разі, якщо НТІ за правовим режимом є інформацією з обмеженим доступом (державною чи комерційною таємницею) на НТІ будуть поширюватися норми та способи захисту, які регулюють охорону, захист інформації з обмеженим доступом, що виходить за рамки нашого дослідження.

При цьому, як зазначається в ЗУ «Про інформацію» [159], якщо суд встановить, що ця інформація є суспільно необхідною, то це виступає підставою звільнення від відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом суб'єктами інформаційних відносин.

Специфічними випадками, що викликають певні проблеми в практиці, є використання позивачем способів захисту, не передбачених ні законом, ні

договором. Як ми відзначали вище, у цьому доречним є посилання на принципи цивільного права. Так, при розгляді однієї із справ суд вказав, що відмовляє у задоволенні позову про встановлення факту використання твору внаслідок невідповідності способу захисту вимогам закону [171]. У рішенні вказано, що «законодавством не передбачено такого способу захисту порушеного права як встановлення факту використання твору».

Проте, на нашу думку, основна причина відмови повинна була полягати саме у невідповідності позовній вимозі предмету позову, характеру порушення, а також тій обставині, що прийняття такого рішення не дозволить захистити в повній мірі права автора чи іншої уповноваженої особи. Адже, встановлення факту неправомірного використання твору (в даному випадку технічних умов) являється лише встановленням факту порушення та є однією із підстав для застосування певного способу захисту, а не окремим способом захисту [171].

Проблемою є також те, що часто пред'явлені вимоги не можуть бути задоволені взагалі. Прикладом є поданий позов про заборону здійснювати відтворення ідеї, яка відображена у науковому творі та розірвання договору про надання послуг. Суд серед аргументів для відмови у задоволенні позову назвав відсутність ідеї серед об'єктів захисту НТІ, авторського права в цілому [138].

Цікавим випадком варто назвати і наступний [173]: позивач звернувся до суду з позовом про визнання позивача співавтором твору; визнання відповідача таким, що не є автором назви твору наукового характеру, авторське право на який засвідчується свідоцтвом; визнання недійсним вказаного свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір. Задовольняючи позовні вимоги щодо співавторства позивача на твір станом на 02.08.1978 р., суд зазначив, що цим же поновлено права позивача і встановлено, що відповідач не є автором чи співавтором даного твору в цілому, а значить і його назви.

З огляду на зазначене, правової підстави для задоволення позову про визнання відповідача таким, що не є автором назви літературного твору наукового характеру, авторське право на який засвідчується свідоцтвом про

реєстрацію авторського права, додаткового застереження не потребує [173]. З таким підходом щодо пріоритетності позовів у цій сфері погоджуємося.

Хочеться також представити позитивно вирішену справу за позовом про визнання недійсним патенту на корисну модель «спосіб рекламування товарів та послуг» від 10.08.2007 року, та за зустрічним про визнання недійсним та скасування рішення Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України про реєстрацію авторського права на твір та про визнання недійсним, скасування свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір [172]. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір " було видано 2005 р., а у 2012 р. позивач дізнався про існування у відповідача деклараційного патенту на корисну модель, внаслідок чого, позивач вказує, що опис даної корисної моделі співпадає з твором, свідоцтво про авторське право на який було видано раніше патент, а, отже, останній не відповідає умові новизни, не є патентоздатним, порушує право позивача. Відповідач для підтвердження своєї позиції вказує на відсутність доказів загальнодоступності твору, а також на те, що ідеї не захищаються нормами авторського права [172].

Для вирішення питання патентоздатності було проведено експертизу, за результатами якої було встановлено, що корисна модель не відповідає умові патентоздатності «новизна». З урахуванням цього, суд задовольнив позов, а у задоволенні зустрічних позовних вимог відмовив [172].

Хочеться наголосити на важливості доведення загальнодоступності інформації при оскарженні патентоздатності, зокрема умови «новизни», оскільки відсутність доказової бази з даного питання спричинить відмову у задоволенні позову про визнання недійсним патенту на корисну модель.

3.2. Форми захисту прав на науково-технічну інформацію.

Розкривши основні підходи щодо розуміння способів захисту науково-технічної інформації, перейдемо до питання щодо форм захисту цього різновиду інформації як основи прогресу, важливого об'єкта правовідносин, що потребує

визначеності не тільки щодо матеріально-правових способів захисту, а й процедурних моментів їх (способів) застосування.

На сьогодні, питання щодо форм захисту НТІ як об'єкта цивільних правовідносин права є регламентованим по суті лише загальними процедурними нормами щодо форм захисту, спеціальні ж норми в частині механізму захисту ще сформовані не у повній мірі.

Варто відзначити, що останніми роками зроблено численні вдалі спроби щодо розробки концептуального бачення інституту форм захисту суб'єктивного цивільного права та інтересу, що обумовлено потребою подальшого розмежування та удосконалення юрисдикційної та неюрисдикційної форм захисту, активним використанням альтернативних форм захисту суб'єктивних цивільних прав, європейськими тенденціями, що мають місце у досліджуваній сфері відносин, а також потребою в ефективно діючій системі органів захисту.

З огляду на зазначене, у межах цього підрозділу слід проаналізувати форми та порядки захисту прав щодо НТІ з тим, щоб з урахуванням практики, запропонувати дієвий механізм захисту прав на таку інформацію. Також потрібно переглянути необхідність в правовому закріпленні спеціальних форм захисту в рамках ЗУ «Про науково-технічну інформацію», визначити переваги та недоліки різних процедур, що належать до тієї чи іншої форми захисту, а також, на основі проведеного аналізу, запропонувати можливе вдосконалення правового регулювання у досліджуваній сфері.

Розпочинаючи аналіз відповідних форм захисту прав щодо НТІ, вважаємо за необхідне представити наше розуміння поняття форми захисту науково-технічної інформації, що можна встановити лише після співвідношення понять «охорона» та «захист» суб'єктивних прав; а також проаналізувати різні трактування поняття «форма захисту» прав.

Так, у контексті співвідношення понять охорона та захист суб'єктивного права у наукових колах в основу виділяється два основних підходи: 1) охорона та захист відображають одне і те ж поняття; 2) охорона та захист є різними категоріями, де охорона включає в себе захист. Поділяємо другу думку, за якою

дані терміни відображають не ідентичні, а суміжні конструкції, де охорона суб'єктивного права вміщає в себе його захист. Таку ж позицію підтримують Г.О. Ульянова, О.П. Орлюк, О.О. Штефан, І.Я. Бабецька та багато інших науковців. У аргументації різного змісту даних категорій, сприймаємо підхід, відповідно до якого різниця між поняттям охорони та захисту права полягає в тому, що «охорона прав спрямована на забезпечення підстав набуття цивільних прав, тоді як під захистом права розуміють конкретні дії, спрямовані на поновлення порушеного чи оскарженого права» [105, с. 63]. Власне, І. Я. Бабецька наголошує на тому, що охорона прав та свобод відбувається постійно, а їх захист можливий за умови виникнення відповідної на те підстави [14].

Я.В. П'янова трактує поняття охорони через її превентивну та забезпечувальну функцію щодо суб'єктивного цивільного права, а захист через функцію компенсаційно-відновлювального характеру, які застосовуються у випадку порушення суб'єктивних прав [125].

Поділяючи цей підхід та вказуючи, що така позиція уже є усталеною, Г. О. Ульянова деталізує визначення даних понять уже в аспекті права інтелектуальної власності, вказуючи, що основне призначення охорони прав інтелектуальної власності полягає у нормативно-правовому та організаційному забезпеченні розвитку інтелектуальних відносин, а захист проявляється через систему правових засобів спеціально уповноважених державних органів для захисту суб'єктивних прав на об'єкти інтелектуальної власності» [187]. З таким підходом повністю згодні.

У досліджуваному контексті варто наголосити, що у сучасній цивілістиці має місце також інтегральний підхід, відповідно до якого захист прав розглядають «як діяльність, як систему заходів та як процес» [136]. При цьому саме поняття «захист цивільних прав» розуміється як «акт протидії порушенню суб'єктивного права, який опосередковується діями уповноваженої особи або діяльністю органів, уповноважених здійснювати правовий захист, що скеровані на забезпечення недоторканості суб'єктивного цивільного права» [136]. Очевидно, що такий підхід має зміст, адже поняття захисту – категорія

комплексна, і її можна сприймати виключно у її розумінні як конструкції матеріального права (у контексті способу захисту), так і процесуального права (у контексті форм захисту).

Отже, захистом науково-технічної інформації є сукупність заходів, що застосовується особою самостійно чи за допомогою компетентного органу для відновлення порушеного права, його визнання та/чи для компенсації у разі порушення, невизнання чи оспорювання прав на оригінальну науково-технічну інформацію, а також існування реальної загрози їх порушення [16, с. 6-7].

Відповідний спосіб захисту традиційно реалізується у певній формі, визначеній законом. При цьому, як вказується у доктрині права, поняття «форма захисту» не зустрічається у законодавстві, а підміняється термінами «порядок захисту» [22]. З огляду на це, важливо зрозуміти, що ж таке «форма захисту». В. В. Бутнев під формою захисту розуміє «комплекс погоджених організаційних заходів щодо захисту суб'єктивних прав, що протікають у рамках єдиного правового режиму» [26, с. 17]. Це визначення надто в загальних рисах характеризує сутність форм захисту.

У сучасній доктрині приватного права слушно вказується, що термін «форма правового захисту» характеризується такими особливостями:

- 1) виступає складовою інституту захисту;
- 2) носить охоронну правову природу;
- 3) залежить від матеріально-правової вимоги,
- 4) опосередковується певним процесуальним (процедурним) порядком, визначеним нормами матеріального та процесуального права [23, с. 9].

Наведені риси досліджуваного поняття вказують, на те, що категорія форма захисту є важливим елементом інституту захисту загалом, носить в своїй основі охоронну складову, опосередковується відповідним способом захисту та визначається нормами процесуального законодавства.

При цьому форми правового захисту, як слушно наголошується у доктрині приватного права варто поділяти на юрисдикційні та неюрисдикційні. Крім того має місце поділ форм захисту на відповідні порядки, які своєю чергою

поділяються на загальний, спеціальний та виключний [23, с. 9]. Це загальноприйнятий підхід щодо структури форми захисту.

Такий підхід є конкретизуючим в частині розуміння даного поняття, поширеним [126] і ми будемо брати його основу в частині дослідження форм захисту НТІ.

Загалом доктрина цивільного права застосовує вищенаведений підхід, проте в наукових колах не існує єдиного погляду на місце альтернативних способів захисту в цій системі, хоча їх загалом включають у структуру вищенаведених форм.

Доприкладу, Г. О. Ульянова зазначає, що є можливим використання інших форм захисту, зокрема «захист за допомогою творчих чи правозахисних громадських організацій, вказуючи на ефективність застосування таких альтернативних способів захисту: третейське судочинство, арбітраж, процедура примирення та експертне вирішення» [187].

Фактично цим автор визначає їх як самостійну форму захисту. При цьому арбітраж відноситься до загального захисту юрисдикційної форми, а захист за участю творчих спілок, ОКУ, а також медіаційні процедури до неюрисдикційної форми захисту.

З цього приводу хочемо зауважити, що арбітраж не виступає структурною частиною судової системи, а під час захисту за участю творчих спілок, ОКУ чи медіаторів здійснюється шляхом залучення незаінтересованої в суті спору сторони, що суперечить загальноприйнятому розумінню неюрисдикційної форми захисту.

Вважаємо, що виділення альтернативних способів захисту прав як окремої форми, чи як окремих самостійних форм захисту, суперечить критерію класифікації – за специфікою суб'єкта, що застосовує той чи інший спосіб захисту. Тому їх як окремі процедури варто відносити до тієї чи іншої форми захисту на рівні з іншими порядками, специфічними процедурами захисту.

Безумовно, форма захисту прав щодо НТІ залежить від обраного способу захисту. Так, доприкладу, самозахист може реалізовуватися

виключно у неюрисдикційній формі, хоча варто наголосити, що такий спосіб захисту нечасто використовується при захисті прав щодо НТІ.

Коли ж йдеться про захист прав сторін договору, предметом яких виступає НТІ, то форма захисту залежатиме від суті вимоги. Так у разі, коли йдеться про відмову від договору на пошук НТІ, то у даному разі матиме місце неюрисдикційна форма захисту, у разі визнання договору щодо НТІ недійсним - матиме місце юрисдикційна форма захисту. Потребують юрисдикційної форми захисту також інші способи захисту регулятивного характеру, у томі числі міри цивільно-правової відповідальності.

Далі перейдемо до характеристики форм захисту НТІ. Розпочнемо із неюрисдикційної форми захисту, її поняття та складових. Так, на думку Г. М. Грабовської, неюрисдикційна форма передбачає захист права «своїми силами, без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів» [44]. Це найбільш поширений підхід, з яким погоджується більшість науковців.

Загалом погоджуючись із вищезазначеним підходом, вважаємо за доцільне до неюрисдикційної форми захисту включати не лише дії, а й бездіяльність, у якій можуть відобразитися міри оперативного впливу у вигляді відмови від виконання певних зобов'язань. До неюрисдикційної форми захисту варто віднести самозахист (включаючи можливість використання заходів оперативного впливу), переговори та претензійний порядок захисту.

Відмінним від інших неюрисдикційних форм є те, що самозахист використовується особою самостійно, у той час переговори і претензійний порядок передбачає залучення іншої сторони конфлікту. При цьому сюди, на нашу думку, не можна віднести медіацію, звернення до творчих чи інших спілок, як це пропонують зробити О. В. Іванюк та І. Л. Литвинчук [67], оскільки до захисту долучатиметься третя сторона, яка не є представником ні володільця прав та інтересів на інформацію, ні особи, яка не визнає, порушує, оспорує такі права, інтереси чи створює загрозу порушення.

Базовою складовою неюрисдикційної форми захисту є самозахист, право на що передбачено ст. 55 Конституцією України та ст. 19 ЦК України.

Аналіз цих статей дозволяє встановити, що самозахист: 1) проявляється як в діях фактичного чи юридичного характеру [187], так і в бездіяльності; 2) обумовлюється порушенням права (інтересу) [197] права чи інтересу [126]; мета - запобігання чи припинення порушення, ліквідація його наслідків [187]; відображається в таких способах, які безпосередньо не визначені законом, проте не суперечать моральним засадам суспільства. Це основні риси, що характеризують самозахист.

Варто також вказати, що у юридичній літературі поняття самозахисту розуміють у широкому значенні як будь-які дії правомочної особи, пов'язані із захистом суб'єктивного права від порушення [187]. Проте, вважаємо, що поширювальне тлумачення даного поняття недоцільне, оскільки спричиняє низку питань щодо розмежування самозахисту як окремого порядку неюрисдикційної форми захисту з іншими. Можна навести такі приклади самозахисту: відмова здійснити певні дії, що не передбачені укладеним договором, або відмова від договору, відмова від підписання договору, який порушує права однієї із сторін чи технічні засоби захисту об'єкту (технічні перешкоди для копіювання творів, розміщених на електронних ресурсах) [70].

Фактично серед прикладів самозахисту наводяться заходи оперативного впливу. Підтримуємо думку, що заходи оперативного впливу складають специфічну групу способів захисту в межах самозахисту. Так, Р. В. Гринько виділив спільні ознаки заходів оперативного впливу та способів самозахисту [46], наголошуючи на тому, що заходи оперативного впливу «виступають мірами самозахисту, що реалізуються у неюрисдикційній формі організаційного характеру, що встановлюються законом або договором [46].

Правильно організований самозахист часто є ефективним, незатратним, порівняно з процедурами юрисдикційної форми захисту, повністю контролюється суб'єктом, якому належить НТІ, проте все ж коли потрібні для захисту прав дії/бездіяльність іншої особи – порушника, самозахист рідко приносить потрібний результат. Також, під час реалізації самозахисту існує

небезпека виходу за передбачені законодавством межі, вчинення неправомірних дій з боку суб'єкта що захищається [120].

Набуває поширення така неюрисдикційна форма захисту як переговори. Даний механізм працює таким чином, що сторони спору комунікують між собою з метою його вирішення без залучення інших осіб, повністю контролюючи процес розв'язання конфліктної ситуації. Якщо характеризувати позитиви та недоліки даного різновиду неюрисдикційної форми захисту, то серед позитивів варто назвати простоту у реалізації та доступність переговорів, економний у часті та коштах, носить конфіденційний характер [147].

Серед недоліків фахівці виділяють відкриті можливості для різного роду маніпуляцій або ж затягування даного процесу, відсутність особи, яка контролює хід вирішення спору, можливий варіант недосягнення згоди, або ж формальна згода [147], у зв'язку з чим можуть закінчитися строки позовної давності без очікуваного результату, що ускладнить подальшу процедуру захисту. Слід вказати, що в контексті захисту прав на НТІ переговори застосовуються нечасто.

До неюрисдикційної форми захисту прав на НТІ варто віднести і претензійний порядок, який за слушним застереженням фахівців останнім часом певною мірою призабувається, що є безпідставним. [187].

Одночасно варто наголосити на слушності застереження, щодо недоцільності ототожнення понять «досудове» та «альтернативне», адже як аргументовано наголошується фахівцями, «досудове» врегулювання спорів – «це спеціально визначена у законі процедура, яка є передумовою звернення до суду з вимогою про вирішення спору по суті. Виходячи з історичної ретроспективи, можна припустити, що це буде, як правило, застосування так званого претензійного порядку» [188].

Суть урегулювання спору у такий спосіб зводиться до того, що особа, чії права дійсно чи уявно порушені чи оспорюються, у нормативно встановлений строк у писемній формі доводить свої вимоги з долученням відповідних документів до відома другої сторони. Остання, розглянувши заяву, повинна в

певний строк або задовольнити претензію, або надіслати вмотивовану відмову [29].

Справді, сьогодні у всьому світі приділяється велика увага саморегуляційним примирним процедурам, які прискорюють реалізацію права на захист, а також розвантажують адміністративні і судові органи від значної частини справ. У разі наявності беззаперечних доказів порушення прав на науково-технічну інформацію такий захист є доцільним і ефективним [187].

У разі, коли використання неюрисдикційної форми захисту не дало бажаного результату, доцільним є звернення за захистом в порядку юрисдикційної форми захисту, до характеристики якої перейдемо далі.

Щодо розуміння юрисдикційної форми захисту склалася доволі однозначна позиція науковців, зокрема і цивілістів, проте вважаємо, що варто наголосити на окремих аспектах. Так, важливо відзначити, що юрисдикційна форма здійснюється через відповідні органи застосуванням процесуальних норм. Іншими словами, як слушно наголошує І. М. Ваганова, форма захисту пов'язується із процесуальною діяльністю уповноважених на її здійснення суб'єктів та «об'єднує в собі ряд дій організаційного характеру (процедурного або процесуального), що реалізуються в межах єдиного правового режиму» [27, с. 94; с. 96].

Схожий підхід поняття юрисдикційної форми відстоює Г. О. Ульянова, вказуючи, що юрисдикційна форма захисту передбачає звернення автора за захистом прав інтелектуальної власності до органів державної влади [187]. Це вузький підхід до розуміння поняття «юрисдикційна форма», що пов'язується виключно із діяльністю уповноважених органів державної влади.

Одночасно, має місце також широкий підхід до досліджуваного поняття, за яким, як наголошується у доктрині права, зміст юрисдикційної форми захисту складає діяльність не тільки державних, а й недержавних органів та інституцій [126]. Такий підхід нами сприймається. Крім того, вважаємо, що оскільки виділяють дві форми захисту і перша включає всі порядки захисту, що

використовуються суб'єктом самостійно, то до юрисдикційної форми варто віднести і порядок захисту за допомогою різних організацій, спілок тощо.

Таким чином, у силу того, що юрисдикційна форма включає діяльність різних органів та організацій, які мають свою специфіку діяльності, цю форму поділяють на загальний (судовий) та спеціальний (позасудовий) захист [126] чи, як їх ще називають, - порядки захисту, про що ми наголошували вище.

Тут варто наголосити, що незважаючи на всі перелічені переваги неюрисдикційної форми захисту та спеціальних порядків захисту юрисдикційної форми, найважливіше, що потрібно при захисті прав на НТІ – виконання рішення, найкраще забезпечується в процесі захисту прав у судовому порядку. Тому перейдемо до аналізу загального порядку захисту юрисдикційної форми.

Загальні положення щодо судового порядку захисту прав щодо НТІ вміщені в рамках ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до ст. 17 в основі побудови судоустрою в нашій державі лежать принципи «спеціалізації, інстанційності та територіальності, а сама система судоустрою складається з місцевих та апеляційних судів; Верховний Суд. Крім того, як вказано у Законі, для розгляду окремих категорій справ відповідно до цього Закону в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди» [165].

При цьому загальна цивільна юрисдикція по своїй суті основною, якщо спір не віднесено до господарською або ж адміністративної юрисдикції. При цьому критеріями відмежування справ цивільної юрисдикції від вищенаведених видів юрисдикції є суб'єктний склад та наявність у них спору про цивільне право. Виходячи з наведеного, захист прав щодо НТІ відбувається за правилами та в порядку цивільного судочинства.

Варто наголосити, що Верховний Суд останніми роками напрацював фундаментальні критерії та принципи визначення юрисдикції суду, а саме : 1) простота та зрозумілість у застосуванні; 2) прийняття по одному спору лише одного судового рішення; 3) принцип, за яким відповідачем у справі має бути саме та особа, з якою дійсно існує юридичний спір; 4) унеможливлення звернення до суду із «зайвими» вимогами, задоволення яких не дозволить

захистити порушене право позивача та вирішити спір по суті; запобігання ситуаціям штучного створення преюдиції [132]

Як нами наголошувалося вище, спори щодо захисту прав на НТІ вирішуються у порядку цивільного судочинства. Водночас, якщо НТІ містить ознаки об'єкта права інтелектуальної власності, спори будуть вирішуватися спеціалізованим судом з питань інтелектуальної власності, у всіх інших випадках – у загальному порядку. Це важливий момент, який слід враховувати в цьому питанні.

Створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності [167], мало б вирішити питання компетентності суддів при вирішенні спорів щодо прав інтелектуальної власності. Ч. 2 ст. 20 ГПК України передбачено перелік спорів, які належать до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності [42].

Варто наголосити, що як наукова спільнота, так і практикуючі юристи покладають серйозні сподівання на ефективну діяльність зазначеного спеціалізованого суду [13, с. 12].

Подібний підхід в частині спеціалізації судів закріплений і в процесуальних кодексах інших держав. Наприклад, Кодекс інтелектуальної власності Франції у Книзі VI «Захист винаходів та технічних знань» містить Розділ III, в статтях якого визначено вичерпний перелік судових установ, що уповноважені розглядати справи, пов'язані із захистом прав на винаходи та технічну інформацію [2].

Крім того, слід зазначити, що якщо розглядати НТІ в контексті особистого немайнового блага, то спір в даному разі є цивільно-правовим. Якщо ж НТІ є особистим немайновим благом юридичних осіб, то спір розглядатиметься в порядку господарського судочинства

Також слід мати на увазі, що якщо позов поданий до суб'єкта владних повноважень, але в своїй основі не містить вимоги публічно-правового характеру, то у такому разі захист прав на НТІ також здійснюється в порядку цивільного судочинства

Далі ж перейдемо характеристики спеціального порядку захисту в рамках юрисдикційної форми. Вважаємо, що до нього відноситься захист прав на НТІ через органи місцевого самоврядування, нотаріусів. Як слушно вказують дослідники, нотаріальна форма виступає охоронним позасудовим інститутом, що характеризується певною самостійністю та специфічністю способу правового регулювання тощо [58].

Спеціальний порядок захисту реалізується також шляхом звернення до таких державних органів як Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство освіти і науки України, Антимонопольний комітет України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини тощо [103], такий порядок захисту складає також захист шляхом звернення до ЗМІ, професійних творчих об'єднань, громадських спілок тощо [187]. Щодо спеціального порядку захисту не варто забувати також про можливість звернення за захистом своїх прав до відповідних міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [57].

Як нами наголошувалося вище, до спеціального порядку юрисдикційної форми захисту прав щодо НТІ, крім вказаних вище заходів у цій роботі відноситься захист в третейських судах, захист за допомогою альтернативних способів захисту (медіації, консиліації, фасилітації та інших альтернативних форм вирішення спорів, із залученням третьої незалежної сторони з метою вирішення конфлікту [17, с. 94].

Найбільш універсальним визначенням поняття альтернативне вирішення спорів є те, яке пояснює його як комплексний термін для таких явищ, як посередництво, арбітраж та експертна детермінація [8]. Наведені примірні процедури дозволяють сторонам вирішувати свої суперечки без необхідності звернення до суду за посередництва третьої сторони.

Слід наголосити, що останніми роками в Україні інтенсивно застосовуються примірні альтернативні процедури, основними видами яких виступають фасилітація, медіація та консиліація як посередницькі примірні форми захисту.

Так, при фасилітації посередник сприяє підвищенню рівня комунікації між сторонами конфлікту з метою вирішення спору та досягнення ефективного результату. Медіація полягає у посередництві з метою підвищення рівня відповідної комунікації між сторонами, так і в регулюванні відповідного конфлікту. Консиліація проявляється у вирішенні спору через консультацію посередника щодо ймовірних шляхів його вирішення. Кожна із зазначених примирних процедур розраховані як на індивідуальні, так і колективні спори.

Проте, попри значну популярність примирних процедур у вирішенні спорів приватноправового характеру, на законодавчому рівні вони не врегульовані, попри значну кількість законопроектів.

Хоча кілька років тому в процесуальні кодекси вміщені норми в частині врегулювання спору за участю судді, проте даний інститут не набув широкого поширення у правозастосуванні, одночасно спори приватноправового характеру, у тому числі у сфері інформаційних відносин та відносин у сфері інтелектуальної власності все частіше врегульовуються через застосування посередництва.

Ще один інститут, який відносимо до спеціального порядку юрисдикційної форми – це третейське судочинство. Так, третейські суди можуть розглядати спори щодо прав на НТІ, якщо вони мали б розглядатися в суді загальної юрисдикції. Правда, окреслений порядок захисту не є надто популярним, хоча фахівці наводять такі аргументи на його користь як швидкість у реалізації, компромісність, зрозумілий порядок здійснення [70].

Враховуючи все вищевказане, вважаємо, що та чи інша форма захисту та її порядки повинні обиратися у залежності від конкретної ситуації та суті порушення прав щодо НТІ з можливістю вибору певної форми особою, суб'єктивне право чи інтерес якої щодо НТІ порушене та розумінням того, що обраний спосіб захисту завжди має визначальний вплив на форма такого захисту із подальшим розширенням права особи щодо вибору найефективнішої форми захисту порушеного суб'єктивного цивільного права.

Висновки до 3 розділу.

1) Наголошено на відкритості переліку способів захисту порушеного суб'єктивного цивільного права шляхом оптимального поєднання загальних та спеціальних способів захисту з обранням серед них найефективнішого.

2) Аргументовано, що ефективність способів захисту, які визначені законодавчо (чи в договірному порядку) окреслюється їх відповідністю: 1) принципам цивільного права; 2) змісту порушеного права; 3) характеру порушення, невизнання чи оспорювання; 4) критеріям правомірності.

3) У роботі сприйнято концепцію превентивного захисту суб'єктивного цивільного права, за якою захисту підлягає не лише таке суб'єктивне право, яке порушене, не визнається або оспорюється, але й таке право, яке на час захисту ще не порушене з метою попередження порушення.

4) Акцентовано увагу на тому, що у сфері захисту прав інтелектуальної власності суди цілком обґрунтовано надають автономію у виборі найбільш ефективного способу захисту їх порушеного права, дозволяючи застосування таких способів захисту майнових прав інтелектуальної власності, які хоч і не передбачені законом чи договором, але застосування яких відповідає меті правового регулювання таких цивільних відносин.

5) У поясненні правової природи способів захисту цивільних прав та інтересів констатовано, що це узагальнюючий термін, що включає в себе і санкції в цивільному праві і заходи цивільно-правової відповідальності. Будь-яка міра (форма) цивільно-правової відповідальності виступає одночасно санкцією у цивільному праві майнового характеру та способом захисту цивільного права та інтересу. Спосіб захисту цивільного права та інтересу та форми цивільно-правової відповідальності співвідносяться між собою як загальне та спеціальне.

6) Встановлено, що у разі, якщо НТІ виступає об'єктом права інтелектуальної власності, вона захищається в рамках права інтелектуальної власності з моменту певної фіксації.

7) Визначено, що закріплення норм щодо захисту прав на НТІ, за загальним правилом, відбувається у трирівневій системі, яка характеризується ієрархічністю. Усі способи цивільно-правового захисту прав інтелектуальної випливають із загальних способів захисту прав та інтересів, передбачених ст. 16 ЦК України, лише з проекцією, власне, на специфіку прав на НТІ. Дані способи захисту однозначно можуть поєднуватися.

8) Констатовано, що визнання права як способу захисту НТІ застосовується тоді, коли належне певній особі право не визнається, оспорується іншою особою, або у разі відсутності в правоволодільця документів, що засвідчують приналежність їй права. Визнання права означає підтвердження існування законного права. Право на НТІ виникає в силу факту створення об'єкта права інтелектуальної власності, фіксації інформації на матеріальному чи електронному носії або на підставі договору щодо використання НТІ.

9) Констатовано, що визнання договору щодо використання прав на НТІ недійсним як способу захисту є ефективним у разі, коли договір щодо НТІ має дефекти дійсності, тобто у разі недотримання умов його дійсності.

10) Доведено неможливість застосування натуральної реституції для усунення наслідків порушення зобов'язання щодо договорів про створення, передачу НТІ, якщо дана інформація уже була отримана замовником, поширена тощо.

11) Встановлено, що визнання договору щодо НТІ неукладеним як способу захисту є ефективним у разі відсутності домовленості щодо його істотних умов.

12) Аргументовано, що визнання договору щодо НТІ дійсним як способу захисту є ефективним у ситуації, коли однією з умов його дійсності є письмова форма, проте її не було дотримано. Одночасно сторони договору не заперечують факту погодження істотних умов договору; усної домовленості та вчинення певних дій на її виконання.

13) У роботі підтримується думка, що поняття припинення дії, яка порушує право, як способу захисту права на НТІ сформульовано не досить коректно, адже законом і так заборонено вчиняти дії, що порушують право.

14) Доведено доцільність використання такого способу захисту як заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права у випадку поширення будь-яких даних, які носій прав на інформацію не бажає поширювати (як достовірних відомостей, так і неправдивої інформації).

15) Сприйнято підхід щодо доцільності розмежування таких категорій справ як справи про захист гідності, честі та ділової репутації, які вирішуються шляхом спростування недостовірної інформації від справ, що пов'язані з інформаційними правами, для яких не характерний вищезазначений спосіб захисту.

16) Наголошено на тому, що особливості інформації можна застосовувати з метою окреслення сутності дифамації як специфічної інформації.

17) Констатовано, що відновлення становища, яке існувало до порушення права як спосіб захисту використовують при частковому або повному припиненні права на НТІ внаслідок порушення, при якому суб'єкт права інтелектуальної власності втрачає можливість користуватися своїм правом, а вимога припинити дії (порушення) не відновить право на НТІ. Він може застосовуватися лише за можливості реального відновлення через усунення наслідків порушення.

18) Сприйнято концепцію, за якою єдиною підставою застосування заходів відповідальності у приватному праві є факт порушення суб'єктивного цивільного права особи.

19) Наголошено на можливості поєднання різних форм цивільно-правової відповідальності в межах одного порушення суб'єктивного цивільного права особи щодо НТІ.

20) Визачено, що універсальним способом захисту прав визнано відшкодування збитків полягає у відновленні майнового стану особи у разі порушення її права щодо НТІ.

21) Наголошено на доцільності прийняття типової методики оцінки завданої моральної шкоди судом та мінімальний розмір відшкодування немайнової шкоди.

22) Аргументовано, що відсутність у законі чи договорі прямої вказівки на можливість застосування матеріальної компенсації моральної шкоди не є підставою до незастосування цього способу захисту, тут спрацьовує правовий механізм, закладений у ст. 23 ЦК України.

23) Наголошено, що призупинення митних процедур носить тимчасовий характер, основною функцією даного заходу є забезпечувальна.

24) Удосконалено процедуру публікації в ЗМІ відомостей про порушення прав інтелектуальної власності: 1) публікація обов'язково повинна здійснюватися на території, на якій здійснено порушення; 2) обсяг публікації судового рішення має визначатися на розсуд суду і повинен визначатися у рішенні; 3) строк публікації – один місяць з дня набрання судовим рішенням законної сили.

25) Серед спеціальних способів захисту права на інформацію виділено такі: 1) спростування інформації; встановлення факту недостовірності інформації, поширеною невідомою особою; відкликання документа, прийнятого (виданого) юридичною особою, який містить недостовірну інформацію.

26) Наголошено, що відносини виробників і споживачів НТІ дають підстави використовувати способи захисту передбачені для захисту прав споживачів. Констатовано, що якщо НТІ є відкритою або з обмеженим доступом (державною таємницею, комерційною таємницею), то на неї поширюються норми, які регулюють охорону, захист інформації з обмеженим доступом.

27) З урахуванням того, що НТІ є і благом немайнового характеру, і об'єктом права інтелектуальної власності, запропоновано додати до ч. 2 ст. 5 ЗУ «Про науково-технічну інформацію» наступний абзац: «Відкрита науково-технічна інформація яка містить ознаки об'єкта інтелектуальної власності може одержуватися, зберігатися, використовуватися і поширюватися лише з додержанням особистих немайнових та майнових прав суб'єкта права інтелектуальної власності, іншої уповноваженої особи відповідно до законодавства».

28) Сприйнято концепцію, за якою охорона суб'єктивного права ширша за змістом та включає в себе захист, а, отже, дані поняття співвідносяться як загальне та спеціальне.

29) Наголошено, що форма правового захисту виступає складовою інституту захисту, носить охоронну правову природу, залежить від матеріально-правової вимоги, опосередковується певним процесуальним (процедурним) порядком, визначеним нормами матеріального та процесуального права, що спрямовані на відновлювання (визнання) порушених (оспорюваних) прав і законних інтересів.

30) Аргументовано, що виділення альтернативних способів захисту прав як окремої форми суперечить критерію класифікації – за специфікою суб'єкта, що застосовує той чи інший спосіб захисту, з огляду на що їх як окремі процедури варто відносити до тієї чи іншої форми захисту на рівні з іншими порядками та специфічними процедурами захисту.

31) Доведено, що під неюрисдикційною формою захисту слід розуміти не лише дії, а й бездіяльність, у якій можуть відобразитися міри оперативного впливу у вигляді відмови від виконання певних зобов'язань. До неюрисдикційної форми захисту віднесено самозахист, переговори та претензійний порядок захисту.

32) Сприйнято широкий підхід до поняття «юрисдикційна форма захисту», за яким його зміст складає діяльність не тільки державних, а й недержавних органів та інституцій, а в її рамках виділяють загальний (судовий) та спеціальний (позасудовий) порядки захисту.

33) Констатовано, що спеціальний порядок захисту юрисдикційної форми включає в захист прав на науково-технічну інформацію за допомогою органів місцевого самоврядування, нотаріусів, низки державних органів: Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства освіти і науки України, Державної фіскальної служба України, Антимонопольного комітету України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини тощо.

34) До спеціального порядку юрисдикційної форми захисту прав на НТІ віднесено захист в третейських судах, захист за допомогою альтернативних способів вирішення спорів, що залучають третю незалежну сторону до вирішення конфлікту. Наголошено на зростанні примирних альтернативних процедур, основними видами яких виступають фасилітація, медіація та консиліація в часитні їх застосування у арегулювання спорів щодо НТІ.

35) Позитивно оцінено створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, що вирішить питання компетентності суддів при вирішення спорів щодо прав інтелектуальної власності.

36) Наголошено на недоцільності ототожнення категорій «досудове» та «альтернативне» врегулювання спорів, адже перше поняття є спеціальною визначеною у законі процедурою, яка є передумовою звернення до суду з вимогою про вирішення спору по суті, а друге - примирною процедурою, яка дозволяє сторонам вирішити спір шляхом посередництва третьої сторони без звернення до суду.

37) Визначено види юрисдикції у спорах щодо захисту прав на НТІ, зокрема: 1) цивільна юрисдикція, за загальним правилом, критерієм визначення якої виступає суб'єктний склад та наявність спору про цивільне право; 2) господарська юрисдикція, у разі якщо ж НТІ є особистим немайновим благом юридичних осіб; 3) адміністративна юрисдикція, у разі, якщо позов поданий до суб'єкта владних повноважень та в своїй основі містить вимогу публічно-правового характеру (проте позов, поданий до суб'єкта владних повноважень та в своїй основі містить вимогу приватноправового характеру вирішується ха правилами цивільного судочинства); 4) юрисдикція Вищого суду з питань інтелектуальної власності у разі, якщо НТІ має ознаки об'єкта права інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ

На основі дослідження теоретико-правових і законодавчих аспектів цивільно-правового регулювання науково-технічної інформації, сформульовано такі основні підсумкові положення:

1) Генезис законодавства про науково-технічну інформацію умовно поділено на такі періоди за хронологією: 1) фундаментальний період (1529-1806 рр.); 2) докібернетичний період (1807-1921 рр.); 3) кібернетичний період (1922-1991 рр.); 4) посткібернетичний період (1992 р.-донині). Також встановлено поділ останнього періоду на декілька ключових етапів, у яких найбільш яскраво відображається розвиток правового регулювання науково-технічної інформації з акцентом на цивільне законодавство: а) перший етап (1992-2003 рр.); б) другий етап (2003-2014 рр.); в) третій етап (2014 р. – донині).

2) Сучасний стан та тенденції розвитку механізму цивільно-правового регулювання НТІ у нормах ЦК України характеризуються доцільністю розширення поняття інформації як немайнового блага; закріплення поняття НТІ як інформаційного ресурсу, інформаційної продукції; окреслення системи інформаційних договорів; удосконалення механізму захисту права на НТІ.

3) Правове регулювання сфери інформаційних відносин носить комплексний характер із пріоритетністю застосування інструментарію цивільного права на основі приватноправової теорії регламентації досліджуваних відносин. З огляду на це, структура правового регулювання відносин з приводу НТІ носить трьохрівневий характер та включає в себе положення ЦК України; спеціальне інформаційне законодавство – ЗУ «Про інформацію» та ЗУ «Про науково-технічну інформацію»; профільні закони у сфері інтелектуальної власності.

4) Імплементация в національну правову площину положень європейського законодавства в частині НТІ стосується таких напрямків як: 1) оцифрування результатів науково-технічної діяльності, що перейшли у суспільне надбання; 2) відтворення і трансляція результатів творчої та науково-технічної діяльності за допомогою технічних засобів з метою публічної презентації.

5) Поняття науково-технічної інформації можна визначити як відомості та/або дані про вітчизняні чи зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-технічної, науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та іншої діяльності, які можуть бути збережені на будь-яких носіях інформації і, набувши матеріального виразу чи електронної форми, мають здатність набувати ознак об'єкта майнових та/або зобов'язальних відносин, або об'єкта права інтелектуальної власності, відповідаючи ознакам новизни, оригінальності і творчого характеру.

6) Специфічними ознаками НТІ виступають: 1) це відомості, отримані результатом окремих сфер діяльності – науки та техніки; 2) перебуває у відкритому доступі, за загальним правилом, з можливістю в окремих випадках бути в обмеженому чи закритому доступі; 3) регулюється та охороняється нормами цивільного права за умови її об'єктивізації; 4) при наявності у ній ознак об'єкта права інтелектуальної власності на неї поширюються норми законодавства у сфері інтелектуальної власності; 5) як інформаційний продукт (ресурс) виступає предметом цивільно-правових договорів.

7) Науково-технічна інформація класифікується за сукупністю таких критеріїв як: 1) доступ до такої інформації; 2) вид науково-технічної діяльності, результатом якої є така інформація; 3) спосіб передачі прав; 4) оборотоздатність НТІ; 5) момент виникнення права на науково-технічну інформацію.

8) НТІ як об'єкт цивільного права розкривається через її розуміння як: 1) особисте немайнове благо, для якого характерні непорушність, невідчужуваність, невіддільність від особи, позбавленість майнового змісту, безстроковий та абсолютний характер; 2) об'єкт права інтелектуальної власності, для якого характерний творчий характер; оригінальність; новизна; об'єктивна форма вираження; 3) інформаційний продукт (ресурс), що має вартісну оцінку, характеризується індивідуально визначеними ознаками речі та виступає предметом правочинів.

9) Інформаційний ресурс є самостійним об'єктом інформаційних відносин, що структурно включає в себе такі елементи як інформація, форма її

матеріалізації та доступ до неї. НТІ, входячи до структури науково-технічного інформаційного ресурсу, зберігає при цьому самостійне значення як об'єкт цивільного права.

10) Концепція виключних майнових прав щодо НТІ як об'єкта права інтелектуальної власності проявляється у такому: а) право на НТІ та право власності на річ, в якій втілена НТІ, не залежать одне від одного; б) при переході права на НТІ, не відбувається переходу права власності на форму, в якій вона уречевлена і навпаки; в) річчю, яка виступає формою уречевлення НТІ виступає документ, інформаційних продукт, інформаційних ресурс.

11) Договори щодо НТІ за критерієм значення у них НТІ поділяються на такі групи: 1) договори щодо НТІ, у яких вона відіграє основне значення (договори на проведення інформаційних та патентних пошуків); 2) договори щодо НТІ, в яких вона носить допоміжний характер. Систему договорів щодо використання НТІ, в яких вона відіграє основне значення складають договори на проведення інформаційних та патентних пошуків, місце яких проявляється в тому що: за типом – це договори про надання послуг; за видом – це договори про надання інформаційних послуг. Договори щодо НТІ, в яких вона носить допоміжний характер включають в себе: 1) ліцензійний договір та договір про передання прав, якщо НТІ містить ознаки об'єкта права інтелектуальної власності; 2) договори щодо використання і розпорядження об'єктом ноу-хау (в тому числі договір комерційної концесії та договір трансферу технологій), якщо НТІ містить ознаки ноу-хау чи комерційної таємниці; 3) договори на виконання НДДКР, якщо НТІ отримується у процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної діяльності.

12) Застосування цивільно-правової відповідальності, у зв'язку порушенням прав на НТІ здійснюється на основі: 1) концепція, за якою єдиною підставою застосування заходів відповідальності у приватному праві є факт порушення суб'єктивного цивільного права особи; 2) можливість поєднання різних форм цивільно-правової відповідальності в межах одного порушення суб'єктивного цивільного права особи щодо НТІ; 3) застосування ст. 23 ЦК України незалежно

від наявності у законі чи договорі щодо НТІ прямої вказівки на можливість застосування матеріальної компенсації моральної шкоди;

13) Захист прав щодо НТІ відбувається у неюрисдикційній (самозахист, переговори, претензійний порядок захисту) та юрисдикційній формах в рамках судового та спеціального порядків захисту (у тому числі альтернативних способів вирішення спорів шляхом залучення третьої незалежної сторони до вирішення конфлікту).

14) Аргументовано необхідність внести зміни до ЗУ «Про науково-технічну інформацію», зокрема:

- ст. 1 викласти у такій редакції: «Інформаційна послуга в галузі науки і технологій – це послуга інформаційного суспільства з приводу створення чи надання, передачі науково-технічної інформації, яка надається за винагороду, дистанційно, за допомогою електронного зв'язку та за індивідуальним запитом»;

- ч. 2 ст. 5 викласти у такій редакції: «Відкрита науково-технічна інформація яка містить ознаки об'єкта інтелектуальної власності може одержуватися, зберігатися, використовуватися і поширюватися лише з додержанням особистих немайнових та майнових прав суб'єкта права інтелектуальної власності, іншої уповноваженої особи відповідно до законодавства»;

- ч. 1 ст. 16 викласти в такій редакції: «Відносини між державними органами і службами науково-технічної інформації, підприємствами, установами і організаціями будь-яких форм власності, які здійснюють науково-технічну інформаційну діяльність і є виробниками відповідної інформаційної продукції та споживачами науково-технічної інформаційної продукції, будуються на основі контрактів (договорів) та на інших формах угод, передбачених чинним законодавством. Контракт (договір) є основним документом, що регламентує відносини між виробником і споживачем науково-технічної інформаційної продукції та послуг»;

- у статтях 13, 14, 16 термін «науково-технічна інформація» замінити терміном «науково-технічна інформаційна продукція та послуги».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Akdeniz v. Turkey, App. No. 20877/10, Decision, 11/03/2014. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-9493> (дата звернення: 25.09.2020).
2. Code de la propriété intellectuelle. URL: [Code de la propriété intellectuelle - Légifrance \(legifrance.gouv.fr\)](http://legifrance.gouv.fr) (дата звернення: 15.03.2020).
3. France Europe 2020: A Strategic Agenda for Research, Technology Transfer and Innovation. URL: <http://www.france-science.org/IMG/pdf/france-europe-2020> (дата звернення: 25.09.2020).
4. Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz). URL: [UrhG.pdf \(gesetze-im-internet.de\)](http://www.gesetze-im-internet.de/urhg.pdf) (дата звернення: 25.09.2020).
5. Law of Research and Higher Education 2013. URL: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027735009&dateTexte=20> (дата звернення: 06.06.2019).
6. Linda Kuschel. Wem "gehören" Forschungsdaten? URL: [Urheberrecht: Wem "gehören" Forschungsdaten? - Forschung & Lehre \(forschung-und-lehre.de\)](http://www.forschung-und-lehre.de) (дата звернення: 04.09.2020).
7. Neij and Sunde Kolmisoppi v. Sweden, App. No. 40397/12, Decision, 19/02/2013. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117513> (дата звернення: 25.09.2020).
8. What is Alternative Dispute Resolution? URL: <https://www.ipaustralia.gov.au/ip-infringement/enforcing-your-ip/resolution-methods> (дата звернення: 25.01.2021)
9. Агарков М. М. Обязательства по советскому гражданскому праву . Избр. тр. по гражданскому праву : в 2 т. – М. : Центр ЮрИнфоР, 2002. – Т. 1. – 490 с.
10. Актуальні проблеми права інтелектуальної власності : Навчальний посібник / В. К. Матвійчук, С. А. Пилипенко, Т. П. Устименко та ін.; За ред. І. С.

Тімуш, Ю. В. Нікітіна, В. П. Мироненко. – К. : Національна академія управління, 2014. – 352 с.

11. Алієва-Барановська В. М. Коротка історія цивільних кодексів України. *Юридична Україна*. 2015. №3. С. 4-9.

12. Аналіз практики застосування судами ст.16 Цивільного кодексу України. *Закон і Бізнес*. 2014. URL: https://zib.com.ua/ua/print/88249-analiz_praktiki_zastosuvannya_sudami_st16_civilnogo_kodeksu_.html (дата звернення: 25.05.2019).

13. Андрощук Г. Спеціалізовані суди з питань інтелектуальної власності як стимул економічного розвитку. *Інтелектуальна власність*. 2008. № 1. С. 53–61.

14. Бабецька І. Я. Охорона та захист промислової власності в Україні. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія : Право. 2016. № 1. С. 162-168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2016_13_25 (дата звернення: 27.06.2018).

15. Бартків Н. Я. Поняття та особливості науково-технічної інформації в цивільному праві України. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей*. Випуск 46. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2018. Ст. 45-56.

16. Башурин Н.Я. Неюрисдикційні форми захисту науково-технічної інформації. *Підприємництво, господарство і право*. – 2020 р. – №1. С. 5-11.

17. Башурин Н.Я. Правова характеристика юрисдикційної форми захисту науково-технічної інформації. *Юридичний науковий електронний журнал*. – 2019. – №4. – с. 92-95. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/25.pdf

18. Башурин Н.Я. Правовий захист прав на науково-технічну інформацію. *Право і суспільство*. – 2020 р. – №1. С. 139-145.

19. Башурин Н.Я. Специфіка договорів на проведення інформаційних пошуків та договорів на здійснення (проведення) патентних пошуків. *Visegrad Journal on Human Right*. – 2019. – №6. С. 26-31.

20. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1971 // База даних «Законодавство України» / Відомості Верховної Ради України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_051 (дата звернення: 25.03.2019).
21. Бегова Т. І. Поняття «ноу-хау» і договір про його передання : монографія. Х. : Право, 2009. 160 с.
22. Бігняк О. Захист корпоративних прав: співвідношення категорій «форми захисту», «способи захисту» та «засоби захисту» (сучасні погляди та концепції). *Юридичний вісник*. 2013. №2. Ст. 43 – 48. URL: http://www.yurvisnyk.in.ua/v2_2013/07.pdf (дата звернення: 03.09.2019).
23. Бігняк О. Правова природа та класифікація форм захисту корпоративних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. - № 6. С. 6-9.
24. Блажівська Н. Обмеження прав інтелектуальної власності відповідно до практики Європейського Суду з прав людини. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2018. №6. С. 133-141. URL: [15.pdf \(inprojournal.org\)](#) (дата звернення: 06.06.2019).
25. Брижко В. М. Інформаційний продукт як об'єкт права власності. *Інформація і право* 2017. № 4 (23). С. 5-15.
26. Бутнев В. В. К понятию механизма защиты субъективных прав// Субъективное право: проблемы осуществления и защиты. Владивосток, 1989. – 119 с.
27. Ваганова І. М. Поняття форми захисту та різновиди заходів захисту трудових прав працівників. *Форум права*. – 2009. – № 3. – С. 94–99 . <http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09vimtpp.pdf>
28. Вакаренко О.Г., Капіца Ю.М. Авторське право у видавничій діяльності наукових установ. *Вісник Національної академії наук України*. 2018. № 2. С. 97-106. URL: [vpanu_2018_2_15.pdf](#) (дата звернення: 25.08.2020).
29. Васильєв С.В. Цивільний процес України: навчальний посібник. 2010. URL: <https://bit.ly/2HDNuU5> (дата звернення: 20.10.2020).

30. Васильєва В. А. Дуалізм інституту юридичної відповідальності. Модернізація цивільно-правової відповідальності. Матвєєвські цивілістичні читання. Матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 18 жовт. 2019 р. / Р. А. Майданик, Цюра та ін.; відп.ред. Р. А. Майданик. К., 2019. С. 11-17.
31. Васильєва В. А. Проблеми регулювання цивільно-правового договору: теоретичні та практичні аспекти. Право України. 2019. № 2. С. 14-24.
32. Вачевський М. В. Основи наукової інформації: Підручник для студентів вищих навчальних закладів та учнівської молоді. Дрогобич: в-тво Відродження. 1995. 217 с.
33. Великанова, М. М. Договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт [Текст] : Автореферат... к. юрид наук, спец.: 12.01.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. К. : Науково-дослідний Ін-т приватного права і підприємництва Акад.правових наук Укр-ни, 2009. 17 с.
34. Венедіктова І. В. Цивільно-правові способи захисту охоронюваних законом інтересів. *Форум права*. 2011. № 2. С. 125.
35. Вознюк Н. Альтернативні способи вирішення господарсько-правових спорів. *Економіка і право*. 2013. № 10. С. 80-83. URL: <https://bit.ly/2M8CbHw> (дата звернення: 10.10.2019).
36. Воронін Я. Г. Деякі проблеми регулювання правовідносин при проведенні науково-технічних досліджень, наслідком яких є створення винаходів. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 1. С. 210-214. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/24277> (дата звернення: 10.10.2019 р.)
37. Гейнц Р. М. Самозахист речових прав. Речове право: пріоритети та перспективи. Матеріали Київських правових читань. Київ, 22 березня 2019 р. / Р. А. Майданик, Я. М. Романюк та ін.; відп. ред. Р. А. Майданик. К.: Алерта, 2019. С. 39-46.
38. Гелич. Ю. О. Види інформації за законодавством України. *Правничий вісник Університету "КРОК"*. 2011. Вип. 10. С. 84-88.

39. Голубєва Н. Ю. Співвідношення зобов'язальних та речових правовідносин. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 19. С. 13-17. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8424/6.pdf.pdf?sequence=1> (дата звернення: 26.07.2020).
40. Горбатюк С. Є. Інформаційне забезпечення наукового дослідження: інституційно-правові аспекти. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2014. № 4. С. 130-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2014_4_20 (дата звернення: 20.11.2017).
41. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144.
42. Господарський процесуальний кодекс від 06.11.1991 р. №1798-VII. URL: [Господарський процесуальний... | від 06.11.1991 № 1798-XII \(rada.gov.ua\)](http://rada.gov.ua) (дата звернення: 16.06.2020)
43. Грабовська В.М., Белуга Ю.М. «Ноу-хау» й «комерційна таємниця»: співвідношення понять. *Порівняльно-аналітичне право*. № 1. 2016. С. 98-100. URL: http://pap.in.ua/1_2016/28.pdf (дата звернення: 29.05.2018).
44. Грабовська Г. М. Способи та форми захисту авторського права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія Право*. 2012. Вип. 19. Т. 2. Ст. 38-40. URL: <https://bit.ly/2HWNTQ6> (дата звернення: 03.09.2019).
45. Гражданское право: актуальные проблемы теории и практики / под общ. ред. В. А. Белова. — М. : Юрайт-Издат, 2008. — 993 с.
46. Гринько Р.В. Заходи оперативного впливу та способи самозахисту: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2014. № 9-2. Т 1. С. 159-162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_9-2%281%29_45 (дата звернення: 30.04.2019).
47. Гурбик А.О. Статути Великого Князівства Литовського 1529, 1566, 1588. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Statuty_V (дата звернення: 04.02.2017).

48. Давидюк О. М. Господарсько-правове регулювання комерційної концесії (франчайзингу) у відносинах, пов'язаних із передачею прав на технологію. Право та інноваційне суспільство. 2014. № 1. С. 30-37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2014_1_6 (дата звернення: 10.10.2019 р.).
49. Дзера О. В. Вибране: збірник наукових праць. Київська школа цивілістики. К.: Юрінком Інтер, 2016. 872 с.
50. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» («Директива про електронну комерцію») від 8 червня 2000 року. №994_224. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text (дата звернення: 15.10.2019).
51. Директива Європейського Парламенту і Ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві №984_005-01. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text (дата звернення: 15.10.2019).
52. Директива Ради 93/98/ЄЕС стосовно уніфікації термінів захисту авторського права і деяких суміжних прав від 29 жовтня 1993 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_434#Text (дата звернення: 15.10.2019).
53. Дмитришин В.С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в Україні / Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: "Інст. інтел. власн. і права", 2008. 248 с.
54. Довгань О. Д. Інформаційні ресурси: національні та державні, зміст, поняття. Інформація і право. 2015. № 3 (15). С. 85-91.
55. Договірне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К. : Юрінком Інтер, 2008. 896 с. URL: https://yuricom.com/files/content/Dzera_-_Zagalna.pdf (дата звернення: 10.10.2019 р.)
56. Дозорцев В. А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации : сб. ст. / В. А. Дозорцев ; Исслед. центр частного права. — М. : Статут, 2005. — 416 с.

57. Драганов С. С. Визначення меж захисту авторських і патентних прав: загальні зауваження. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Правознавство*. 2016. Т. 21. Вип. 2 (29). С. 55-65. URL: <http://heraldlaw.onu.edu.ua/article/view/109218/104141> (дата звернення: 17.08.2019).
58. Желіховська Ю. Нотаріальні форми та способи охорони цивільних прав. *Юридичний радник*. №3 (75), червень 2014.
59. Жорнокуй Ю. М. Правове регулювання венчурного підприємництва (цивільно-правовий аспект) [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2003. 20 с.
60. Заїка Ю., Скрипник В. Інформація в системі об'єктів цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 240-245. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_1_46 (дата звернення: 10.10.2019 р.)
61. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник./ Лонг Д., Рей П., Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. К.: «К.І.С.». 2007. 448 с. URL: <http://www.nsj.gov.ua/files/1378882678IPR%20Manual%20UKR.pdf> (дата звернення: 27.07.2018).
62. Захист цивільних прав та інтересів судом: окремі питання теорії та практики. За заг. ред. А. Г. Яреми. – К. : Істина, 2014. – 420 с.
63. Зеліско А.В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин. монографія. Івано-Франківськ. Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника. 2016. 445 с.
64. Зінич Л. В. До питання про правові форми використання державою об'єктів промислової власності. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2015. Вип. 37. С. 90-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2015_37_12 (дата звернення: 28.08.2019).
65. Зозуляк О. І. Правові форми реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних осіб : поняття, особливості, види. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 3 (11). С. 41-50.

66. Зозуляк О. І. Реалізація цивільної правосуб'єктності юридичних осіб у договірній формі: монографія. Івано-Франківськ, Нова зоря. – 2012. – 216 с.
67. Іванюк О. В., Литвинчук І. Л. Інтелектуальна власність: навчально-наочний посібник. Житомир: В. Б. Котвицький, 2014. 163 с. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3089/3/Intelectualna_vlasnist.pdf (дата звернення: 15.05.2018).
68. Івченко Т. В. Цивільно-правове регулювання комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. К., 2009. 16 с.
69. Інтелектуальна власність: Навчальний посібник для студ. вищих навч. закладів / В.М. Боковня, В.І. Василенко, Б.М. Гук, В. А. Іващенко, Ю.С. Кононенко, С.В. Корновенко, О.А. Кульбашна, О. М. Тараненко, С.М. Тараненко, С. В. Тростіна. Черкаси: Чабаненко Ю.А. 2014. 452 с. URL: http://eprints.cdu.edu.ua/435/1/Posybnuk_IW_%281%29.pdf (дата звернення: 26.07.2018).
70. Інтелектуальна власність: навчальний посібник/ Під ред. В.П. Мартинюка. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. 360 с. URL: https://pidruchniki.com/91244/pravo/zahist_prav_intelektualnoyi_vlasnosti (дата звернення: 15.05.2018).
71. Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку: світовий та вітчизняний досвід: монографія. Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша, Н.В. Березняк, О.В. Прудка. – К. : УкрІНТЕІ, 2015. – 239 с.
72. Калаченкова К., Титова О. Щодо правового режиму інформації у сфері господарювання. Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства. 2016. №2. URL: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/view/89/85> (дата звернення: 15.03.2019)
73. Капіца Ю.М. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу: формування, інститути, напрями розвитку. Центр досліджень

інтелектуальної власності та трансферу технології НАН України. 2-е вид. Київ: Академперіодика. 2020. 664 с.

74. Кириєнко Є.Г. Патентознавство і науково-технічна інформація. К. – 1972 р., с.97.

75. Кирилюк А. В. Ліцензійні договори на використання літературних творів: поняття, умови, форма. Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Одеса, 2008. Вип. 41. С. 190-195.

76. Кирилюк А.В. Ліцензійні договори на використання літературних творів за законодавством України. Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. праць. Одеса, 2008. Вип. 42. С. 58-65.

77. Кислова О.М. Багатовимірний аналіз соціологічної інформації: сутність, класичні методи та інтелектуальні технології / Кислова Ольга Миколаївна // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2009. – №881. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – Вип. 24. – С. 98 - 102

78. Кодинець А. Засади цивільно-правового регулювання інформаційних зобов'язань: проблеми теорії та практики. Право України. Київ, 2018. № 1. С. 72-80.

79. Кодинець А. Засади цивільно-правового регулювання інформаційних зобов'язань: проблеми теорії та практики. Право України. 2018. № 1. С. 72-81.

80. Кодинець А. Захист прав інтелектуальної власності в умовах впровадження судової реформи Підприємництво, господарство і право. 2018. № 3. С. 9-13.

81. Кодинець А. Інформація як об'єкт цивільних прав: концепція, методологія, правова природа. Право України. 2015. № 1. С. 107-115.

82. Кодинець А. О. Договірні інформаційні відносини у сфері наукової діяльності: проблеми теорії та практики. Підприємництво, господарство і право. 2015. №2. С. 15-18.

83. Кодинець А.О. Інтелектуальна власність та інформаційні відносини: теоретичні засади правового регулювання. Підприємництво, господарство і право. 2016. №8. С. 16-20.
84. Колобов Л., Колеснікова І. Комерційна таємниця та питання захисту комерційної таємниці. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №5. С. 8-13.
85. Колосов О.Є. Детермінації та правовий режим ноу-хау в Україні. *Інтелектуальна власність в Україні*. 2014. №2. С. 29-36.
86. Конах В.К. "Проблеми інформаційного законодавства України в сфері створення, поширення та використання інформації та шляхи їх вирішення". Аналітична записка. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1189> (дата звернення: 11.01.2020).
87. Конституція України : від 28 червня 1996 року № 256к/96-вр. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/> (дата звернення: 10.12.2019)
88. Корягін М. В. Основи наукових досліджень : навч. Посібник, 2-ге видання, стереотипне. – К.: Алерта. 2017. 622 с., URL: https://pidruchniki.com/70341/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/klasifikatsiya_informatsiyi#410 (дата звернення: 25.06.2019).
89. Коссак В.М. Проблеми договірного регулювання передання майнових прав інтелектуальної власності. Наукові праці. 2006. Том 47. Вип. 34. С. 12-16.
90. Коструба А.В. Цивільне правовідношення в механізмі правового регулювання. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. №1(76) с. 112-120.
91. Коструба А.В. Цивільно-правовий договір в механізмі розвитку правових відносин. Актуальні проблеми приватного права: договір як форма регулювання приватних відносин (Матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 95-й річниці з дня народження д-ра юрид. Наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 17 лют. 2017 р.)). 2017. С. 39-41

92. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав : проблеми теорії та судової практики : монографія / О. О. Кот. К.: Алерта, 2017. 492 с.
93. Кот О. О. Проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав. Дис. на здоб. наук. ступ. доктора юридичних наук: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ. Київ. 2017. 550 с. URL: https://drive.google.com/file/d/0B6e_r_dbLQfjVXJBSjFfOURZTWM/view (дата звернення: 13.05.2019).
94. Кохановська О. В. Інформація у договірних відносинах. Право України. 2012. № 9. С. 85-95.
95. Кохановська О. В. Приватно-правове розуміння інформаційних відносин в Україні. Часопис цивілістики. 2017. Вип. 22. С. 128-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2017_22_28 (дата звернення: 10.10.2019 р.)
96. Кохановська О. В. Розуміння дифамації через основні ознаки та характеристики інформації у цивільному праві. Дифамація : зб. ст. / за ред. І. В. Спасибо-Фатеевої. Х. ЕКУС, 2021. С. 45-62.
97. Кохановська О. В. Цивільно-правова норма як загальнообов'язкове правило поведінки, інформація і результат творчості. Вісник Національної академії правових наук України. 2018. Т. 25. № 2. С. 142-155.
98. Кохановська О.В. Оновлений Цивільний кодекс створюватиме доволі широкий правовий спектр можливостей для українців . URL: <http://www.golos.com.ua/article/344262> (дата звернення: 25.01.2021).
99. Кохановська О.В. Інформація як нематеріальне благо та захист інформаційних прав згідно з Цивільним кодексом України. Верховний Суд України. 2013. URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/6700A809B011484FC2257B7B004D77FF](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/6700A809B011484FC2257B7B004D77FF) (дата звернення: 29.05.2019).
100. Кохановська О.В. Приватно-правове розуміння інформаційних відносин в Україні. ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: збірник

матеріалів науково-практичної конференції. Львів: НУ «Львівська політехніка». 2016. С.202. URL: <http://aphd.ua/publication-154/> (дата звернення: 20.11.2017).

101. Крат В.І. Окремі ремарки щодо модернізації цивільно-правової відповідальності. Модернізація цивільно-правової відповідальності. Матвеевські цивілістичні читання. Матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 18 жовт. 2019 р. / Р. А. Майданик, Цюра та ін.; відп. ред. Р. А. Майданик. К., 2019. С. 120-124.

102. Кудрявцева С.П., Колос В.В. Міжнародна інформація: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. — К.: Видавничий Дім «Слово». 2005. 400 с. URL: <http://buklib.net/books/24892/> (дата звернення: 19.04.2017).

103. Курс лекцій Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут". URL: <http://users.kpi.kharkov.ua/pravo/iv/19.html> (дата звернення: 10.10.2019).

104. Левченко Л. Л., Попова Л.М., Хромов А. В. Національні архівні інформаційні ресурси: правові засади реформування архівної справи. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2021. № 93. Т. 1. С. 233-249.

105. Легенченко М. О. Поняття охорони й захисту права та їх співвідношення Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.) Ю. П. Алєнін [та ін.] ; МОН України; НУ ОЮА. – Одеса : Юрид. л-ра, 2014. – Вип. 72. – С. 59-65.

106. Луспенік Д. Захист гідності, честі та ділової репутації деякі проблемні питання правозастосування. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prezentatsia_Luspenyk.pdf (25.04.2020).

107. Луць В. В. Контракти в підприємницькій діяльності : навч. посіб. 2 е вид., перероб. і допов., К. : Юрінком Інтер, 2008. 576 с. URL: <https://yurincom.com/files/content/Contrakty.pdf> (дата звернення: 10.10.2019 р.)

108. Луць В. В. Сучасна кодифікація договірного права в Україні : здобутки і проблеми. Вісник академії правових наук України. 2003. № 3(34). С.

424-437. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/694> (дата звернення: 10.10.2019 р.)

109. Лютікова П. Поняття та види договорів на надання інформаційних послуг. *Право України*. 2008. № 7. С. 91-94.

110. Мазіна О.О. Поняття інформації як об'єкта цивільних правовідносин. *Актуальні проблеми політики*. 2009 р. №38. URL: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/25159/%CC> (дата звернення: 20.12.2017).

111. Майданик Р. А. Переосмислення речового права в сучасних умовах. *Речове право: пріоритети та перспективи*. Матеріали Київських правових читань. Київ, 22 березня 2019 р. / Р. А. Майданик, Я. М. Романюк та ін.; відп. ред. Р. А. Майданик. К.: Алерта, 2019. С. 9-33.

112. Маріц Д. О. "Ноу-хау" як об'єкт інформаційного захисту. *Інформація і право*. 2014. № 3. С. 70-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2014_3_13 (дата звернення: 10.10.2019 р.).

113. Маріц Д. Поняття та зміст інформаційних правовідносин. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. – 2016. жовтень. – С. 64-67. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/5/15.pdf> (дата звернення: 25.06.2020).

114. Матвеев П. С. Особливості правового забезпечення інноваційних договорів у залежності від їх видів. *Наше право*. 2015. № 2. С. 127-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashpr_2015_2_24 (дата звернення: 10.10.2019 р.)

115. Мельник О. М. Цивільно-правова охорона інтелектуальної власності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук. Київ, 2004. 36 с.

116. Міжнародна інформація. Кудрявцева С.П., Колос В.В., Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово». 2005. 400с.

117. Міхно О. Підстави цивільно-правової відповідальності у разі порушення договірною зобов'язання. *Підприємництво, господарство і право*. – 2013. – № 7. – С. 76.

118. Модернізація цивільно-правової відповідальності. Матвєєвські цивілістичні читання. Матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 18 жовт. 2019 р. / Р. А. Майданик, Цюра та ін.; відп. ред. Р. А. Майданик. К., 2019. – 352 с.

119. Мороз В. М. Інформаційний ресурс як об'єкт державного управління: зміст, принципи та характеристика системи. Державне управління : удосконалення та розвиток. 2020. №. 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1547> (дата звернення: 25.06.2019).

120. Науменко К.С. Поняття та види форм цивільно-правового захисту особистих немайнових прав фізичної особи, що забезпечують її соціальне буття. *Форум права*. 2014. № 2. С. 296-300. URL: <https://bit.ly/2I7B5qz> (дата звернення: 30.04.2019).

121. Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 р. № 1185. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.03.2020).

122. Носік Ю.В. Юридична природа прав на комерційну таємницю в Україні. *Право України*. 2006. № 3. С. 36-39.

123. Огляд судової практики Верховного Суду у справах щодо забезпечення права особи на доступ до публічної інформації. 2020. 34 с. URL: [Ogljad_VS.pdf](#) (дата звернення: 05.12.2020).

124. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах про захист гідності, честі та ділової репутації / Упорядник к.ю.н., доцент Д. Д. Луспенник. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Ogljad_KCS.pdf (дата звернення: 25.06.2020).

125. П'янова Я. В. Судовий захист майнових цивільних прав: дис... канд. наук: 12.00.03. Х. 2009. 224 с.

126. Панасюк О. О. Поняття та класифікація форм захисту авторських прав. *Форум права*. 2013. № 1. С. 758—762. URL: [kiip://agrskiye.pbiu.dou.ua/e-joigpaI^/PP/2013-1/13rooiar.pj/](http://agrskiye.pbiu.dou.ua/e-joigpaI^/PP/2013-1/13rooiar.pj/) (дата звернення: 12.04.2018).

127. Пархоменко О.А. "Зібрання малоросійських прав" 1807. Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. В-во "Наукова думка". 2005. 672 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Zibrannya_maloros_prav_1807 (дата звернення: 15.03.2017).

128. Пархоменко О.В. Соціальна інформація як чинник інноваційного розвитку. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. Збірник наукових праць. ПДТУ. Маріуполь. 2010. Т.1. С. 16-20.

129. Петров Є. В. Інформація як об'єкт цивільноправових відносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03.; Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2003. 20 с.

130. Пилипчук В.Г., Цимбалюк В.С. Історико-правові проблеми становлення і розвитку інформаційної сфери та інформаційного права в Україні (кінець ХХ-початок ХХІ ст.). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. №4 (87). С. 29-44.

131. Підпригора О. О. Культура законотворчості в сфері інтелектуальної діяльності. *Актуальні проблеми приватного права. Збірник наукових праць до 85-річчя з дня народження і 55-річчя науково-педагогічної та громадської діяльності В. В. Луця*. Тернопіль: Підручники і посібники. 2018. С. 32-50.

132. Підходи Великої Палати Верховного Суду до визначення юрисдикційності спорів <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/915159/>

133. Победоносцев К. Курс гражданского права. – СПб. : Синодальная типогр., 1896. – Ч. 3 : Договоры и обязательства. – 755 с.

134. Погрібгий С. Загальні та спеціальні норми в цивільному (приватному) праві України. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3. С. 166-177. URL: [varnyu_2010_3_16.pdf](#) (дата звернення: 05.05.2018).

135. Погрібгий С. Визначення способу захисту цивільних прав та інтересів. *Загальноукраїнський семінар для суддів місцевих загальних та апеляційних судів «Проблемні питання правозастосування у цивільному*

судочинстві. Судова практика та висновки Верховного Суду». Національна школа суддів спільно із Верховним Судом. 2020. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1027943/> (дата звернення: 15.08.2019).

136. Польний Д. А. Захист прав сторін за договором найму. Хмельницький. 2021.

137. Посібник для суддів з інтелектуальної власності/ Бенедисюк І. М. та ін. Київ: К.І.С. 2018. 424 с. URL: http://nsj.gov.ua/files/1541665727IntellProperty_Handbook_.pdf (дата звернення: 26.05.2019).

138. Постанова Львівського апеляційного господарського суду у справі № 909/316/17 від 05.10.2017 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69406601> (дата звернення: 25.06.2018)

139. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України № 12 від 17.10.2012 р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності».

140. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 21 березня 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80717744> (дата звернення: 26.07.2020).

141. Право інтелектуальної власності науково-педагогічного працівника : монографія. С. В. Корновенко, О. А. Кульбашна, О. С. Парамонова. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2016. 328 с.

142. Право інтелектуальної власності України: Конспект лекцій/ Авт.: В.М. Крижна, Н.Є. Яркіна.; За ред. В.І. Борисової. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. 112 с. URL: http://web.kpi.kharkov.ua/acem/wp-content/uploads/sites/16/2017/06/IV_nav_case_1.pdf (дата звернення: 26.05.2019).

143. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. К.: Видавничий Дім «Ін Юре». 2007. 696 с. URL: <https://bit.ly/2c3iHQG> (дата звернення: 17.04.2018).

144. Право інтелектуальної власності: Академ, курс: Підручник для студентів вищих навч. Закладів. О. А. Підпригора, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. С. Дроб'язко та ін. За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. – 2014 р. 672 с.

145. Правове регулювання інноваційних відносин : монографія. Кол. Авторів С. М. Прилипко, А. П. Гетьман, Ю. Є. Атаманова та ін. – Х.: Юрайт, 2013. – 688 с.

146. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993. №3792-ХІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 13, ст. 64

147. Про альтернативне вирішення спорів. *Український центр медіації*. URL: <https://ukrmediation.com.ua/ua/korysna-informatsiia/pro-alternatyvne-vyrishennia-sporiv> (дата звернення: 20.11.2020).

148. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106. URL: [Про виконання Угоди про асоціац... | від 25.10.2017 № 1106 \(rada.gov.ua\)](#) (дата звернення: 15.09.2020).

149. Про власність: Закон України від 07.02.1991. №697-ХІІ. Відомості Верховної Ради УРСР від 14.04.1991 — 1991 р., № 20, с. 249.

150. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. №143-V. URL: [Про державне регулювання діяль... | від 14.09.2006 № 143-V \(rada.gov.ua\)](#) (дата звернення: 12.02.2018).

151. Про Державну статистику: Закон України від 17.09.1992. №2614-ХІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 43, ст.608

152. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: [Про доступ до публічної інфо... | від 13.01.2011 № 2939-VI \(rada.gov.ua\)](#) (дата звернення: 10.12.2019).

153. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 №675-VIII. URL: [Про електронну комерцію | від 03.09.2015 № 675-VIII \(rada.gov.ua\)](#) (дата звернення: 15.10.2019).

154. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010. URL: <https://ips.ligazakon.net/?pravo=1> (дата звернення: 25.06.2018).
155. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 18.05.2016 №2210-III Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2016, № 12, ст.64.
156. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 №1023-XII. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 30, ст.379.
157. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 №1560-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 47, ст.646.
158. Про іноземні інвестиції. Лист Державної податкової адміністрації України від 10.04.1997р. №22-0417/10-2799.
159. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992. № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. ст. 650.
160. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25.06.1993. № 3322-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. N 33. ст. 345
161. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015. №848-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 3, ст.25.
162. Про національну програму інформатизації : Закон України від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр> (дата звернення: 25.06.2020).
163. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 №3687-XII. URL: [Про охорону прав на винаход... | від 15.12.1993 № 3687-XII \(rada.gov.ua\)](#) (дата звернення: 07.07.2019).
164. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні": Постанова Верховної Ради України від 03.07.2014. №1565-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 33, ст.1163.

165. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 №1402-VIII. URL: [Про судоустрій і статус су... | від 02.06.2016 № 1402-VIII \(rada.gov.ua\)](#) (дата звернення: 16.09.2020).

166. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року №386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.12.2019).

167. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності : Указ Президента України від 29 вересня 2017 р. Офіційний вісник України від 13.10.2017. – № 80. – С. 11. – Ст. 2438.

168. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання діяльності у сфері трансферу технологій». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2019/07/17/transfer-technologiy-17-07-2019.rar> (дата звернення: 15.09.2020).

169. Рішення Апеляційного суду Запорізької області у справі № 22-ц/778/353/14 від 28.01.2014. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36847181> (дата звернення: 25.06.2019).

170. Рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 17.11.2017. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70347689> (дата звернення: 25.10.2018).

171. Рішення Господарського суду Полтавської області від 26.04.2011 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/15152900> (дата звернення: 25.06.2018).

172. Рішення Приморського районного суду м. Одеси у справі №1522/9052/12 від 14.11.2013 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/35735852> (дата звернення: 25.06.2018).

173. Рішення Соломянського районного суду м. Києва від 10.02.2012 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21656119> (дата звернення: 25.06.2018).

174. Рішення Хортицького районного суду м. Запорожжя № 0825/9634/2012 від 3 грудня 2013 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/35812667> (дата звернення: 25.06.2019).

175. С. М. Іванова СИСТЕМА СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ *Актуальні проблеми держави і права* 2006. – С. 341-345.

176. Савченко З. В. Структура електронних інформаційних ресурсів як складова електронних бібліотек. Звіт. наук. конф. ІТЗН НАПН України : матеріали наук. конф. (Київ, 25 бер. 2010 р.). – К. : ІТЗН НАПН України, 2010. С. 156-158. URL: <http://www.ime.edu-ua.net/cont/tezy.pdf> (дата звернення: 21.05.2020).

177. Сидоренко О. Інформаційні ресурси як об'єкт інформаційних правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 173-182.

178. Сібільова О. Поняття договору про надання інформаційних послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 70-74.

179. Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо обороноздатних об'єктів. Харків: Діса плюс. 2013. 552 с.

180. Стефанишин Н. М. До визначення поняття права інтелектуальної власності у Цивільному кодексі України. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2016. Вип. 42. С. 110-118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2016_42_13 (дата звернення: 26.06.2020).

181. Стефанчук Руслан «Цивільний кодекс – це супермаркет правових можливостей». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3179079-ruslan-stefancuk-civilnij-kodeks-ce-supermarket-pravovih-mozlivostej.html> (дата звернення: 27.01.2021)

182. Тарасенко Х. Способи захисту авторського права. *Юридичний холдинг*. URL: <http://yurholding.com/news/94-sposobi-zahistu-avtorskogo-prava.html> (дата звернення: 26.05.2019).

183. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.11.2015 №948_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 17.11.2019).

184. Українське цивільне право : [навч. посіб.]. / За ред. Ю. О. Заїки. [3-тє вид. перероб. та допов.]. К. : Центр учб. літ-ри, 2014. 358 с.
185. Ульшина-Рябокoнь О. М. Комерційна таємниця в Україні: визначення сутності та юридичне закріплення права на комерційну таємницю в документах підприємства. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 18(1). С. 238-249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2013_18%281%29__32 (дата звернення: 10.10.2019 р.).
186. Ульянова Г.О. Захист авторських прав. *Актуальні проблеми держави і права*. В. 43. О. 2008. ст. 104-108. URL: <http://www.apdp.in.ua/v43/18.pdf> (дата звернення: 26.07.2018).
187. Ульянова Г.О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату. Дис. на здоб. наук. ступ. доктора юридичних наук: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Одеса. 2015. 433 с. URL: <https://bit.ly/2JBhS3H> (дата звернення: 26.07.2018).
188. Ханик-Посполітак Р., Посполітак В. «Досудове», «альтернативне» та «позасудове» врегулювання/вирішення приватноправових спорів: співвідношення понять. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 38-44.
189. Харитонов Є.О., Харитонова О.І. Рекодифікації цивільного законодавства в контексті інтеграції України у правовий простір ЄС. *Часопис цивілістики*. 2019. №34. С. 6-10. URL: [Перегляд РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У ПРАВОВИЙ ПРОСТІР ЄС \(onua.edu.ua\)](http://www.onua.edu.ua) (дата звернення: 05.06.2020).
190. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово». 2003. 240 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-3032.html> (дата звернення: 20.12.2017).

191. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 3-тє вид. перероб і допов. К.: Юрінком Інтер. 2010. 976 с.
192. Цивільне право України. Підручник: У 2х кн. О.В. Дзера (керівник авт.кол.), Д.В.Боброва, А.С.Довгерт та ін. За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – 2010 р. URL: <https://books.br.com.ua/42489> (дата звернення: 21.11.2017).
193. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
194. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар// За заг.ред. Харитонова Є.О., Харионової О.І., Голубевої Н.Ю. Видавництво: К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність". – 2009, 744 с.
195. Цивільний кодекс Української РСР Кодекс України; Закон, Кодекс від 18.07.1963 № 1540-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06> (дата звернення: 15.03.2017).
196. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні [Текст] : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Кохановська Олена Велеонінівна. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2006. 34 с.
197. Шевчук Н.В. Самозахист як спосіб захисту прав інтелектуальної власності. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)*. 2009. №3-4. С. 179-181. URL: <https://bit.ly/30Iv5wC> (дата звернення: 15.05.2018).
198. Шишка Р.Б. Пропріетарна теорія інтелектуальної власності. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ 2001. Вип. 16. С. 311-315. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2001_16_63 (дата звернення: 15.06.2018).
199. Штефан А. С. Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту: монографія. *НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, ТОВ «НВП Інтерсервіс»*. К. 2017. 150 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1hXjKWS60PvtPA_ei7Pln3UAB9uT1IuGq/view (дата звернення: 25.05.2019).

200. Щодо «ноу-хау» у статутному фонді товариства. Лист Міністерства освіти і науки від 30.10.2002р. № 16-07/3483.

201. Якубівський І. Є. Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні. дис. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Львівський національний університет імені Івана Франка; Львів, 2019.

202. Янишен В. П. До питання розмежування договорів підряду та договорів про надання послуг. Теорія і практика правознавства. 2013. Вип. 2 (4). С. 1-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_15 (дата звернення: 10.10.2019 р.).

ДОДАТОК А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО
АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

1. Бартків Н.Я. Поняття та особливості науково-технічної інформації в цивільному праві України. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*: збірник наукових статей. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2018. №46. С. 45-56.

2. Башурин Н.Я. Специфіка договорів на проведення інформаційних пошуків та договорів на здійснення (проведення) патентних пошуків. *Visegrad Journal on Human Right*. 2019. №5 (3). С. 26-31.

3. Башурин Н.Я. Правова характеристика юрисдикційної форми захисту науково-технічної інформації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №4. С. 92-95. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/25.pdf.

4. Башурин Н.Я. Правовий захист прав на науково-технічну інформацію. *Право і суспільство*. Дніпро. 2020 р. №1. С. 139-145.

5. Башурин Н.Я. Неюрисдикційні форми захисту науково-технічної інформації. *Підприємництво, господарство і право*. 2020 р. №1. С. 5-11.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Бартків Н.Я. Поняття та специфіка науково-технічної інформації в цивільному праві України. *Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених і аспірантів (м. Івано-Франківськ, 28 квітня 2017 р.). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2017. С. 33-36.

7. Бартків Н. Я. Структура та види науково-технічної інформації в цивільному праві. *Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених і аспірантів* (м. Івано-Франківськ, 27 квітня 2018 р.). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2018. С. 3-6.

8. Башурин Н.Я. Науково-технічна інформація як об'єкт договірних правовідносин. *Договір як універсальна форма правового регулювання: збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Івано-Франківськ, 1-2 квітня 2019 року). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. С. 68-70.

9. Башурин Наталія Ярославівна. Договірне регулювання використання ноу-хау як складової науково-технічної інформації. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова та 20-річчю з дня створення каф. цив. права № 2* (м. Харків, 29 листоп. 2019 р.). Харків: Право, 2019. С. 39-43.

10. Башурин Н.Я. Правова характеристика договору про забезпечення науково-технічною інформацією. *Договір як універсальна форма правового регулювання: збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Івано-Франківськ, 20 березня 2020 року). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. С. 66-69.

11. Башурин Н.Я. Способи захисту прав на науково-технічну інформацію. *Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених і аспірантів* (м. Івано-Франківськ, 30 квітня 2020 р.). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. С. 45-48.

12. Nataliia Bashuryn. Contract Regulation of Scientific and Technical Information. *Evolution of Private Law – new challenges*. (Katowice (Poland), 19 червня 2020 р.). Katowice (Poland), 2020. P. 43-53.

Відомості про апробацію результатів дисертації:

Положення дисертації доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Основні положення дисертаційного дослідження оприлюднені в доповідях на наукових конференціях: всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених і аспірантів «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 28 квітня 2017 р.), всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених і аспірантів «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 27 квітня 2018 р.), всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Договір як універсальна форма правового регулювання» (м. Івано-Франківськ, 1-5 квітня 2019 р.), науково-практична конференція, присвячена пам'яті проф. Ч. Н. Азімова та 20-річчю з дня створення кафедри цивільного права № 2 (м. Харків, 29 листопада 2019 р.), всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Договір як універсальна форма правового регулювання» (м. Івано-Франківськ, 20 березня 2020 р.), всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених і аспірантів «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 30 квітня 2020 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Evolution of Private Law – new challenges» (Katowice (Poland), 19 червня 2020 р.).